

מצורפים העלונים:

- אור להצדיק** עמ' י"א
- חזון חזק** עמ' ט'
- בחרת בחיים** עמ' ט"ו
- מכתלי בית ההוראה** עמ' כ"ז
- ספיר והלום** עמ' כ"ג

מחברים

הגליון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

גליון ד"ש
פר' נצבים וילך
תשפ"ו

חדש בהיכל <<<

ליקוטי הלכות המבואר

חלק י - הלכות תפלת המנחה
חלק יא - הלכות תפלת ערבית וק"ש שעל המטה

ליקוטי הלכות להרה"ק רבי נתן מברסלב זע"א, במהדורה מבוארת בביאור משולב בתוך דבריו, ובתוספת הערות וצייונים, הטקסט כולו הוגה ע"פ דפו"י ונערך מחדש ונוקד בניקוד מלא, נוספו כותרות משנה לכל קטע, מפתחות המקורות ומפתחות עניינים. מבואות ופתיחות לכל תורה.

קובץ מפרשים המפואר בבא קמא -

פרקים ארבעה אבות וכיצד הרגל

מפרשי התלמוד רבותינו הראשונים והאחרונים לדורותיהם מסודרים מחדש מוגהים ומזוקקים והוספת קטעים חדשים ע"פ כת"י ודפו"י ומקורות שונים, הוספת אלפי מראי מקומות, עם הערות נחוצות, מסודרים בעימוד נח ומאיר עינים. ספר זה התחלק ל 4 מדורים שונים. אוצר הראשונים: חידושי הראשונים על סדר המסכת בנוסח מבורר ומזוקק ע"פ דפו"י וכת"י עם הוספות רבות ונכבדות. ילקוט ראשונים: אוסף נכבד של חידושים על סדר המסכת מספרי השו"ת והפסק של רבותינו הראשונים ז"ל, כולל מחידושיהם במקומות אחרים בש"ס. אוצר האחרונים: חידושי רבותינו האחרונים על סדר המסכת בנוסח מזוקק ע"פ דפוסים ראשונים וכת"י. ילקוט אחרונים: ילקוט נכבד בו שולבו חיבוריהם של רבותינו גדולי המפרשים.

להזמנות ספרים עד הבית: 1800-22-55-66

חשיפה:

יבבה
מזעזעת
פרצה מפיו
של השופר

עמ' ג'

→ השבוע בגליון: ←

אקטואלי:

פחודי פלאך
ירגנו בקול:
ה' מלך!

עמ' ט'

האור החיים הק':

מדוע מקבל הרעה צריך
לבקר ולהודות

עמ' ב'

פניני אביר יעקב

עמ' ה'

כי בשירות לבי אלך למען ספות הרוה את הצמאה' כנ"ל, ובאמת זה אינו, כי 'ורבצה בו' וגו'. ובאמת כי יש אחר דין הכללי דין פרטי, אז רשע בעונו נתפש וכו'.

(תולדות יעקב יוסף, פר' פנחס ד"ה ונחור לביאור)

רמז לימי התשובה מט"ו באב עד הושענא רבה

אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלקיכם, ראשיכם שבטיכם וקנייכם ושריכם כל איש ישרא'ל. טפכם נשיכם וגרף אשר בקרב מחנה, מחטב עציך עד יאב מימך (כט ט-י)

רמז לשוב בתשובה מט"ו באב, ובספרי יראים מצאו סמך מקרא 'וזכור את בוראך' וגו' עד אשר לא תחשך השמש' (קהלת יב א-ב), תחשך"ך ת"ש כ"ח, דאיתא בגמרא (תענית לא). מט"ו באב ואילך תשש כחה של חמה, עד כאן. והנה זמן התשובה עד הושענא רבה, וביום הושענא רבה היה נגמר שמחת בית השואבה, ובגמרא סוף תענית (שם) תניא רבי אליעזר הגדול אומר וכו' ולא היו כורתין עצים למערכה, אמר רב מנשיא וקרו ליה יום תבר מגל, פירש רש"י: נשבר הגרזן, שפסקו עוד מלכרות עצים.

והיינו רמזא דקראי אתם נצבים בקיומא טבא הוא התשובה, מחוטב עציך ט"ו באב שפסקו מלחטוב עצים, עד שואב מימך שמחת בית השואבה, והבן.

(צמח דוד, רבי דוד מדינאב זצ"ל)

התחזקות בידיעה שאחרי הירידה תבוא עליה

אתם נצבים היום (כט ט).

כל אדם עוברים עליו בחייו זמני עלייה וזמני ירידה, והעצה להתחזק בזמני הירידה היא לדעת שהקדוש ברוך הוא הוא העומד מאחורי כל הקשיים העוברים עליו, ואין שום צרה הנמשכת לעולם אלא ישוב הגלגל ויתהפך עליו למוטב. וכן מצינו בדוד המלך ע"ה שעברו עליו זמנים קשים בימי חייו, והיה מחזק עצמו באמרו (תהלים כג ד) 'שבטך ומשענתך המה יחמני', ופירש בספורנו שדוד נתן אל לבו שכבר היה כן בעבר, שהכה אותו ה' בשבט חובלים, ואחר כך תמך אותו לעזרו במשענתו, וכמו שהיה כן בעבר שאחר המכה באה הסמיכה, זו היא נחמתו שגם להבא ישוב ה' לסמכו במשענתו אחר שהכה אותו בשבט, וזהו החיזוק לכל אדם בשעת קושי וסבל, לדעת שכל קושי הוא זמני ואחריו תבוא הרווחה.

זה שאמר הכתוב אתם נצבים היום וכמו שפירש במדרש נתחומא (א): מה היום מאיר פעמים ומאפיל פעמים, אף אתם כשאפלה

פנינים ואמרות

פנינים חכמים ואמרות נפלאות על פרשת השבוע

תמיהה איך אין הבריות חרדים מיום הדין

אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלקיכם, ראשיכם שבטיכם וקנייכם ושריכם כל איש ישרא'ל (כט ט)

שלושה ספרים נפתחים בראש השנה, צדיקים גמורים ורשעים גמורים ובינונים וכו' (ר"ה טז): וכו'. הצדיק גמור אשר בכל יום הוא שב בתשובה, וכמו ש'איתא בש"ס (ברכות יט). אם ראתי תלמיד חכם שעבר עבירה ביום וכו', ודאי עשה תשובה - אם כן אינן עצבים מיום הדין, וכמו שכתב האלשיך על פסוק 'וצדיקים ישמחו ויעלוז לפני אלהים' (תהלים סח ד) שהוא יום הדין. וכן רשע גמור, 'אין אלהים כל מזמתי' (שם י ד), לבס בריא אולם - שאינם חרדין מיום הדין.

אך התמיהה על הצדיק שאינו גמור ורשע שאינו גמור, ומכל שכן בינונים, שהוא סתם רוב העולם, כמו שאמר אב"י בינונים אנן (ראה ברכות א:), אם כן ודאי יש לתמוה עליהם - איך אינם חרדים מיום הדין הגדול והנורא.

הסתמכות הבריות שלא לירא מיום הדין על פי משל

אפס התשובה לזה, שיש התנצלות 'אדם ובהמה תושיע' (תהלים לו ז). והוא על פי משל ששמעתי, אורח נטה ללון בעיר גדולה אצל אחד מחשובי העיר, וכאשר רבו אנשי העיר לשלוח דבש ויין לאורח נכבד, נמצא איש אחד חכם בעיניו, וסבר שיהיה רוב משלחי משקה טוב, ושלח הוא מים על סמך שיתערב ברוב טוב, וכן המציא המצאה זו ב' וג' והרבה בזה, ונמצא שהוא כולו או רובו מים, ודברי פי חכם חן.

וכעין זה פירש בספר עוללות אפרים (מאמר קט), כי הצדיק נקרא 'צמאה' לשמוע תורה ומוסר ולקיים המצוות, מה שאין כן הרשע נקרא 'הרוה', שהוא שבע מלקיים תורה ומצוות. ופ' יתברך לומר שלום יהיה לי, מאחר שהרוב צדיקים אם כן נידון העולם אחר רובו, וגם מיעט הרשעים נידונין לחיים, וזהו שנאמר 'למען ספות הרוה את הצמאה' וכו' (כט יח), יעין שם, ודברי פי חכם חן.

ביאור 'אתם נצבים על דרך הנ'

ובזה יובן דברי תוכחת משה אתם נצבים היום כולכם, רצה לומר שתמה עליהם, איך היום בראש השנה יום הדין הגדול והנורא, איך אתם נצבים בקומה זקופה ואינם חרדין מיום הדין, בשלמא צדיקים גמורים, או רשעים גמורים שהם תואר דתן ואבירים, שפיר יצאו נצבים וכנ"ל, מה שאין כן אתם כולכם מהו הבטחון שלכם. אלא ודאי שאתם סוברים 'שלום יהיה לי

דבר האמונה

ה' ברא את הארץ כנגד השמים כדי שיקשרו אותם יחד

האמונה עבודה גדולה היא, ותכלית כל הבריאה לברר ולגלות בה את אור ה' המחייב אותה בכל רגע, וזהו דבר הכתוב (תהלים קטו טז) 'השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם', וכפי שביארוהו צדיקים ע"ה, שכיון ה' את השמים והארץ זה כנגד זה כדי שיבואו בני ישראל ויקשרו ארץ לשמים, על ידי שיבררו ויגלו כבוד ה' בארץ, וכך כותב מו"ר זקני אביר יעקב ע"ה בבגדי השרד (הגדה של פסח, הלל): חזר עוד ואמר (תהלים שם פסוק טו) 'ברוכים אתם לה' עושה שמים וארץ, השמים שמים וגו'. בא להודיע שהקדוש ברוך הוא עשה ויתקין זה עולם התחתון כנגד עולם העליון ממש, וזה על ידי ישראל שמסגלים מצוות ומעשים טובים, דוולת זה לא שיק שיהיה בעולם הזה תבנית עולם העליון, והקדוש ברוך הוא יתברך שמו פעל בחכמתו עולם העליון רוחני, וזה העולם גשמי, ועשה שישראל על ידי מעשיהם הטובים יתאחו עולם זה התחתון בעולם העליון בקשר אמיץ.

(האדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א - מילתא חדתא - אמונה וביטחון)

ישראל בתפילת נעילה, בחתימת יום הכיפורים הקדוש והנורא (יחזקאל לג יא) "חַי אֲנִי נְאֻם ה' אֱלֹקִים אִם אֶחָפֵץ בְּמוֹת הָרָשָׁע כִּי אִם בְּשׁוּב רָשָׁע מִדְּרָכּוֹ וְחָיָה". אין הקדוש ברוך הוא חפץ במיתת הרשעים, אלא בתשובתם אליו. על כן, כל עניני הָרָשָׁע נכתבים למיתה, ואילו האדם שחטא במשך השנה, נעשה בראש השנה כבדיה חדשה, "אני היום ילדתיך", "זה היום תחילת מעשיך". ובנקודת ההתחלה יוכל האדם לחבר עצמו מתחילה אל הצדיקים, וכמאמר הכתוב (תהלים פט טז) "אֲשֶׁר יִדְעֵי תְרוּעָה", אשר ידוע כי בכל מקום כינוי 'העם' רומז אל ישראל בדרגתו הפחותה, ואילו 'תרועה' כבר נתבאר שרומזת היא אל מעלת הצדיקים, ואם כן, אשרי 'העם' אלו הפחותים שבישראל, היודעים לחבר עצמם בימים הקדושים אל הצדיקים יודעי התרועה, ויחד עימם 'באור פניך יהלכון' - לזכות להכתב כולם יחד לחיים טובים ומבורכים.

(עינים מאירות - להגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

לכם עתיד להאיר לכם אור עולם, שנאמר (ישעיה ס יט) 'והיה לך ה' לאור עולם'.

(האדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א - מילתא חדתא - תורה)

אור יום התשובה

פרשתנו פרשת נצבים, נקראת תמיד ברבים בסמיכות לראש השנה, ובה נאמר (כט ט) "אֲתֵם נִצָּבִים הַיּוֹם כְּלָכֶם".

יודעים דברי הזוהר הקדוש (ראה ח"ג דף רלא), כי 'היום' הוא בראש השנה.

וביאור הדבר, כי 'יום' רומז בכל מקום על בחינת האור, וכפי שדרשו חז"ל (סנהדרין ק"י:) על הפסוק (דברים כט כז) "וַיִּשְׁלַכְם אֵל אֶרֶץ אֲחֵרָת כַּיּוֹם הַזֶּה". "מה יום מאפיל ומאיר - אף עשרת השבטים שאפילה להן, כך עתידה להאיר להם". נמצא, כי בראש השנה נצבים כלל ישראל יחד, והרשעים מבקשים להתחבר אל הצדיקים ולהתדמות להם, ועל ידי כך מאיר להם הקדוש ברוך הוא באור קבלת התשובה. דברים אלו מפורשים בכתוב אשר מזכירים

ווארט מהאור החיים הק'

מדוע דווקא מקבל הרעה צריך לברך ולהודות

וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עֲלֵיךְ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַפְּרָקָה וְהִקְלָלָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֶיךָ, וְהִשְׁבַּת אֶל לִבְבְּךָ בְּכָל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִדִּיחָהּ וְגו' (ל א).

כתב רבינו האור החיים: "ואולי שיכיון על דרך אומרים ז"ל במסכת ברכות (נד.) חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה, והעמידוהו בגמרא (שם ס:) לקבל הרעה בשמחה כדרך שמחה על הטובה. והוא אומרו והיה שהוא לשון שמחה (ב"ד מב ג), כי 'בואו עליך כל הדברים תקבלם בשמחה, בהשואה יחד הברכה והקללה עכ"ל.

במה שאמרו חז"ל (ברכות נד.) חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה ואמרו בגמרא (שם ס:) "ולקבלינהו בשמחה". ביאור נפלא אמר בזה הרה"ק רבי שלמה מזוועהיל ז"ע, בעת שיהודי אחד ששאלו במר נפשו, דנראים לו דברי חכמינו ז"ל אלו כדברי תימה, דהרי החי 'בטוב ובנעימים' ולא קרהו אסון אינו צריך לברך, ורק הוא שאירעו

הוספה נפלאה הביא על כך הגה"צ רבי אלימלך בידרמן שליט"א בשם גדול אחד, דלכאורה יש לתמוה על הנהגת העשירי למה לו להוציא שטר של מאה ולבקש עודף, וכי חסרים לו שטרות של 'חמישים', מדוע אינו נותן לו מיד חמישים ותו לא מיד... אלא י"ל, כי בבואו להעניק לעני חמישים, הוא רוצה תחילה לבחון את העני עד כמה הוא נאמן וסומך עליו ורק לאחר מכן הענק יעניקנו כל הטוב, על כן יעמידנו בנסיון - יבקש ממנו תחילה חמישים כעודף, ונראה אם יחזיר לי את אשר אבקשנו בטרם נתינת לי את חלקו הבא לו... על כן, התחזקו נא אימצו נא, לעמוד במשמר האמונה בעת החשיכה להאמין בהש"ת כי עוד מעט רגע ויפציע האור כי טוב לאורך ימים ושנות חיים.

ומשלו משל נפלא על כך: למי שמתדפק על דלת בית רעהו, כל זמן שהוא נראה לדופק דרך ניקבה 'קוקער', יודע הוא שאין איש שם על לב לנקישותיו, אמנם כאשר יבחין כי נחשך ה'קוקער', ידע בבירור שעתה עומד אי מי מבני הבית וצופה על העומד מחוץ לדלת ובמעשיו, כמו"כ כאשר 'יחשיך' לאדם, ידע נאמנה שעתה כביכול עומד אביו שבשמים וצופה ומשגיח עליו.

אסון צריך לברך ולהודות לה'. ענהו הרה"ק, כי בנוהג שבעולם כשאדם מתדפק על שערי בית ה'נדיב', והלה פותח דלתיו ומבקש ושואל ממנו שטר של עשר דאלער (דולר), הרי זה סימן שברצון בעה"ב למסור לו מיד ליד שטר של עשרים דאלער, אלא שאין ברצונו לתת יותר מעשר דאלער לכן הוא מבקש ממנו שישב לו עשר מתוך אלו העשרים, ואם יבקש חמישים הרי הדבר מורה שהוא עומד למסור לו שטר של מאה דאלער וברצונו לתת לו חמישים, לכן הוא מבקש מעמו חמישים בעד שטר המאה. המשיך ר' שלומ'קה שכן הדבר בענייננו, אם הקב"ה לקח מעמו את קרובו היקר כל כך, הרי זה מורה כי טובה רבה וגדולה עתידה לבוא עליו. על כן דייקא עליו להודות ולא חברו, כי רק הוא עומד לקבל בזו העת שפע רב מן השמים, ואילו מרעהו לא דיברו כלל בשמים.

הוסיף ר' שלומ'קה שזה המקבץ נדבות כשמבקשים ממנו 'חמישים' מיד הוא מתמלא שמחה והנאה (אף שעדיין לא קיבל מאומה לידו), כי יודע הוא שעתה עומד לקבל שטר של מאה. כך על האדם 'לברך בשמחה' כי כבר רואה הוא בעין האמונה שעתיד לקבל רוב טובה.

מחברים

העלון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

ניתן להשיג את הגיליון
מדי שבוע בכל סניפי
"ספרי אור החיים"

ירושלים: ירמיהו 13 | שאולנו 49 | הפסגה 45 | בר אילן 4 | חבקוק 2 • בית שמש: שדרות האמוראים 63 | נחל ניצנים 3 | יהודה הנשיא 6 • בני ברק: רבי עקיבא 152 | רבי עקיבא 68 | הרב שך 8 | אהרונביץ 12 | נחמיה 28 | כהנמן 64 • מודיעין עילית: שד' יחזקאל 2 | חפץ חיים 7 • אלעד: יהודה הנשיא 94 • אשדוד: יהודה הנשיא 8 | אליעזר בן הורקנס 8 • ביתר עילית: הרן 9 • חיפה: מיכאל 27 • נתיבות: הרמב"ם 1 • נתניה: הס 18 • פתח תקוה: רוטשילד 75

ספרי
אור החיים

מחברים
את היום!
הפנינו מכתב טען עוזר - אור לישרים
newsletter.mechubarim@gmail.com
לחצו פה: rav@abiryaakov.com

קו מענה הלכה
02-803-9999

או במייל: rav@abiryaakov.com
קו השיעורים - קול הלשון: 03-6171077

לתגובות ולהצטרפות לקבלת הגיליון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com

הוא התכוון להמשיך אל התרועה, אלא שכאן קרה דבר מדהים. התרועה לא הסכימה לצאת בשום אופן מהשופר. הוא ניסה שוב ושוב לתקוע אך-לא הועיל. פניו האדימו והזיעו, אך במקום התרועה יצאו שברי קולות מוזרים ומשונים...

כל המתפללים נאחזו הפתעה, הרימו את עיניהם ממחזוריהם ותלו בו את עיניהם בסקרנות. "לפני שנים רבות" פתח רבי ניסים, "חי כאן באחת מערי טורקיה, יהודי ששימש כבעל תוקע באחד מבתי הכנסיות הגדולים. שנים רבות מילא את התפקיד כראוי.

התקיעות יצאו תחת ידי צלולות וחדות בקלות וללא קושי. ללא כל סיבה הנראית לעין, החל אותו יהודי להידרדר מדחי אל דחי. התרחק מיהדותו ועמו, תחילה בסתר ובהמשך בגלוי. אחי היהודים שהבחינו במצבו הקלוקל החלו להתרחק ממנו ונהזרו לא לבוא עמו בשיחה. כשחש בכך גמלה בלבו ההחלטה להתאסלם רח"ל ולהתנתק כליל מבני עמו.

המוסלמים קיבלו אותו לדתם בתרועות שמחה. הוא הפך למפורסם. שמו הלך והגיע עד הסולטן שביקש לראות את פניו. כיון שהיה בעל חוש מוסיקלי מפותח התקבל בקלות למקהלת הנגנים המלכותית. הודות לכישרויו העפיל והתקדם מעלה עד שהיה לאחד מחוג ידידיו של הסולטן.

ערב אחד נערך בארמונו של הסולטן נשף גדול לכל בכירי הממלכה, שרים ואישים נכבדים. חברי הלהקה המלכותית התאמנו ממושכות על היצירות המוסיקליות שאמורות להנעים את הערב. במוחו של היהודי המומר נצנץ רעיון עוועים. הוא החליט להפוך את הערב לחוויה בלתי נשכחת...

יום לפני האירוע כשחזר לביתו חיפש בארון את השופר הישן שנותר לו מימים עברו. אחרי חיפוש ממושך מצא את השופר בין כמה פריטים בודדים שנותרו לו מתקופת היותו יהודי. הרעיון שנצנץ במוחו לא היה מורכב במיוחד. הוא יתקע בפני הסולטן ואורחיו הנכבדים בשופר, ימחיש להם את תקיעותיהם של היהודים. אה, איזה בידור זה יהיה...

הגיע הלילה הגדול. בעיצומה של השמחה עלה המומר על הבמה והשופר בידו. הוא נשא כמה דברי הסבר קצרים בפני הנוכחים "אתם רואים את הקרן הכפופה הזו" פנה בגיחוך אל השומעים, "וזהו הקרן בה תוקעים היהודים בשיאו של היום הקדוש שלהם, ראש השנה".

אחרי עוד כמה דברי להג ולעג, הושיט המומר את הפיה לפיו והחל לתקוע. אותות של זלזול ולעג נמתחו על פניהם של השרים המושפמים. תקיעה ארוכה, אחריה שברים, הוא התכוון כמובן להמשיך אל התרועה, אלא שכאן קרה

דבר מדהים. התרועה לא הסכימה לצאת בשום אופן מהשופר. הוא ניסה שוב ושוב לתקוע אך-לא הועיל. פניו האדימו והזיעו, אך התרועה מיאנה לצאת בעקשנות בלתי מוסברת. במקומה יצאו שברי קולות מוזרים ומשונים. הלעג והגיחוך התחלפו באחת בפרצי צחוק. כל החוגגים צחקו למשבתו של התוקע ופניו חפו מבושה.

הוא עזב את האירוע במהירות ואף רץ לביתו כל עוד נשמתו בו. נכנס לביתו והגיד אחריה את הדלת. נטל שוב את השופר לפיו והחל לתקוע. מה שקרה על הבמה חזר ונשנה בביתו בדיוק רב. התקיעה והשברים יצאו מפיו היטב ללא קושי. כשהגיע לתרועה, כאן נעלמו יכולותיו המרשימות. "מה קורה לי" לא הצליח המומר להבין "איך נמחקות להן בבת אחת כל השנים בהם שימשתי כבעל תוקע מומחה?..."

הוא היה מספיק חכם בכדי להבין שיש דברים בגו, אך ההסבר נשגב מבינתו. כמה ימים התהלך סהרורי שקוע במחשבות. משלא מצא תשובה מניחה את הדעת קם ועלה באישון ליל אל הגאון רבי אברהם אפומאדו זצ"ל, רבה של קושטא בעת ההיא.

בית הכנסת הגדול במרכז העיר קושטא הלך והתרוקן.

אחרוני המתפללים שסיימו תפילת ערבית יצאו מהשער הגדול ופנו לבתיהם. איש מהם לא הבחין באיש עטוף הבלאים שישב מכונס בעצמו על אחד מהספסלים, ממלמל חרישית מתוך ספר התהלים שבידו.

רק כשביקש שלום בריסמנטו, הגבאי, לנעול את בית הכנסת, רק אז נחו עיניו על האיש הזר שנותר לשבת נטוע במקומו. הוא פנה אליו וביקשו לצאת. דבריו של הגבאי לא הרשימו את הזר יתר על המידה.

הוא לא השיב לו מאומה. משך בכתפיו והמהם כמה המהומים. די היה בהם כדי להבהיר לגבאי כי האדם שלפניו אינו מתנגד כלל להישאר במקום כל הלילה, אדרבה, נראה שהוא דווקא מעוניין בכך. יצא הגבאי את בית הכנסת בלב תמה, נעל אותו וחזר לביתו.

למחרת בבוקר השכים שלום הגבאי קום. הגיע מוקדם בבוקר לבית הכנסת, פתח את הדלת בסקרנות, ונדהם... האיש נותר לשבת על מקומו באותה תנוחה, רכון על ספר תהלים וממלמל, כאילו לא חלפו כמה שעות טובות מאז ליל אמש.

אט-אט הוא הפך לחלק בלתי נפרד מהנוף. ימים שלמים היה האיש יושב וממלמל פרקי תהלים ללא הפסקה. אף מילה של חולין לא נשמעה מפיו. תפילותיו נמשכו שעות ארוכות כשעיניו זולגות נהרות של דמעות, ואפילו בקושי אכל. הוא לא היה עוד סתם קבצן.

את שמו המדויק לא ידע איש. שמועות שונות ומשונות התהלכו על עברו הלוט בערפל. איכשהו דבק בו השם 'ניסים'. הוא זכה להערכה לא מעטה.

באחד הימים נפל דבר בקהילת יהודי קושטא. רבי נתן אנקרי, בעל התוקע הקשיש שמילא את תפקידו נאמנה במשך שנות דור, התבקש לעולם שכולו טוב. הימים היו ימי חודש אלול. ראש השנה הקרוב בפתח. נוצר כורח מיידי לאתר בעל תוקע חדש שימלא את מקומו של המנוח, אלא שזו לא הייתה משימה קלה.

בית הכנסת הגדול בקושטא היה היכל גבוה ורחב ידיים. לא כל תוקע ממוצע מסוגל היה למלא את התפקיד. דרוש היה בעל תוקע שתקיעותיו יהדהדו ויישמעו היטב ברחבי בית הכנסת הגדול. באחד הימים, התכנסו גבאי וראשי הקהילה לדון בנושא שעל הפרק. שמות עלו הוצעו ונדחו בזה אחר זה. השעה הלכה והתאחזה ואף הצעה לא התקבלה על דעת כל הנוכחים.

"אולי אני יכול למלא את התפקיד", נשמע פתאום קול מוזר ולא מוכר. כל הנוכחים הביטו סביבם וחיפשו את מקור הקול. רק אחרי כמה רגעים הבחינו בדמותו של ניסים פוסעת לעברם ונאחזו בתדהמה מוחלטת.

זו הייתה לכולם הפעם הראשונה שהם שומעים את קולו של ניסים. מאז בואו לכאן עד לרגע הזה טרם פצה ניסים את פיו. הוא התקרב אל השולחן ופנה אל הנוכחים בקולו הרועד "אם אין לכם בעל תוקע, מוכן אני למלא את התפקיד בשמחה". כשזר התדהמה הראשונית התעשת אחד הגבאים והציג את השאלה המתבקשת "ומניין לנו שאתה אכן יודע לתקוע?".

"אין שום בעיה" השיב ניסים וניצוץ של אור הבליוח בעיניו הכבויות, "הביאו לכאן את השופר ותשפטו בעצמכם". אחד הגבאים מיהר אל הבימה נטל את השופר המסתלסל ונתן אותו בידיו של ניסים. רטט של התרגשות חלף על פניו של ניסים. הוא עצם את עיניו בכוונה קרב את פי השופר אל פיו... יבבה מזעזעת פולחת לבבות פרצה מפיו של השופר, בית הכנסת הגדול כולו נאחז רעד מעוצמתה של התקיעה. והתקיעה הארוכה נמשכה ונמשכה, מהדהדת באוזניים, עד שנאלצו הגבאים לעצור בו בטרם יעיר את התושבים הסמוכים משנתם באישון ליל. ניסים נאנח ומחה את הזיעה ממצחו. הגבאים היו המומים עד עמקי נפשם. תקיעה כזו לא שמעה אוזנם מעולם. מעולם לא הבינו טוב יותר את הפסוק "היתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו".

לתקיעותיו של ניסים לא היו מתחרים רבים. מה גם שהוא ענה על כל התכונות הנדרשות מבעל תוקע בימים הנוראים, יהודי ירא שמים בעל לב שבור ומלא הכנעה לפני בוראו, והוא נבחר לתפקיד פה אחד.

קריאת התורה של ראש השנה הסתיימה. שעת תקיעת שופר הגיעה. בית הכנסת הגדול של קושטא היה מלא יהודים לבושי לבן. כולם עמדו ופניהם אל הבימה הגבוהה שבמרכזו של בית הכנסת הגדול. על הבימה ניצב בעל התוקע, רבי ניסים, לצדו המקריא. השופר הגדול בידו האחת והמחזור פתוח מולו. לפתע, מבלי שאיש יצפה את מעשיו, הסתובב בעל התוקע הטרי לעבר הקהל. הפשיל קמעא את טליתו מעל פניו, פנה אל המתפללים הרבים ואמר בקול: "ברצוני להשמיע באוזניכם סיפור קצר".

"אין שום בעיה" השיב ניסים וניצוץ של אור הבליוח בעיניו הכבויות, "הביאו לכאן את השופר ותשפטו בעצמכם". אחד הגבאים מיהר אל הבימה נטל את השופר המסתלסל ונתן אותו בידיו של ניסים. רטט של התרגשות חלף על פניו של ניסים. הוא עצם את עיניו בכוונה קרב את פי השופר אל פיו... יבבה מזעזעת פולחת לבבות פרצה מפיו של השופר, בית הכנסת הגדול כולו נאחז רעד מעוצמתה של התקיעה. והתקיעה הארוכה נמשכה ונמשכה, מהדהדת באוזניים, עד שנאלצו הגבאים לעצור בו בטרם יעיר את התושבים הסמוכים משנתם באישון ליל

הבניין נדמה עליו כסובב על צירו, ועוד רגע קט היה כושל ומועד, אלמלא אחזו בו שני פועלים חסונים

הבוקר כבר חלף, אך הצהרנים עוד לא הגיעו, מעין שעת אחר הצהרנים שלפני הצהרנים. לאחר שבירך כוונה שח בעל המקצוע בתמימות: כבודו גם בודק עצמו?

- סליחה?

- כבודו. אני, בעניי, בודק עצמי בערב יום ראש השנה אם השתפרתי מעט במהלך השנה החולפת, האם עליתי קמעא, לא הרבה, אבל משהו. אינני כול לבוא לפני בורא העולם ולבקש כל כך הרבה אם לא עשיתי אפילו קצת.

הוא סיים את כוס הקפה והפטיר: כבודו. שמעתי סיפור נאה מאבי המנוח, שתמיד היה מעודדנו לקבוע עיתים לתורה.

- בבקשה.

- מעשה באדם שחלף ברחוב ועיניו צדו מודעה תמימה, "דרושים פועלים לעבודה על פיגומים".

מיד החיש את פעמיו אל אתר העבודה, ומרחוק כבר ראה שלד גבוה, עצום ממדים, עטור בפיגומים מכל עבריו, ופועלים מטפסים, עולים ויורדים בו.

מנהל העבודה הושיט לעברו יד מאובקת וסיבר את אזניו, כי על שעת עבודה בפיגום התחתון משתכרים 18 גרוש, ותמורת שעת עבודה בפיגום העליון השכר הוא 200 גרוש.

אני על העליון, השיב נחרצות. אף לביתו, לבש את מחצלות בגדי העבודה וטיפס במרץ פיגום אחר פיגום, כשבראשו חולפים חישובים שונים ומגוונים, מה יעשה בשלהי היום עם אלפיים הגרושים שיפלו בחלקו, לאחר עשר שעות עבודה.

הוא הגיע למעלה.

הביט למטה.

... צעקותיו הגיעו עדי אזניו חבושות האטמים של מנהל העבודה. ממרום נראו בתי העיר כקוביות קטנות, ביניהם זוחלות נמלים בצבעים שונים. עננים לבנים נראו כמתנגשים בו עוד רגע קט, וציפורים טסו סמוך אליו וכמעט ניקרו את עיניו.

סחרחרות תקפה אותו, הבניין נדמה עליו כסובב על צירו, ועוד רגע קט היה כושל ומועד, אלמלא אחזו בו שני פועלים חסונים, ייצבוהו על כתפם והורידוהו אחר כבוד מטה מטה.

מנהל העבודה המנוסה הצליח להרגיעו, וכעבור עשרים דקות לא רטטו אלא רגליו. מים, דבש וסוכר, כהמלצת הפועלים, הוערו אל גרונו ברצף, עדי חלפה סחרחרות הגבהים.

הגיד נא לי, הוא פנה אל מנהל העבודה במר ייאוש, איך הם מסוגלים למשהו שאני איני מסוגל?

לעשותו? כלום הם מוכשרים ממני? אמיצים יותר? תבונתי פחותה משלהם? רגלי כושלות ושלחם חסונות? מה זה ועל מה זה!

לאט לך ידידי, השיבו מנהל העבודה. כולם כמוך, ואתה כמו כולם. רק הקצב. מי ביקש ממך לעלות למעלה? אה?! תתחיל למטה, בקומה הראשונה.

תתרגל. תמשיך הלאה. בסוף תמצא את עצמך מטייל על הפיגום העליון, כמו ליד ערוגות פרחים בטיילת. זה הסוד.

כך היה אבי המנוח חוזר ושונה לנו. אל תפחדו לקבוע עיתים לתורה. מפחיד? קביעות! כל החיים!

תתחילו עם יום אחד. שבוע אחד. תתרגלו. תיהנו. תטעמו מצוף התורה. תמשיכו ותעלו. תעלו ותעלו. ולמעלה כבר תגיעו לבד.

(מאורות הדף היומי)

הרב התמלא פליאה למראה פניו של המומר בביתו. "כבוד הרב" פתח המומר מיד, "אינני מבין מדוע את התקיעה והשברים עולה בידי לתקוע על נקלה, ואילו את התרועה אינני מצליח בשום אופן. מה הסוד כאן?" אף שמץ של תמיהה לא הופיע על פניו של הרב. "אין בכך כל פלא" השיב הרב, "שב ואסביר לך את העניין".

"התקיעות בראש השנה" פתח הרב, "נועדו כידוע כדי לבלבל את המקטרגים והמשטינים עלינו. בשופר ישנם שלושה מיני קולות, תקיעה שברים ותרועה,

בזכותם מבקשים אנו לעורר את זכות שלושת האבות, אברהם יצחק ויעקב. התקיעה החלקה הפשוטה היא כנגד אברהם אבינו.

"ואולם כידוע לאברהם אבינו היה בן נוסף, ישמעאל, ואף הוא תובע את זכותו, לפיכך יש לאומות העולם אחיזה מסוימת בכוחה של תקיעה זו. השברים הן כנגד יצחק אבינו, אך גם כאן יש לגויים אחיזה כלשהי, שהרי ליצחק היה בן נוסף ושמו עשו ואף הוא תובע את שלו בזכות אבותיו.

"התרועה, לעומת זאת, מכוונת כנגד יעקב אבינו שכל בניו היו שבטי י-ה. בתרועה זו אין לגויים אף שמץ של אחיזה. זו כולה של ישראל היא. לגויים אין כל שייכות אליה. ועל כך אנו אומרים בראש השנה "אשרי העם יודעי תרועה", תרועה דווקא ולא תקיעה או שברים, כי התרועה שייכת אך ורק לעם ישראל.

"אם כך" סיים הרב, "אין כל פלא שלא עלה בידך לתקוע דווקא את התרועה, מאז המרת את דתך שוב אינך נמנה על "יודעי תרועה" ... צמרמורת עזה פילחה את לבו של המומר שקלט פתאום את משמעות התנתקותו מעמו וצור מחצבתו. דמעות עלו בעיניו. לראשונה מאז המיר את דתו הוא חש בכמיהה עמוקה מאין כמוה לשוב חזרה אל יהדותו...

הדמעות הבודדות הפכו מהרה לבכי תמרורים סוער. הוא נפל לרגליו של הרב וביקש ממנו דרך תשובה מיידית. הרב הורה לו לעזוב את כל עסקיו, לעבור לעיר מרוחקת ולהקדיש את שארית חייו לתורה ועבודת ה', לתפילות ולאמירת תהלים. כך יכפר לו על מעשיו וחטאיו.

"אותו יהודי" סיים ניסים התוקע את סיפורו המופלא "חזר לעמו ולמולדתו, לימים לאחר ששב בתשובה שלמה התמנה שוב לבעל תוקע בראש השנה". דממה שררה בבית הכנסת. כולם הקשיבו כמרותקים לסיפורו של התוקע. והוא? הוא לא המתין לתגובותיהם של השומעים, הפך את פניו לעבר ארון הקודש ופתח בזעקה בברכות תקיעת שופר.

מאז אותה שנה שימש ניסים בקביעות כבעל תוקע בקהילת קושטא. התקיעות הפכו למסורת קבועה בידו וגם... הסיפור. מדי שנה לפני שהחל בתקיעות היה מקדים ומספר את המעשה הזה בפני הקהל בהתרגשות רבה. המתפללים התקשו להבין מדוע הוא בוחר לספר דוקא את המעשה הזה, אך איש לא אזר עוז לשאול אותו לסיבת הדבר.

שנה אחת לפני התקיעות עמד ניסים וסיפר את המעשה בהתרגשות יוצאת מן הכלל. השומעים כולם, אף שכבר הכירו את המעשה על בוריו, התרגשו אף הם והתעוררו לשוב בתשובה על כל מעשיהם. הפעם, לקראת סוף הסיפור הוסיף ניסים פרט אחד קצר לסיפורו. פרט אחד ששינה את כל התמונה כולה.

"שמו של אותו יהודי היה ניסים... אני הוא בעל המעשה" גילה ניסים לראשונה לכל המתפללים ההמומים. כמה ימים לאחר אותו ראש השנה השיב ניסים, בעל התוקע, את נשמתו הממורקת - ליוצרה.

ומצאתי, שאת הסיפור בקצרה כבר כתב הגאון רבי אליהו הכהן מאיזמיר זצ"ל בעל ה'שבט מוסרי', בספרו 'עיני העדה' (פרשת נצבים, דף מט:). רק ללא הסברו המפורט של הרב, ע"ש בהמשך דבריו הנפלאים.

(גל קבלת שבת)

פנינים על הפרשה:

רומז לדרך האמת שהוא הסוד שהוא אמתות התורה. וזהו אתם אותיות 'אמת', שהוא דרך האמת כראוי, דכינון שתדעו דרך האמת, בזה אתם נחשבים כאלו אתם נצבים לפני ה' אלהיכם ומשמשים לפניו, לכן הזהירו בשמירת הברית כראוי:

(פיתוחי חזנים)

שמירת ברית הלשון וברית המעור

אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלהיכם (כט טו). טעם סמיכת אתם נצבים לברית, משום דאתם אותיות 'אמת' כאמור, ושתי בריתות הם, ברית הלשון וברית המעור, ושניהם צריכים זה לזה, ואם פגם האחד מהם נפגם גם השני, ולפיכך תחלת אותיות התורה אלף ב'ית, ראשי תבות אמת ברית, דהינו דעקר שמירת התורה תלוי בשמירת שתי בריתות, ברית הלשון וברית המעור, 'אמת רומזת לברית הלשון, שצריך לדבר אמת, וצריך לשמר ברית המעור, וזה שרמזו כאן 'ושמרתם את דברי הברית', הוא ברית המעור, אך לא די לכם בזה, דצריך לצרף לו גם כן ברית הלשון, וזהו אתם נצבים, אותיות 'אמת', דצריך לשמר לשוננו שלא ידבר כי אם אמת, ובזה תהיו ראויים להיות נצבים לפני ה' אלהיכם ותשמשו לפניו, לכן הזהירו לשמר שתי בריתות אלה: (פיתוחי חזנים)

גזירת הגלות היה על אלף שנים

אתם נצבים, אפשר לרמוז דבאותה שעה היו כל נשמות ישראל דכל הדורות הבאים כלם עומדים שם, כמו שהוכיחו רבותינו וזכרונם לברכה (נחומא נצבים א) מפסוק (להלן פסוק יד) 'כי את אשר ישנו פה עמנו עמד היום לפני ה' אלהינו ואת אשר איננו פה עמנו היום', ומשה רבנו עליו השלום ראה ארך הגלות הזאת האחרונה שהיא מתארכת ביותר, ובא לו צער גדול על השכינה שהצער שלה בגלות אין לו קץ, ומשה רבנו עליו השלום ידע בצערה יותר מכל העולם, דהוא בעלה דמטרונותא, ותרע לו עד מאד על אודות ארך צערה בגלות, ואמר שארך הגלות תלוי ביד בני ישראל, הם שגורמים בעונותיהם אריכות הגלות, שהקדוש ברוך הוא לא גזר בגלות כי אם אלף שנה, שנאמר (איכה א יא) 'נתנני שממה כל היום דוה, ויומו של הקדוש ברוך הוא אלף שנה, וכל מה שנחוסף על אלף שנה בשביל עונותיהם של ישראל בעונות:

מצפים לגאולה ואינם שבים בתשובה

והנה בעונות כל ימי ארך הגלות בכל חצות לילה שהשכינה צועקת ומתרעמת על צערה בגלות, כל העולמות מזדעזעים ובוכים וצועקים עמה, והאבות והאמהות והשכנים ומשה רבנו עליו השלום וכל דורו וכל בני ישראל שבאותו עולם, כלם מתחננים ובוכים לפני הקדוש ברוך הוא באותה שעה על צערה של שכינה עד מתי הולכת ומצטערת. וזה הדבר בא להודיע מאשה רבנו עליו השלום לנשמות הצדיקות להיות באותו הדור האחרון הראויים בארך הגלות יותר מדאי ואינם שמים לתת על לב מדוע ארך הגלות הזה, והם באמת מאמינים שיבוא מלך המשיח ומקוים תשובתו בכל יום, אבל אינם מתעוררים לעשות תשובה שלמה שעל ידה יבוא, רק אומרים בפיהם 'כי לישועתך קונו כל היום', והעקר חסר מהם שהיא התשובה:

(מחשוף הלבן)

יחשוב בכל יום אולי הגיע זמן פטירתו

אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלהיכם (כט טו). ויש לדקדק למה אמר תבת היום, וגם תבת נצבים נראית כמיתרת, לא היה לו לומר כי אם אתם כלכם לפני ה' אלהיכם, ואפשר לרמוז, דתבת נצבים גימטריא 'קצב', ובא לומר משה רבנו עליו השלום לישראל דקימו מה שאמר התנא (אבות פ"ב מ"א) ושוב יום אחד לפני מיתתך, דהינו, דבכל יום ויום יחשוב שמא באותו יום הגיעה עת פקדתי, ונמצא כל ימיו בתשובה ומונע עצמו מלחטא, ומי שעושה כזה הוא המקיים 'שויית ה' לנגדי תמיד' (תהלים טו ח). וזהו שאמר אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלהיכם, הכונה, אימתי תקראו שאתם עומדים לפני ה' ויראים ממנו, בזמן שאתם חושבים בכל יום להפטר מן העולם, וכן יום אחד יום כל ימי חייכם, דבזה נמצאו כל ימיכם בתשובה ותקראו תמיד עומדים לפני ה' אלהיכם, וזהו נצבים היום, נצבים גימטריא 'קצב', והכי קאמר 'קצב היום', דהינו, כל יום שאתה חי אמר היום הגיעה הקצבה שלי, ובזה תהיה בשלמות כל ימך: (פיתוחי חזנים)

שמירת הברית היא תנאי לעסוק בסודות התורה אפשר לסמך הפסוק הזה דאתם נצבים שהוא תחלת הפרשה, לפסוק שהוא סוף הפרשה שלמעלה מזה, שהוא 'ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשייתם אתם למען תשכילו את כל אשר תעשון' (לעיל פסוק ח), וסמך לה אתם נצבים, ואפשר לרמוז, דהנה הרוצה להכנס להתלמד סודות התורה, צריך שיהיה מתקן אות ברית קדש שלו כראוי כדי שיהיה קדוש, ואז בזה חלה הקדשה עליו ויוכל ללמד סודות התורה ויאירו בו, וזהו שאמר דוד המלך עליו השלום (תהלים כה יד) 'סוד ה' ליראיו ובכריתו להודיעם', הכונה, אימתי ראי 'סוד ה' ליראיו', בזמן ש'בריתו להודיעם', דהינו ידעו לעשות תקון הברית, ובספר זה הקדוש (ח"א י"ה) קורא 'רזא' ל'סוד הרמזו בברית, וגם כן 'סוד' יש בו אותיות 'סוד', לרמוז כי אינו ראוי הסוד כי אם לשומרי הסוד:

ביאור הפסוק 'ושמרתם את דברי הברית'

וזה שאמר 'ושמרתם את דברי הברית הזאת, הברית כמשמעו, אות ברית קדש, דהינו הזהירו לשמר אות ברית קדש בכל אפניו, 'ועשייתם אתם, מה שכתב, לפי שדי באמור 'ושמרתם את דברי הברית, אלא בא לרמוז כבשאר דוכתי, דהשמירה היא הלמוד והעשיה היא הקיום, והכי נמי הכא, דצריך ללמד דיני תקוני הברית ולקיים מה שלמד, אי נמי, 'ושמרתם' בא להזהיר למי שלא פגם בברית שיהיה ויוסיף משמרת למשמרתו כדי שלא ינחשו יצר הרע, 'ועשייתם אתם' בא להזהיר גם למי שפגם בברית שיעשה תקון המזעיל לו כראוי, וזהו 'ועשייתם', לשון תקון, כמו 'ויעש אלהים את הרקיע' (בראשית א ו), ותדעו שמה שאני מזהיר אתכם על פגם הברית מכל שאר אברים, כדי 'למען תשכילו את כל אשר תעשון', דהינו דעל ידי שמירת הברית תקנו השכלה וידיעה בתורה רכה, וההשכלה שאני אומר לכם שעל ידי שמירת הברית תשכילו בתורה, היא שתדעו עקר התורה ואמתתה שהם סודות התורה, שבה תדעו אלהותו יתברך ותדעו עבודתו באמת:

הרמז בסמיכות הפסוקים

וזהו שסמך לזה אתם נצבים, אתם אותיות 'אמת',

עצות וסגולות:

תשלום תיקון המלכות הוא בשבת

וגבול ים והיה לכם הים הגדול וגבול זה יהיה לכם גבול ים (במדבר לד ו). הכונה משום דעקר הברורים הם לתועלת הנוקבא ששרשה ב"ן כידוע, וכל מה שמתברר בששת ימי החל אינו נגמר בתקונו עד יום השבת, שמתגלים אבא ואמא גלוי גמור, ואז עזר ונוקבא יהיו שוים לאבא ואמא (שער הכוונות דרוש מוסף שבת), ואז נשלם מה שנתברר ונשלמת ונתקנת הנוקבא תקון גמור, ונקראת שבת:

וזה שאמר וגבול ים, ים היא הנוקבא הנקראת 'ים האחרון', ואומר תדע לך אימתי נשלם גבול ים שהיא הנוקבא ממה שנתברר בימי החל, תדע אימתי נשלם, כשיהיה הים הגדול וגבול, הים הגדול זה אמא עלאה, וגבול זה אבא, מלת וגבול גימטריא מ"ו עם הכולל, שהוא מלוי ע"ב שבאבא, ודהינו ביום השבת שמתגלים אבא ואמא גלוי גמור, וזהו והיה לכם הים הגדול וגבול, שהם אבא ואמא כאמור, באותה שעה אז נשלם תקון הנוקבא כראוי, וזה שאמר זה יהיה לכם גבול ים, שהיא מלכות ים האחרון, ביום השבת אז נשלם תקונו ונקראת שבת קדש לה:

(מחשוף הלבן פר' מסעי)

בגדי חול נקראים 'בגד' ובגדי שבת 'מלבוש'

והנה כסות תקרא בגדי מלשון בגידה, שהספיקו אחרא מתבקעת בהם, וכסות השבת תקרא 'מלבוש' מלשון קדושה, וכן נמי דימים טובים, זה הוא שאמרה 'חלקו בגדי להם, שהם בגדי חל שראויים בעיניהם, עשו בהם חלקה, טל אתה של פלוני ואני אטל של פלוני, ועל (מלבוש) [לבוש] שהוא מלבוש שבת וימים טובים שאינם ראויים בעיניהם, יפילו גורל:

(דרוש טוב דרוש לשבת זכור)

סוד מנין ששת ימי החול

שש שנים תורע שדך ושש שנים תזמר כרמך ואספת את תבואתה, ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה' שדך לא תורע וכרמך לא תזמר (דברים כה ג-ו). אפשר לרמוז הפסוקים האלה גם על ששת ימי החל וגם על ששת אלפים דעולם, דהכל ענין אחד, בין ששת ימי החל בין שש שנים דשמיטה בין ששת אלפי עולם, דמצד הברור טעם אחד להם, דבששה מתבררין הברורים, ובשביעי בין דשבת בין דשמיטה בין אלף השביעי נתקן הכל בעולם האצילות, וקנה שביטה כראוי ואז נקרא 'שבת לה':

אין בירורי ניצוצות בשבת

והנה בששת ימי החל מבררים מן המלכים שמתו, ומה שמתברר בימי החל הכל נתקן ומתישב כראוי במקומו בעולם האצילות, ואין שום ברור בשבת, כי הברור הוא בשלישה עולמות בריאה יצירה עשיה דוקא מה שנפל שם בעת מיתת המלכים, ואנו מבררים אותם כדי שיתחזרו למקומם באצילות, וכיון שיעלו שם אין עוד ברור לחלק אותו שבוץ, רק מה שנתברר בששת ימי המעשה נתקן ונתישב במקומו באצילות, ואין שום ברור כלל בשבת רק שביטה ומנוחה להברורים שעלו שם, שנחו וישקטו מצער הקלפות שהיו טמועים בתוכם בעולמות בריאה יצירה עשיה, ועכשיו שעלו לאצילות נחו וישקטו.

(מחשוף הלבן פר' בהר)

הגאון הצדיק רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א

ומשום כן אמר שהענין שלו הוא ראש השנה, לפי שכל כולו היה ראש השנה, שתמיד היתה אצלו התחדשות, כל תיבה וכל תנועה היתה אצלו בהתחדשות גמורה. וי"ל שיש בזה ענין גם ע"פ סוד, כמבואר בפרד"ס מהרמ"ק שישנם תת"פ צירופי שמות בכל שעה, לפי שבכל נשימה ונשימה מאיר הארה אחת וגוון אחד בהתגלות האלוקות. ועל זה איתא בזוהר הק' (בסוף ספרא דצניעותא) זכאה מי שיודע את סוד הנשימות.

וכשהאדם זוכה לבחינת התחדשות, הרי הוא מתעלה בכל עת ובכל שעה יותר ויותר. ובחינה זו נקראת "פסיעותיו של אברהם אבינו", כפי שמבאר רביה"ק בתורה ס"א בענין "ואברהם זקן בא בימים" - שהוא בחינת זקנה דקדושה, היינו, שהיה מתעלה והולך עליה אחר עליה גבוה מעל גבוה. ויש בזה מאמר ארוך מהאר"י הקדוש בשער מאמרי חז"ל, בענין פסיעותיו של אברהם אבינו, (שמחשב שם הפסיעות שהיה אברהם אבינו ע"ה פוסע בעת שבא להילחם עם ד' המלכים), ואומרים בשם הגר"א מוולנא זי"ע שכאשר ראה את המאמר הזה אז השיג את גודל מעלתו של מוהר"ח וויטאל זי"ע.

(אוסף אמרים - אלול תשרי סוכות, ר"ה מאמר עבודת הראש)

נעוריו. כשבן שלש שנים הכיר את בוראו, היה מתחדש בעבודה כמה פעמים ביום. כי הלא בעולם שוררת תמיד העלמה, וכל אימת שהרגיש שחל קלקול בבחינת הראשית, מיד התחדש בהתחדשות חדשה. ורביה"ק הלך בדרך זו באמונה בתכלית התמימות, והיה מתבודד הרבה ושח אל השי"ת על זה. כמה וכמה פעמים ביום היה מתחדש. וכל כך התרגל רבינו בדרכו בהתחדשות, עד שהעיד על עצמו שאין הוא נושם נשימה בלא התחדשות. כל נשימה ונשימה הרי היא בהתחדשות חדשה למען שמו ית'.

צא ולמד מהו כל נשימה ונשימה, וכמה נשימות נושם האדם בשעה אחת. הנה כיום רגילים לחלק השעה לשישים דקות, אך ע"פ מה שקבלנו מסני הרי שכל שעה מתחלקת לתת"פ חלקים, ולפ"ז מחשבים מולד הלבנה. ובראשית חכמה (שער היראה פ"ה) מבואר הענין בזה, שהאדם נושם בכל שעה תת"פ נשימות (ועל כל נשימה יש אות משם הוי' הנותן לו חיות). נמצא שיש תת"פ נשימות בשעה אחת, וע"ז העיד רביה"ק שאין הוא נושם נשימה בלא התחדשות חדשה. היינו, שהוא מתחדש תת"פ פעמים בשעה, והדברים מופלאים ונשגבים.

ארכיון 'עוז והדר'

סגולת הימים

בתיקוני זוהר (תיקון כ"א) דרש רשב"י על ה'יתבת נח' שמרמז על הגאולה הנצחית. אצל תיבת נח כתיב: "שנים שנים" - "שבעה שבעה", "שנים" מרמז על ראש השנה ויום הכיפורים, שאם דבוקים בראש השנה וביום הכיפורים וקונים אותם בטוב, האט מען איינגעקויפט 'גאולה' [ממי המבול]. ה"שנים" השני מרמז על שמיני עצרת, וחג השבועות שנקרא גם כן 'עצרת'. ו"שבעה שבעה" זה החגים פסח וסוכות שהם של שבעה שבעה ימים, שאם אדם מדבק ומתחבר עמהם, קונה לעצמו הגאולה הנצחית, וניצול משאול תחתיות, ויש לו גאולה עולמית.

על כן על האדם להזדרז לנצל הימים הללו, להתחבר ולקנותם עד שידו מגעת, כי זה תקוותו וגאולתו הנצחית.

(דורשי יחודך - פסח ח"א מאמר ד')

ראש השנה - בכל נשימה

אנו רואים כי מציאותו של רביה"ק היה כל כולו ראשית והתחלה. תיכף בתחילת עבודתו בימי

הגאון הצדיק רבי אלימלך בידרמן שליט"א

מפריע, ואוכלים את רק את ראש ה'סלמון' (כי בקרבי הדג ישנם דברים המזיקים את הזאבים), ומשאירים את כל גופו שם, והוא הולך ונרקב, עד ששארית גוויתו נעשית כמין 'דשן' משובח הנספג בתוך האדמה ומשביח אותה וגורם לה להרבות את הצמחים כהנה וכהנה, וכתוצאה מכך משמשים הצמחים כמין 'חומה' שלא תיסחף אדמה לתוך הים ותפריע לזרם המים ולתנועת הדגים, זאת ועוד, דגי הסלמון בתחילת חייהם שוהים הם בינות הצמחים עד שיגדלו. וכאשר הניסו וסלקו את הזאבים משם, ולא אכלו את ראש הדגים באותו מקום, ממילא לא היה 'זבל ודשן' לאדמה, ונחלש כוחה מלהצמיח קנים וענפים לרוב, וממילא נעלם כח המעצור לסחף האדמה וגם לא היה 'בית גידול' לדגים הקטנים בראשית חייהם, ושוב אין פלא בהתמעטות הדגים. וציוו המומחים על הדייגים להימנע ממחלוקת... ולהפסיק לרדוף את הזאבים, ואכן חזרו הזאבים למקומם, ואף שבו הדגים לאחר כשנתיים למנינים הראשון.

ומלבד ההתפעלות מ'מה רבו מעשיך' ה' כולם בחכמה עשית', הרי ניתן ללמוד מכאן לקח גדול לתהלוכות החיים, הנה הדייגים חשבו שאין לך רעה גדולה יותר מאותה 'משלחת זאבים' אשר הינם 'גונבים' להם את פרנסתם, ו'מצווה' גדולה להשיגם מתחת פני האדמה, אכן למעשה התברר שדווקא ה'רעה' היא שמביאה להם את שפע הברכה והטובה, ומבלי ה'קללה' שבזאבים - יתמוטט כל מקור פרנסתם, ומכאן ילמד כל חד וחד בדיליה, לא להיבהל ולהתעצב בבוא עליו הרעה ח"ו שהרי אינו יודע כמה זקוק הוא לאותה

בצפון העולם הנקראת 'אלסקה' והיא שוכנת לחוף ימים, ואחד מעיקרי מקורות הפרנסה שם הוא מצידת דגי 'סלמון' (סאמען פיש), ומוכרים אותם בכסף מלא לכל העולם כולו. והנה מעולם היתה קצבת הדגים כמאה ועשרים מיליון דגי סלמון שונים לשנה, אבל בשנים האחרונות נתמעטו הדגים באופן נורא, עד כדי שבמקום מסוים בדרום מערב המדינה בו היו בדרך כלל כחמש מיליון דגים נשארו שם בסך הכל כשש מאות אלף בלבד (כמעט כשיעור 'מעשר'), ונבהלו הדייגים ותושבי הארץ על מקור פרנסתם שעומד ומתמוטט, ולא ידעו על מה אבדה הארץ... מה אירע לדגים שנעלמו... ושכרו חוקרים מומחים לברר סיבת הדבר, ובעיקר להציע פתרונות מה ניתן לעשות להחזיר עטרה ליושנה...

ישבו החוקרים על המדוכה וערכו בדיקות שונות ולאחר דרישות וחקירות גילו את הסוד ואת התעלומה, שהנה מלבד בני האדם הדייגים הרוצים לצוד את הדגים - היו עוד 'דייגים' הלא המה הזאבים, שהיו מתאספים ללכוד את הדגים ולאכלם, ולפני כחמש שנים קצה נפש הדייגים ב'השגת הגבול' של הזאבים והחליטו להבריח אותם משפת הים. אך הם לא ידעו ולא התבוננו בסדר עבודת האכילה של הזאבים, אשר אחר שהמה תופסים את הדג נוטלים אותו לציד דרכים, ומסתתרים בינות העשבים הגבוהים (צמחיה עבותה) הגדלים שם, בכדי שאותם צמחים ואילנות יסתירו אותם ובכך יוכלו לסעוד את ליבם באין

ארכיון 'עוז והדר'

אתם נצבים - להישאר ניצב ועומד

באומנותו גם בשעת ההסתר

בפרשתנו (נצבים ל א), 'והיה כי יבואו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה אשר נתתי לפניך וגו', לכאורה צ"ב, מה הוצרך הכתוב להאריך בלשונו לומר 'והיה כי יבואו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה', ולא היה די באמרו בלשון קצרה 'והיה כי יבואו עליך הברכה והקללה' וגו'.

ומבאר 'אור החיים' הק' זי"ע, בהקדמת דברי חז"ל (ברכות ס:): 'חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה', והיינו, לקבלם בשמחה, שצריך לקבל הרעה בשמחה כדרך שהוא שמח על הטובה, ועתה יש לבאר כוונת הכתוב, כי הנה כלל אין בידינו שאין 'והיה' אלא לשון שמחה (בר"ר מ"ג א), וזהו שאמרו והיה, לומר שיקבל באהבה ובשמחה את כל הקורות עמו וכל אשר יבואו עליו, בין אם יבוא עליו הברכה והן אם ח"ו תגיע עליו הקללה, והוסיף לומר כל הדברים האלה ללמד שצריך לקבל את הברכה ואת הקללה באופן שווה, שישמח ב'קללה' כמו שהוא שמח ומברך על ה'ברכה'. והטעם הוא, לפי שאנו מאמינים בני מאמינים שכל דעביד רחמנא לטב עביד, וגם ה'קללה' אינה אלא 'ברכה', אלא שהיא מכוסה וטמונה, ונדמית כ'קללה', אך לאמיתו של דבר היא הטובה הגמורה להדם, ודווקא ממנה תבוא לו הברכה והישועה.

שמעו נא למה שהתפרסם בימים האחרונים מ'נפלאות הבורא' שיש ללמוד ממנו הרבה מוסר השכל, ישמע חכם ויוסף לקח. הנה יש מדינה

רעה שהיא שההכנה וה'מעמיד' לכל הטובה, ואף אם קמים עליו 'זאבים בצורת בני אדם' שנדמה לו שהינם גוזלים אותו וחפצים ברעתו - יתאזר באמונה בבורא כל העולמים כי עמו מקור חיים, ועוד יראו עיניו וישמח ליבו בישועת ה', ומתוך צרה ימציאו פדות ורווחה.

עוד יש להתבונן כיצד ריבוי ההשתדלות מרחיק את הפרנסה, שאותם דייגים לא הסתפקו בהשתדלות הרגילה בצידת הדגים, אלא הוסיפו בהשתדלות מטורפת בעריכת מלחמה עם זאבים, והא קא גרים להו להפסדים עצומים. אלא זו חובת האדם, לעשות את ה'השתדלות' ותו לא, ויסמוך על הקב"ה הנותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו שהוא יפרנס אותו וידאג לכל צרכיו.

הן הן הדברים אשר אמר הרה"ק 'שפת אמת' זי"ע (תרנ"א) על הכתוב בפרשתו (וי' לא יט-כא) 'ועתה כתבו לכם את השירה הזאת' וגו', 'והיה כי תמצאן אותו רעות רבות וצרות וענתה השירה הזאת לפני לעד', ולכאורה קשה, הרי ב'שירה' זו נאמרו תוכחות וכוונות ופורענויות הרבה, ואם כן מה מקום ל'שירה', וביאר, שהוא על דרך שנאמר (תהילים קא א) 'חסד ומשפט אשירה', ודרשו חז"ל (ברכות ס:), 'אם חסד אשירה אם משפט אשירה', וכן דרשו כי"ב בכתוב (שם נו יא) 'באלקים אהלל דבר בה' אהלל דבר', 'אהלל דבר' זו מידת טובה, 'באלקים אהלל דבר' זו מידת פורענות, והיינו טעמא, כי כל המשפט והדין הם לטובה, לגודל רחמי של הקב"ה על בני ישראל, ולכן שפיר נאמר

**ישבו החוקרים
על המדוכה
וערכו בדיקות
שוונות ולאחר
דרישות וחקירות
גילו את הסוד
ואת התעלומה,
שהנה מלבד בני
האדם הדייגים
הרוצים לצוד
את הדגים - היו
עוד 'דייגים' הלא
המה ה'זאבים',
שהיו מתאספים
ללכוד את הדגים
ולאכלם, ולפני
כחמש שנים קצה
נפש הדייגים
ב'השגת הגבול'
של הזאבים
והחליטו להבריח
אותם משפת הים**

'את השירה הזאת'.

ביסוד הדברים ביאר הרה"ק 'תפארת שלמה' זי"ע (לר"ה ד"ה ויאמר) בהא דכתיב בפרשתו (נצבים כט כז-כד) 'ואמרו כל הגוים על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת' וגו', ולכאורה צ"ב, מדוע הזכיר הכתוב ש'הגוים' ישאלו על מה עשה ה' ככה, וכי בני ישראל לא יתמהו על כובד הגלות. אך הביאור בזה, כי דוקא הגוים יהיו תולים כי כובד הגלות הוא מחמת שחטאו בני ישראל, ושלחם ביד פשעם, אולם בני ישראל המאמינים בני מאמינים כפי שמשלים הכתוב (פסוק כח) 'הנסתרות לה' אלוקינו והנגלות לנו ולבנינו לעשות את כל דברי

התורה הזאת', כי הם מאמינים ובני מאמינים, הם צריכים להבין זאת כי הגלות הוא עניין נסתר, ולעתיד ידעו הכל כי היה לטובה, כמו שנאמר (תהילים צו יא) 'שמחו השמים ותגל הארץ' וגו' ותגל אותיות גלות, עכ"ל.

וכבר איתא בזה"ק (ח"ג קנא) לבאר הא דכתיב בפרשתנו (כט כח) 'הנסתרות לה' אלוקינו', שאין לנו לחקור אחר 'הנסתרות', כי מי הוא שיכול להשיג ולהבין עומק דעתו ית' הנסתרת מעיני כל חי.

ואנו אין לנו אלא להתחזק באמונה פשוטה באבינו הרחמן המנהיג עולמו בחסד וברותיו ברחמים.

ועוד יסוד נאמן והלכתא רבתא בהאי עניינא של החיזוק והשמחה גם בשעת ה'רעה' - יש ללמוד מהכתוב בפרשתנו (וי' לא יז) 'ומצאוהו רעות רבות וצרות ואמר ביום ההוא הלא על כי אין אלוקי בקרבי מצאוני הרעות האלה', וצריך ביאור בשינוי לשון הפסוק, שבתחילה נאמר 'רעות רבות וצרות', ואילו בסוף כתיב 'מצאוני הרעות האלה', ולא נאמר הרעות והצרות. ומבאר הגרא"מ שכנז"ל (הקדמה ל'אבי עזרי' ח"ב) הנה רעות וצרות יש לכל תיבה משמעות ופירוש שונה, 'רעות' פירושה הרעה עצמה, ואילו 'צרות' הוא מלשון 'צר' (דחוק) כפי שתרגום אונקלוס 'ועקן' והיינו דהרגשת האדם בעת הרעה, שהוא נתון במיצר ובמעוקה ורוחו נשברת לרסיסים, וזאת בנוסף לעצם הייסורים מחמת הרעה. ובאמת הרגשה זו אינה באה מעצם ה'רעה' והייסורים, אם לא מחסרון האמונה והבטחון, על כן הוא עשוק ורצוץ כל הימים, אבל אילו היה תקיף באמונתו בה' ובהשגחתו הפרטית אזי אף בשעת הרעה ח"ו לא היה מרגיש שהוא במיצר, ולא היה לו 'צרות' אלא רק 'רעות', כי בכל רעה שתבוא עליו היה מוצא מזור ותנחומים כמו שאמר דוד (תהילים כג ד) 'גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי'.

ובזה יתבאר היטב לשון הפסוק, שבתחילה אמר 'ומצאוהו רעות רבות וצרות', היינו שפקדו אותו ייסורים ורעות, אך נוסף שבר על שבר שהוא מדוכא בשרה ובמעוקה, אך לאחר שמכיר שכל זאת באה לו על כי אין אלוקי בקרבי, וכבר התחזק להשים אל לבו שאכן 'אלוקי בקרבי', הרי ה'צרה' פורחת ונעלמת כלא היתה ואומר 'מצאוני הרעות האלה' ותו לא.

בהאי עניינא נביא להביא דברים יקרים ונפלאים שכתב ההג"ק 'אדרת אליהו' (פר' ויקהל) וז"ל, דע לך ידידי, כי מידת העצבון מלבד שהיא צער הנפש הנה היא גם צער הגוף, ומזקת לגוף הרבה, וכמה חולים נמשכו ממנה בר מינן. והנה מכה זו של מידת העצבון היא מעשה ידי אדם, והכוונה שהיא מכה שכל מכה שתבוא על האדם ודאי היא גזירה מן השמים שאין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזים עליו מלמעלה (חולין ז:), אם כן הכל נגזר מן השמים. אבל העצבון שיהיה לאדם מזה האדם הוא שהביאו בידו על עצמו, וממנו השמים לא גזרו עליו שיהיה לו מכה זו. יען כי העצבון הוא דבר מגונה ושנואי לפני הקב"ה, והאדם אפילו על עוונותיו אין ראוי להיות עצב הרבה, ואם מן השמים יגזרו עליו ייסורים הנה הקב"ה רוצה שהאדם יקבל את הייסורים בשמחה

ובטוב לבב, אם כן איך שייך מן השמים יגזרו עליו עצבון מאחר שצריך להיות מקבל גם ייסוריו בשמחה, והוא ניסיון שעושים לאדם תמיד לראות אם מקבל את כל הייסורים הבאים עליו בשמחה או לאו, ואם כן לא אפשר שהם יגזרו עליו עצבון. ועוד דעיקרא דעצבון יבוא על פי הרוב לאדם מחסרון אמונה, שאם היה לו אמונה והבטחה בהשי"ת כראוי וכמצטרך ודאי לא יבוא לידי עצבון, אם כן איך שייך תהיה מידת העצבון גזירה מן השמים. ואם כן מוכרח לומר שזו המכה הקשה היא מעשה ידי אדם, כלומר הוא עצמו הפועל ומביא על עצמו מכה זו. ונפקא מינה שלזה צריך התעוררות ממנו להשים מבטחו בהשי"ת ויתעורר בלבו בשמחה ובגילה. עכ"ל.

ויעשו כולם אגודה אחת - מידת האחדות

והצדקה היא מקור הברכה

בפרשתנו (נצבים כט ט), 'אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלוקיכם' וגו', בספה"ק האריכו הרבה לפרש דברי הכתוב בדרך הרמז על פי הנוודע ש'היום' רומז לראש השנה (עי' זוה"ק ח"ב לב:), ובא הכתוב לומר, דעו כי אתם נצבים היום בראש השנה לפני ה' אלוקיכם - 'היום בו כל באי עולם יעברו לפניו כבני מרון, ומי לא נפקד כהיום הזה, והכתוב נתן עצה ודרך כיצד נזכה בדין לשנה טובה ומתוקה בכל העניינים, לזה אמר הכתוב אתם נצבים היום 'כולכם', על ידי שניהיה 'כולכם' באגודה אחת באחדות הלבבות נזכה לכל הטובות והישינויות שבעולם, ברחניות ובגשמיות.

וכן איתא במדרש (תנחומא א א) על פסוק (כאשר כשלפול) 'אף אתם כשהאפלה וכו' עתיד להאיר לכם אור עולם וכו', אימתי כשתהיו כולכם כאגודה אחת, שנאמר (לעיל ד ד) 'חיים כולכם היום'.

וכבר אמרו חז"ל (מדרש משלי יד) על הפסוק (משלי כא כא) 'רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד' - רודף צדקה וחסד בעולם הזה ימצא חיים צדקה וכבוד ליום הדין' [ואף על פי כפשוטו 'יום הדין' - הכוונה לעתיד לבוא, אך מ"מ גם ראש השנה לא יצא מכלל 'יום הדין'...].

ונודע מה שאמרו (עיי' ר"ה טז:), 'תשובה ותפילה וצדקה מעבירים את רוע הגזירה', נוראות כתב ה'לקט יושר' (הל' ימי הסליחות יב), בשם 'החבר משה מינץ', מפרש היאך אפשר לקרוע ולבטל גזירת רעות וקשות על ידי מצוות גמילות חסדים, דהא כתיב (משלי טז יז) 'מלוה ה' חונן דל', ובגמרא (ב"ב יא א) אמר רבי יוחנן, 'אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, כביכול עבד לזה לאיש מלוה' שהקב"ה נעשה כלוה מן האדם, והאדם הוא 'המלוה', והנה בכל מקום קיימא לן (חז"מ סיד א) שהתובע הולך אחר הנתבע (שהדין יתיקם בב"ד שביקש הנתבע לילך אליו), מכל מקום בהלוואה מחויב הלווה - הנתבע - ללכת אחר המלוה - התובע. מעתה, אם אמרנו שהקב"ה הוא כביכול לזה ממי שגומל חסד לחברו, נמצא שביד האדם - המלוה - להחליט לפני איזה ב"ד הוא רוצה לעמוד בדין, וממילא אפשר לו לטעון שרוצה לעמוד לפני מידת הרחמים והחסד ולא לפני מידת הדין.

ובזה ביארו מה שאנו אומרים בתפילה (פי"ט ונתנה תוקף) 'ויכון בחדס כסאך, ותשב עליו באמת', שעיי" גמילות חסד יהא ביינינו להחליט באיזה כסא ישב כביכול לדון אותנו.

הגאון הגדול רבי מאיר סירוטה שליט"א

ארכיון 'עוז והדר'

לקנח ולהוריד לכלוך מעל הבגד, דזה לא מיקרי כיבוס, ורק להוציא הבלוע תוך הבגד זה מה שמבואר בגמ' ובפוסקים שהוא בכלל כיבוס ואסור, וא"כ אי אפשר להבין ולומר דכאן בעורות יהיה הדין יותר חמור ונאסר אף קינוח לכלוך מלמעלה, כשמהסברא הפשוטה היינו יותר מקילים, דהרי מבואר בגמ' דבעורות לא אמרינן שרייתן זהו כיבוס,

וביותר דלא מצינו חידוש זה של מרן המשנ"ב שכתב לאסור כיבוס סתם בעורות בשום פוסק קדמון, לא בבית יוסף וברמ"א וגם לא בט"ז ובמג"א ובשו"ע הרב, וכולם פה אחד הסכימו שאסור בעורות רק שפשוף היטב בידיו שפשוף צדו על צדו, ומיאנו מלחדש כנ"ל. וע"כ אמר מו"ר דההכרח הוא לצמצם חידושו של המשנ"ב ולהעמיס בדבריו שלא אסר בסתם כיבוס רק כשמשפשף ומוציא הבלוע ג"כ. ומה שביאר בביאור הלכה (ד"ה זע"ז) דשפשוף היטב הוא בכלל מה שאסר המחבר שפשוף צד על צד, זה מיירי בשפשוף יותר חזק מכיבוס סתם, אמנם גם כיבוס סתם שאסור זהו רק באם משפשף בידיו על העור להוריד הלכלוך הבלוע בעור, אמנם אם אין משפשף רק מקנח ומוריד בידו הלכלוך מהעור (הנעל בנידוד) היתר גמור הוא, וכמו שנתבאר באריכות, ודו"ק היטב בזה כי נכון הוא בסייעתא דשמיא.

זה להלן בעז"ה. ג. שפשוף העור צדו זה על זה, שזה מבואר להדיא בשו"ע (סעי' ט, והוא עפ"י המבואר במסכת זבחים צד): לאיסור.

והנה מהו דרגת כיבוס סתם, שכתב המשנ"ב (בסקמ"א) שגם כן אסור, הנה בפשטות כשלומדים את דברי המשנ"ב והביאור"ל (בד"ה אבל לכבסו, ובד"ה זה על זה) נמצא מבואר דאסור לקנח העור בידיו אחרי ששפף על מקום הלכלוך מים, וכמו שכתב בביאור הלכה ד"ה אבל, בזה

הלשון: דהא חזינן דרב לא התיר כי אם שכשון בעלמא שאינו נוגע ידיו כלל לכבס, עכ"ל. וכן בהמשך הדיבור (שם) כתב: אבל כיבוס בידים, משמע דאסור, ע"כ. הרי מבואר דאסור לנגוע בידיו על העור לקנחו. וכן מוכרח לכאורה לומר מהא דכתב בביאור הלכה ד"ה זע"ז דגם כשאינו משפשף זה על זה רק חופף היטב במים את מקום הלכלוך ומדחיו שיהיה נקי, הוא בכלל מה שכתב המחבר שפשוף צד זה על זה, הרי לכאורה ע"כ מה שאסר הביאור הלכה בדיבור קודם כיבוס סתם היינו שמקנח בידיו, קינוח ללא שפשוף, וגם זה אסור, ואינו מותר רק לשפוף מים על מקום הלכלוך ולא יותר. כל זה נראה לכאורה ממרוצת דברי המשנ"ב והביאור הלכה וכן"ל.

אמנם אמר לי מו"ר, דקשה מאוד להולמו דהרי מפשטות הגמ' והפוסקים בסעי' א' ובסעי' ט' ובמתני' דשבת קמב: היתה על הבגד שלשת [לכלוך] מקנחו וכו', מבואר להדיא דאין איסור

לשפוף מים על נעליו שהתכלכלו ולשפשפם

שאלה. נתלכלכו מנעליו מבוץ, האם מותר לשפוף עליהם מים כדי שיתרכך הלכלוך, וכך יוכל לנקותו.

תשובה. מותר, אך דוקא באופן שאינו משפשף את הנעליים בידיו [או ברגליו, או על ידי שפשוף נעל על גבי נעל ג"כ אסור], רק ישפוף עליהם מים ויקנחם אפי' בידו בלא שפשוף [ועי' באריכות בהערה כאן מה שנבאר בזה חידוש דין למעשה].

הרחבת הדברים. מבואר בשו"ע (סעי' ט) דעורות אין בהם משום שרייתן זהו כיבוס, ולפיכך מותר לשפוף עליהן מים. אמנם מבואר במשנ"ב (סקמ"א) ובביאור הלכה (שם ד"ה זה על זה) דאסור לשפשפן בידיו אחר ששפף עליהן מים, מדין כיבוס עורות. ולכן בנידוד יזהר שלא ינקה את הנעליים ע"י שפשוף בידיו על המנעל, אלא רק ע"י שיקנח אותם בלא שפשוף, וזה מותר, וכנ"ל בהע' מ"ב באריכות.

והנה כאן המקום לבאר ביאור דברי המשנ"ב (סקמ"א) במה שכתב דגם סתם כיבוס אסור בעורות, ולא רק שפשוף צדו זה על זה, דהנה מבואר כאן בסעי' ט' ובמשנ"ב, דכיבוס בעורות יש ג' דרגות: א. שכשון, דהיינו לשפוף מים על העור במקום המלוכלך שזה מותר לכו"ע. ב. כיבוס סתם שבזה חידש המשנ"ב (בסקמ"א ובביאור הלכה) דאסור על אף שמשפשוף הגמ' והשו"ע משמע להיתר, ויתבאר

הגאון רבי אהרן מרדכי גרין שליט"א

מעונה ליום טוב, וכל היום יעסוק בתורה ובמצות ובתשובה, ומכל שכן בעבירות שבין אדם לחבירו, ולא ימתין עד ערב יום הכיפורים אלא יקדים את עצמו היום לבקש מחבירו מחילה. [קיצור שו"ע סימן קכח ס"ד]. וכתב במחצית השקל [שם סק"י], דעכשיו רבים נוהגים שלא להתענות כי אם עד זמן מנחה גדולה, ומתפללים תחילה מנחה גדולה, ובאחרות חיים [שם סק"ט] כתב, שבהגיע חצות היום אין צריך להתענות יותר.

ד. יש מי שהביא סמך להנוהגים להקל בתענית ערב ראש השנה, דכמו בתענית יארציט שנפסק להלכה שמתענים, ואפילו הכי יש שהורו שלא להתענות בו, כדי שלא יתבטלו מתורה ותפלה, דבדורות החלושים התענית קשה יותר. [כדובא בחוט המשולש שכן צייתה אשת בעל החתם סופר ליוצאי חלציה, והורה החתם סופר לקיים דבריה, וכן כתב במשמרת שלום אות' י' סק"א, ושו"ת דודאי השדה סמ"ה]. כמו כן בתענית דערב ראש השנה שאינו רק מנהג, דאפשר להקל. וכן הורה הגרי"י גיימאן [רב דקהילת בעלזא במונטריאל], דבהקלות קדושות שמאריכים בתפלות דימי ראש השנה וכמעט שעובר עליהם כל היום בצום, יש מקום להקל בתענית דערב ראש השנה. [הו"ד בנט"ג ר"ה ע' קצו].

זו באמצע אמירת הסליחות, אלא יטול אחר כך, וכן מותר לילך אז יותר מארבע אמות, וגם אין צריך לדקדק שלא ליגע בענינו. [הליכות שלמה ע"ה].

ג. תענית ערב ראש השנה.

א. כתב השו"ע [סימן תקפא ס"ב] נוהגים להתענות בערב ראש השנה. [והוא על פי המדרש תנחומא שהובא בטור, בערב ראש השנה גדולים מתענים והקב"ה מוחל שליש עונותיהם, בעשרת ימי תשובה בינונים מתענים והקב"ה מוחל להם ב' שלישים, ביום הכיפורים מתענים כולם והקב"ה מוחל להם הכל].

ב. כתב הרמ"א [שם] ורבים נוהגים לאכול בערב ראש השנה קודם עלות השחר, משום חוקות העמים שהיו נוהגים להתענות בערב חגיגה, מאידך על פי הזור הקדוש יש איסור גדול לאכול קודם אור היום [הו"ד בכף החיים שם, ובמ"ב ספ"ט סק"ח], ועל כן לא יאכל כלום אלא ישתה קפה או תה וכיוצא בזה.

ג. בערב ראש השנה נהגו כולם להתענות עד אחר מנחה, שאז טועמים איזה דבר כדי שלא יכנסו

ארכיון 'עוז והדר'

מנהגי ערב ראש השנה

א. מוצאי שבת דערב ראש השנה.

במוצאי שבת דערב ראש השנה, אין אומרים 'יהי נועם'. [דכיון שאומרים ומעשה ידינו כוננה עלינו צריך שיהיה כל הששת ימים ראויים למלאכה, וכיון שאין אומרים ויהי נועם אין אומרים גם כן ואתה קדוש, אולם "ויתן לך" אומרים, מטה אפרים סימן תקפא סמ"ז, ואלף המגן שם].

ב. התחיל לומר סליחות קודם עלות השחר

האם מפסיק בעלות השחר ליטול ידיו.

בשו"ע [סימן ד ס"ד] מסתפק בהשכים קודם עלות השחר, אם צריך ליטול ידיו שנית כשמגיע עלות השחר, דיש אומרים דבעלות השחר חוזר הרוח רעה על ידיו שנית, ולמעשה כתב הרמ"א [שם], שיש ליטול ידיו שנית בלא ברכה.

כשהתחיל לומר סליחות קודם עלות השחר, הגם שצריך לחזור ליטול ידיו בעלות השחר, הורה הגרש"ז אויערבאך, שלא להפסיק לנטילה

הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א רבה של שכונת רמת אלחנן בבני ברק ובעמח"ס 'חשוקי חמד'

ארכיון 'עוז והדר'

ואמר רבי פנחס, פעם הייתי מהלך בדרך ופגשתי באליהו, אמרתי לו, יאמר לי דבר שיועיל לבריות, אמר לי: ברית כרת הקדוש ברוך הוא, ובאו לפניו כל אותם מלאכים הממונים להזכיר חטאי האדם, שבזמן שיזכירו האנשים קורבנות שמנה שמה ושם ליבו וכוונתו בהם, שכולם יזכירוהו לטובה. ביום הדין וגם כשצריך סיעתא דשמיא בלימוד התורה.

כותב ע"כ החפץ חיים - כל אחד הרי יודע נגעי לבבו ועוונותיו הרבים, ומכל עוון נברא מקטרג הרוצה לבלוע חייו ונפשו של אדם. הנה כאן נמצאת לו תחבולה כזו שלא זו בלבד שלא יהיו עליו מקטרגים, אלא גם המקטרגים עצמם יהפכו לו למליצים טובים. - מי לא יחטוף כזו עצה? מי לא ירצה לבוא ליום הדין עם ברית כרותה כזו של הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו? סגולה זו כוחה יפה גם לרוצה להתעלות בתורה.

וראוי לציין את דבריו במשנה ברורה (ריש סי' מח) מש"כ כי סגולת אמירת הקורבנות אינה אמירת התיבות בלבד, אלא שהוא מתעסק להבין ענייניה, יעו"ש.

פחודי פלאך ריננו בקול: ה' מלך!

נאמר בפיוט ה' מלך, ליום ראש השנה: 'כל פחודי פלאך ריננו בקול: ה' מלך!'

מה הכוונה "פחודי פלאך", והיכן ריננו בקול: ה' מלך? וכתב גיסי מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א דקאי על עם ישראל בשעת קבלת התורה, דאיתא במדרש (שמות רבה פרשה ה' סי' ט'): "ירעם א' בקולו נפלאות. מהו ירעם? כשנתן הקדוש ברוך הוא את התורה בסיני, הראה בקולו לישראל פלאי פלאים." [ועיי"ש במדרש שמאריך שלא ידעו ישראל איך הקול יוצא, "בא עליהם מן הדרום והיו רצים לדרום, ומדרום נהפך להם לצפון והיו רצים לצפון, ומצפון נהפך למזרח..."] [ובמעמד הר סיני נפל פחד וחרדה על עם ישראל כדכתיב "וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק", וזהו "פחודי פלאך"! והיכן ריננו אלו: ה' מלך?]

איתא בדברים רבה (פרשה ב' סימן לא) שבשעת מתן תורה קיבלו עול מלכותו ית' ואמרו: ה' אחד! פסוק שנכלל "במלכויות" דר"ה! [וכן בזמירות ליום השבת: "ופתחו וענו ה' אחד!"] [שמעתי מהרב צבי ירוב שליט"א].

וכל זה בא לחקוק בלב ישראל שהתורה הוא פלא.

ישתדל לעשותם באופן הקל יותר, כגון שיכתוב ביד שמאל, ידליק חשמל במרפק, ויריס את הטלפון מאחורי ידיו, לכן עדיף שהוא ישאר כונן בשבת, כי השבת תישמר יותר על ידו, מאשר על ידי אחד שאינו שומר תורה ומצוות.

ואמנם אם קשה לו, או שהוא חושש שמא ישל בחלול החג שלא לצורך, מותר לו להחליף את התורנות שלו עם אחר שאינו שומר (עדיין) על השבת, ואין בזה איסור של "לפני עור", מאחר והוא מצדו לא גורם לחילול שבת של הרופא השני, וגם הוא יכול לשמור על השבת, אם ירצה בכך, אך כל זה כאשר הוא מחליף את כל התורנות, שאז הוא לא יגיע לבית החולים בכלל, אלא רק השני יגיע במקומו, אך בענייננו ששניהם יגיעו, אין היתר לבקש מהשני לבוא לחלק מהזמן.

ובנידון השאלה, לבקש מהאינו יהודי שימשיך את המשמרת שלו לעוד קצת זמן, אין לנהוג כך, מפני שמתמחה בסוף המשמרת הוא עי"ף מאוד, ואם הוא ימשיך לעבוד גם במשמרת השניה, הוא לא יוכל לעבוד כראוי מחמת עייפותו, נמצא שמלבד חשש של פיקוח נפש, שלא יטפל כראוי בחולים, יש כאן חשש של גזל מהחולים, שמגיע להם הטיפול הטוב ביותר, ואין היתר לעבור על איסור גזל בשביל המצוות הנ"ל.

והדרך הטובה ביותר היא, למצוא מתמחה שאינו יהודי שאינו עי"ף, שיעבוד במקומו בתחילת היום.

סגולה ליום הדין וגם להצלחה בלימוד התורה

בימים, בהם מחפש כל אחד להשיקט הקטיגור מעליו ביום הדין, יש לפרסם דברי הכהן הגדול מרן החפץ חיים זצוק"ל ב"תורה אור" פרק ג'.

"וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו" (בראשית יח, ב') נאמר במדרש הנעלם (זהר) דרש רבי כרוספדאי "הנה שלשה אנשים ניצבים עליו", לעיין בדיונו. כיון שראה כן "וימחר אברהם האהלה" לבית המדרש. "ויאמר" לנשמה, "מהרי שלש סאין" למנחה, "ואל הבקר רץ אברהם" לקרבן.

פירוש הדבר - שהמזכיר בפיו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות עניני הקרבנות והמנחות וכוון בהם, ברית כרותה היא שאותם המלאכים המזכירים חובותיו של אדם הרע לו, לא יוכלו לעשות לו אלא טובות.

לבקש מרופא אינו יהודי שיאריך במשמרת שלו, כדי שיסיפיק להתפלל בר"ה בציבור

שאלה. מתמחה שומר תורה ומצוות אמור

לבצע תורנות בבית החולים ביום השני של ראש השנה, התורנות מתחילה בשעה 8 וצריכה להסתיים בשעה 10 ביום למחרת, בצום גדליה. והמתמחה אינו רוצה להפסיד את תפילות ראש השנה ותקיעת השופר בציבור ביום נשגב זה. המצב הוא כי אם יגיע לתורנות כמתוכנן, לא ברור האם, מתי ובאיזה אופן יוכל להתפלל במהלך התורנות. מה שברור הוא כי תפילה סדירה במניין ובניחותא לא יוכל להתפלל, אם כי סביר להניח שיוכל לשמוע תקיעות, אם לא במועדן אז במהלך היום בו מסתובב בעל תוקע במחלקות השונות לתקוע בשופר. קיימת אפשרות כי יוכל לבקש ממתמחה יהודי אחר (שאינו יכול לבצע תורנות מלאה מסיבה כלשהי) שאינו שומר תורה ומצוות, להחליף אותו למשך מספר שעות בתורנות, כך שיוכל להתפלל ותיקין ולערוך קידוש, ולבוא עם הסעה עם נהג נכרי, כך שיוכל להתפלל תפילה שלימה במניין ולשמוע שופר כראוי, החיסרון בהצעה זו היא, שאותו מתמחה, כנראה שיבוא לבית החולים ברכב, וכן לאחר שיגיע להחליף אותו, הוא יחזור לביתו ברכבו. ולכן שואל המתמחה האם דבר זה מותר בדרך זו או אחרת?

אפשרות נוספת היא, שיתכן ויוכל לבקש ממתמחה שאינו יהודי, המסיים את התורנות שלו באותו היום (הוא בתורנות ביום הראשון של ראש השנה) להמשיך בתורנות מספר שעות, ובכך להרוויח את אותו הדבר. האם יש בעיה עם צעד זה?

תשובה. מכמה טעמים, אין לבקש מהמתמחה

היהודי שיבוא במיוחד לבית החולים לחלק מהזמן של המשמרת שלו, כדי שיוכל להתפלל ולקיים את מצוות היום כראוי.

א. המתמחה השני יבוא עם רכבו והוא יעבור על איסורי תורה [אילו היה יום טוב שני של ר"ה בשבת] על ידי נסיעה ברכב, וזה ודאי שאסור לגרום לחילול שבת, כדי להתפלל כראוי. וגם אם המתמחה היה נוסע עם נהג אינו יהודי, גם נראה שהדבר היה אסור, מכיון שהוא עובר על איסור של אמירה לגוי ואיסור תחומין, ואין היתר לעבור על איסורי דרבנן כדי להתפלל במניין ולשמוע תקיעות שופר על הסדר.

ב. עדיף שרופא שומר מצוות יהיה תורן בשבת, מאחר והוא ישתדל למנוע את חילול השבת במדת האפשר: ולא יעשה מלאכות שאינו נחוצות, כמו כן, גם במלאכות הנחוצות שאינם דחופות, הוא

קול הקורא אלול

מרגליות יקרות ואבני חושן
פנינים נפלאים וסיפורי צדיקים
דברי הגות ורעיון מאוצרות תורת החסידות
משובצות זהב ומסודרות על

חודש אלול • ראש השנה

מוטינאה

תמונות כלי הכסף באדיבות הצורפים

להשיג בחנויות הספרים

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66

נהורא

אורות של אמונה לדרך החיים

החדשה

מלוקט מדברות
קדשו ותורתו של
האדמו"ר רבי דוד חי
אביחצירא שליט"א

גיליון כד
פרשת נצבים וילך תשפ"ו

נהירין

הניצוץ שלא יכבה - נקודת הקדושה שבכל יהודי

מן הקדושה, ויש בו ניצוץ קדושה הנותן בו חיות וקיום. תיקון כל הדברים הרעים הוא על ידי שמוציאים מהם את ניצוץ הקדושה ומשיבים אותו לשורשו, וממילא כל הרשעה כעשן תבלה והיא בטילה מאליה.

וכמו שנרמז בכתוב (תהלים י"ז) וְעוֹד קָמַעַת וְאֵין רָשָׁע וְהַתְּבוֹנֶנֶת עַל מְקוֹמוֹ וְאֵינֶנּוּ. והנה תיבת רשע כוללת תיבת רע ואות ש"ן. ותיבת רע היא הרע הגמור בלי שום טוב, וכיוון שהוא רע גמור אין לו שום מציאות של קיום, אלא שיש בו גם אות ש"ן אשר היא רומזת על הקדושה, והיא הנותנת קיום לרשע. אכן כאשר יסתלק אות ש"ן מן הרשע ולא יהיה בו עוד שום קדושה, אזי יתבטל הרע במציאות, וממילא והתבוננות על מקומו ואיננו.

ניצוץ הקדושה משיב גם את הרשע בתשובה

ולפי דרכנו למדנו שבכל רשע, אפילו אם הוא מלא ברשעות, מכל מקום יש בו מעט קדושה הנרמז באות ש"ן. כעין מה שהיה הבעל שם טוב הקדוש ע"ה רגיל ללמד זכות על ישראל, שגם כשהם חוטאים בוודאי יש בליבם איזו כוונה טובה, והוא הנוהל ועושה את חברו, שרצונו הוא לפרנס את בניו ולגדלם לתורה ולמצוות. מעט קדושה זה בכוחו להשיבו למוטב. וגם זה נרמז בפסוק וְעוֹד קָמַעַת וְאֵין רָשָׁע. מכאן מעט הקדושה אשר שם ואין רשע, יוכה לבוא לחינוך השלם, והתבוננות על מקומו ואיננו, וישוב בתשובה שלמה.

וכיוצא בזה יתבאר הכתוב אם יִהְיֶה נִדְחָךְ בְּקֶצֶה הַשָּׁמַיִם, שכבר חטא האדם מאד ונדחה בחטאיו עד קצה שורש הקדושה, בכל זאת משם יִקְבָּצֶךָ ה' אֱלֹהֶיךָ. מאותה נקודה קדושה שנתרה בקרבו, משם תתעורר הקדושה להשיבו בתשובה שלמה.

הוראה למעשה:

לעולם אל לנו להתייאש משום יהודי, ואף לא בעצמנו. גם בימים שבהם נדמה לנו שהתרחקנו או שמישנו מיקריו איבד את הדרך, נזכור תמיד שיש בקרבנו נקודה פנימית קדושה שאינה נכבית לעולם. העבודה שלנו היא לחפש את אותו מעט של טוב, ללמד זכות, ועל ידי כך לעורר את ניצוץ הקדושה שיאיר מחדש וישיב אותנו אל המקור באהבה ובשמחה.

כוחה של נקודה אחת למשוך את האדם למעלה

פרשיות נצבים וילך, הנקראות סמך ונראה לימי הדין והרחמים, מעוררות את הלבבות לחשובה שלמה. לעיתים אדם מתבונן במעשיו וחש כי התרחק מאוד מדרך הישר, ורוח של ייאוש מנסה להשתלט עליו. אך עזרת החסידות מאירה לנו סוד עצום ומרמז לב, שגם בתהום העמוקה ביותר חבי ניצוץ של קדושה שאינו כבה לעולם, והוא המפתח לשובו של כל יהודי אל כור מחצבתו.

הכתוב אומר (דברים ל"ד) אִם יִהְיֶה נִדְחָךְ בְּקֶצֶה הַשָּׁמַיִם מִשָּׁם יִקְבָּצֶךָ ה' אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם יִקְרָךְ. כל יהודי, גם כשהוא נכשל בחטא, נותרת נקודה טובה בקרבו, ונקודה זו עתידה להחזירו למוטב. כמו שמבואר בשם הבעל שם טוב ע"ה על הפסוק, אִם יִהְיֶה נִדְחָךְ בְּקֶצֶה הַשָּׁמַיִם מִשָּׁם יִקְבָּצֶךָ וּמִשָּׁם יִקְרָךְ. כלומר, גם אם יהיה יהודי נידח ממקומו וממדורו בסיבת חטאיו, מכל מקום בקצה ועומק פנימיותו יש כוונה עמוקה לשם שמים. משם הקדוש ברוך הוא מקבץ ואסף את אותה כוונה טובה, ומסייע שתתפשט אותה המחשבה ותעורר בקרבו הרהורי חרטה.

על ידי שמתודה האדם וממשיך לקבל על עצמו תשובה שלמה, הרי הוא זוכה בבחב התורה והתשובה שקדמו לעולם לשוב לשורש בריאותו כמו קודם שחטא ונתקלקל. על זה נאמר (להלן פסוק יא) כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם לֹא נִפְלְאָתָה הוּא מִקֶּדֶם וְלֹא רָחֵק הוּא. עד שחזר לגמרי לדרך הישר באופן המועיל להתקדש ולהיטהר, בחבנות מחשבה דיבור ומעשה. ואלו הם הנרמזים בפסוק (שם פסוק י"ד) כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדְּבָר מֵאֵד כִּפְיָךְ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹת. ויטרה את המוח על ידי מחשבות ודעות זכות וטהורות, ומתוך כך יבוא לטהרת הלב על ידי רצונות ותשוקות הלב, וכך ימשיך גם לטהרת האברים שיהיו כל מעשיו טהורים ורצויים.

חיות כל דבר נובעת מכוח הקדושה

ביאורו של דבר הוא, שכל דבר בעולם מקבל את חיותו בכוח ניצוץ קדושה המחיה אותו. ואפילו דבר חטא ועוון, חיותו היא

בצל האמונה

פרקי חיזוק לחיים של רועג ושלווה

אור האמונה - הטוב השלם שטמון בחושך

להם רק המאור לעיניים כדי לראות את החסד הגדול.

לעתיד יראו כי כל תקורה אינו מקרה כלל והכל עצה עמוקה להטיבו

כדבר הזה הוא בכל יהודי. לקוצר דעתו של אדם נדמה שהדברים שקרו אינם במקומם וכי חלילה רוצים להרע לו, אך יש לו לחזק לבבו, שהנה יום יבוא ותאיר השמש ויבין ויראה בעין בשר כי כך הוא הטוב ביותר עבורו. כל העובר עליו מסודר על מקומו בהשגחה פרטית, וכל תכלית הייסורים מוכנים שרק באותם האופנים שבאו עליו הם הטובים ביותר עבורו. וכך גם בכלל ישראל, לעתיד לבוא יראו עין בעין כי כל העובר על עם ישראל בגלות היה אך ורק לטובה, ולא רק שייסורי הגלות יביאו טובה בעקבותיהם, אלא יתברר שעצם הצרות ההסתרות והייסורים הן הן טובות וחסדים מאיתו יתברך. על זה אמר הכתוב לא יִדְעוּ וְלֹא יִבְיֶנּוּ וְזֹאת כִּי בְּחֶשֶׁךְ יִתְהַלְכוּ, אך משייאר היום יראו וידעו כי הכול לטובה עצומה עבורם ועבור זרעם ועבור כלל ישראל.

אמור מעתה, אמנם אין לנו עיניים לראות הטובה אך בקרוב נזכה לראות בהתגלות אורו יתברך, כנאמר (ישעיה ס"ב) וְעֵלְךָ יִזְרַח ה' וּבְכֹדוֹ יִלְךְ יִרְאָה, ובאורו נראה אור להכיר בבירור עד כמה טובה הייתה הגלות עד שלא נבין הכיצד חשבנוה לרעה. וכאשר יהיה הרה"ק רבי נפתלי מרופשיץ ע"ה אומר שלעתיד יתגלה שכל הצרות והרע שעברו על ישראל בכל הגלויות היו חסד גמור. וכפי שמבואר בספר רזע קודש (תולדות דה ויתרוצוצ), שבאמת לעתיד יתקון הכול, וענף הרע שתתפשט לצד הרע יחזור לצד שורשו שהוא טוב, שכן ענף הרע בשורשו מושרש באחדות עם הטוב ויהיה רק טוב בעולם כי יתגלה שורש הטוב.

ומובא בספר הכיילי שן (משפטים דה ואלה המשפטים הב') שרבי שלום מקאמינקא ע"ה אמר משמו של הרה"ק מרופשיץ, שלעתיד יתגלה שלא זו בלבד שבתוך הרע והדין טמון הטוב, אלא יתגלה שאפילו לא היה בכך הסתרת פנים. ועל כך הצדיקים שבכל הדורות היו אומרים תמיד בכל העובר על עם ישראל הן בכלל והן בפרט, גם זו לטובה וכל דעביד רחמנא לטב עביד.

המשך בעמוד הבא

מבט של אמונה לקראת השנה החדשה

בימי סוף השנה, עת אנו מביטים לאחור על כל קורותינו, לעיתים מתגעבת ללב תחושה של קושי או חוסר הבנה על מאורעות שונים שחוונו. אולם יסוד האמונה היהודית, המתעצם לקראת הימים הנוראים, הוא ההכרה הברורה שכל מה שעושה הקדוש ברוך הוא הכל לטובה. גם כאשר עיני הבשר שלנו רואות חושך וערפל, עלינו לדעת כי במקום זה עצמו מסתתר אור גדול ורחמים עצומים שעתידיים להתגלות לעיני כל.

אור האמונה מאיר כל חושך וחסרת

בתהלים נאמר (תהלים פ"ב ה) לֹא יִדְעוּ וְלֹא יִבְיֶנּוּ בְּחֶשֶׁךְ יִתְהַלְכוּ. פעמים עומד האדם ומביט סביבו ורואה אך חושך ואפלה, ושואל את עצמו כיצד ייתכן שגם המצב הזה הוא חסד ורחמים ולטובה, הרי הכול חושך ואינו רואה עצה ותבונה בתוך הים הסוער של החסרת והייסורים.

אומר על כך ה"שם שלמה" ע"ה, משל לאדם שזכה וקיבל אפשרות כניסה לחדר אוצרותיו ומשכיות החמדה של מלך רם ונשיא. הכסיל בחושך הולך ובאישון לילה חזר להיכנס להיכלי המלך הפנימיים. משנכנס ומביט סביבו והנה אין הוא רואה דבר והכול חושך סביבו. בעודו מהלך נתקל בחפצים שונים וכמעט ומועדה רגלו, מיד פרץ בבכי וזעקה גדולה ומרה, הלזה ארמון יי"קא שמונחים בו חפצים בלי סדר ונראה שכל תכליתם להכשיל את הנכנס לארמון.

אך האמת היא שאין לו אלא להדליק נר ולהעלות את האור או להמתין לזריחת השמש, או יתגלה לעיניו יקר כליל תפארת המלוכה ויופי והדר נדירים שלא שופתם העין, ואז בין יבין שכל אוצרות הארמון מונחים כל אחד מהם על מכונו בסדר מופלא. משל זה הובא בדברי תורה לנבדו המנחת אלעזר ממונקאטש ע"ה (מהר"ט אות ל"ב). ומעין משל זה הובא כבר בחובות הלבבות (שער הבחינה פתיחה) על קבוצת עיוורים שהוכנסו אל בית המוכן להם בכל תועלותיהם ונכשלו בדברים המוכנים לתועלתם, וכך נפצעו והיו מתרעמים על בעל הבית וגינו את מעשהו, מבלי להבין שחסר

כלות הנפש – תשוקתם של קדושי עליון להידבק בבורא

הנשמה הצמאה אל מקורה

הנשמה היהודית עורגת ומשתוקקת תמיד לשוב אל מקורה הקדוש. בימים אלו של סוף השנה, עת אנו קוראים את פרשיות נצבים וילך, תחושת הדבקות והביסופים לבורא עולם מתעצמת בקרב כל ישראל. אצל צדיקי הדורות קדושי עליון, השתוקקות זו לא הייתה רק רגש חולף, אלא עבודה תמידית של מסירות נפש ממש, עד כדי סכנת התפשטות הנשמות. עבודת אלו מאירות לנו טפח מאותה אהבה בוערת להשם יתברך שאין לה גבול.

פטירת המגיד מולאטשוב בעת רעוא דרעיון מתוך דביקות עד כלות הנפש

על פטירת המגיד מולאטשוב זלה"ה מסופר, כי לערך שתיים קודם פטירתו הוצרכו לשמור עליו שלא תצא נשמתו מרוב דביקות בבורא, וייוחד בשבת קודש בעת רעוא דרעיון. ואירע מעשה בכה' באלול שנת תקמ"א בעת רעוא דרעיון בשבת קודש פרשת נצבים וילך, היה כל כולו אחוז שרעפים ודבוק בבורא עולם עד כלות הנפש מרוב חיבה ותשוקה לבורא ברוך הוא. ובאמצע אמירת מאמר תא חזי מזוהר הקדוש (יתרו פ"ב) הנהפס בסידורים, בשעה שאמר ובהאי רצון אסתלק משה נביא מוהימא קדישא מעלמא הגיע להתפשטות הנשמות, וכשראתה זאת בתו הצדקת הועיקה את אחיה הצדיק ר' יצחק, אך כשהגיע אחר המועד ובכר נסתלק לבית עולמו.

עבודת התפילה של היהודי הקדוש מפרשיסחא במסירות נפש ממש

בדומה לזה מובא בספרים הקדושים על היהודי הקדוש מפרשיסחא זלה"ה, אשר הסתלקותו אירעה בעיצומה של עבודת התפילה. כידוע, דרכו בקודש הייתה להתפלל תדיר במסירות נפש ממש, ואכן כך עלתה נשמתו השמימה מתוך תפילותיו. הוא עצמו הגיע על נשמתו כי הוא משרש את קדושים אשר מסרו נפשם על קדושת השם, ועל כן פטירתו תהיה בהכרח מתוך דבקות עצומה. בכל עת תפילה הייתה נפשו צמאה ודבקה בהשם יתברך עד כדי ציאית הנשמה, אלא שמן השמיים חננו אותו והשיבו אליו את

נפשו כדי שיוכל להמשיך בעבודתו בקודש. מסיבה זו, לאחר כל תפילה היה נחלש עד מאוד והוצרך לטעום דבר מאכל או משקה לאלתר, וכן הקפידו שלא להניחו לבדו. בימיו האחרונים נוהרו מקורביו לשמור עליו משמרת קודש, ועמדו לצידו הכן עם טעימה קלה כדי להשיב את נפשו מיד עם סיום התפילה. אולם בפעם האחרונה התעכב הדבר מעט והוא נפל ארצה, ומתוך דיבורים קדושים ודבקות עצומה שנמשכה ל"ז שעות, נפרד מן העולם הזה ונסתלק לעולם העליון.

אין הצדיקים נמנעים מלהתקרב לאור העליון אף בידיעה שיוגיעו עד כלות הנפש

סיפורים אלו הם מקצת דמקצת משבחם של קדושי עליון צדיקי הדורות אשר כל ימי חייהם מקיימים כל מצווה ומצווה בדביקות עצומה וקרבת אלוקים עד כלות נפשם ממש בבחינת כי עליון הרגנו כל היום (תהלים מד, כג). וכך גילה האור החיים הקדוש (ריש פרשת אחרי) טפח ממדרגותיהם הקדושים והנשגבים בפירושם על מיתת נדב ואביהוא, ורבות התייגעו גדולי הדורות והמקובלים לבאר דבריו הטמירים והנעלמים בפירושם שם, ותוכן דבריו שמתו נדב ואביהוא בזה שנתקברו לפני אור עליון בחיבת הקודש. והוא סוד הנשיקה שבה מתים הצדיקים, ורמז הכתוב בחיבת יומות הפלאת חיבת הצדיקים, שהגם שהיו מרגשים במיתתם לא נמנעו מלהתקרב לדביקות נענוות עריבות ידידות חביבות חשיקות מתקוות, עד כלות נפשם ממהם.

נקודה לחיים:

אמנם איננו נמצאים במדרגות העצומות של הצדיקים המגיעים עד כלות הנפש ממש, אך מתוך סיפוריהם אנו יכולים ללמוד על עצמאת האהבה שהנשמה שלנו מסוגלת אליה. כאשר אנו מתפללים או מקיימים מצווה, ובמיוחד כעת בימים נוראים אלו, נשתדל להכניס מעט יותר לב ורגש. נתנתק לרגע מטורדות העולם, נזכור שאנו עומדים לפני מלך מלכי המלכים, וניתן לנשמה שלנו לחוש את הצימאון הטבעי שלה לדבקות ואהבת הבורא.

בצל האמונה

המשך מעמוד קודם

לעתיד תיראה לעין הטובה שבעצם הנראה כרעה

על כך אמרו בגמרא (פסחים א) אמר רבי אחא בר תינא לא כעולם הזה העולם הבא, העולם הזה על בשורות טובות אמר ברוך הטוב והמטיב ועל בשורות רעות אמר ברוך דין האמת, לעולם הבא כולו הטוב והמטיב.

והקשו בפירוש דברי הגמרא, הרי הסיבה שלעולם הבא לא יברכו דין האמת אינו מחמת שיהיו רעות ועליהם יברכו הטוב והמטיב, אלא מחמת שלעולם הבא לא יהיו כלל בשורות רעות ולכן יברכו הטוב והמטיב, ואם כן לא השתנה דבר בעצם פרטי אמירת הברכה, שכן דבר זה קיים גם בעולם הזה שעל הדברים הטובים מברכים הטוב והמטיב. היה לו לומר לא כעולם הזה העולם הבא, העולם הזה יש בו רעות וטובות העולם הבא אין בו כי אם טובות ולכן הברכה תהיה תמיד הטוב והמטיב, ומה לו לדבר על שינוי הברכות שלכאורה אין בעצם ההבדל.

פירש זאת הצ"ח (שם) בשם מוה"ר אפרים ריישר ע"ה מגיד דק"ק בראד, שבאמת גם הבשורות הרעות טובות הן, כי אין דבר רע יורד כלל מהשמים, שהכול הוא לטובה, ואפילו הפורענות טובה היא לזכרו ולהכנינו ולטהר נשמתו. אלא שהאדם בעולם הזה אינו מבין הדבר לאשורו ונדמה בעיניו כרעה, ועל אותן הבשורות יש מי שמבקר דין האמת כי רעה היא לו, ויש מי מבקר על אותה הבשורה הטוב והמטיב כי הוא זוכה לראות שהכול לטובתו. אכן לעולם הבא יתגלה שכל הקצרות עמנו לטובה גמורה, וכולם יברכו רק הטוב והמטיב, ויזכו להשיג אך כל מאורעותיו הם לטובה גמורה.

וזו כוונת מאמרם, כי בעולם הזה אמר דין האמת, שסובר שזהו מצד מידת הדין, אך לעולם הבא אמר הטוב והמטיב, כי רואה למפרע שכולו היה טוב והיה לו לברך הטוב והמטיב. ויש האומרים להעמיס זאת במשמעותו לשון הגמרא שם, שלבין הטוב נאמר בשורות טובות, ולבין הדברים הרעים נאמר שמועות רעות (כך על פי גיסת הגר"א). ללמוד כי אין דבר הנקרא בשורה רעה שכן בעומק הדין נמצאים הרחמים והכול לטובה, וכל שיש לומר על כך הוא שמועה רעה שכן ייתכן שנשמע לאוזניים, אך האמת שזה טוב עבורו אלא שאינו רואה ומרגיש זאת.

כאשר אנו נתקלים בקושי או בעיכוב במהלך היום, בין אם בענייני פרנסה, בבית או בכל תחום אחר, נעצור לרגע ונזכיר לעצמנו את משל הארמון בחושן. נאמר בפה מלא כי אנו מאמינים שגם ההסתרה הזה הוא חלק מאהבתו של הקדוש ברוך הוא אלינו. עצם הדיבור וההכרה הזו מאירים את החושן, מקרבים את הישועה, ומושיבים עלינו שפע של רחמים וטוב נראה וגולה לשנה טובה ומתוקה.

השלמות המשולשת – מחשבה, דיבור ומעשה בעבודת השם

החיבור המלא למצווה

התורה דורשת מאיתנו לא רק את עשיית המעשה הטוב, אלא התמסרות מוחלטת של כל כוחות הנפש. השלמות האמיתית בקיום המצוות מושגת רק כאשר האדם רותם את שכלו, את פיו ואת איבריו לעבודת הבורא, ובכך הוא הופך לכלי קיבול טהור להשראת השכינה.

כי המצווה הזאת אשר אנכי מצווה היום וגו', כי קרוב אליך הדבר מאד בפניך ובלבבך לעשותו (דברים ל, יא-יד). בפסוקים אלו נמצאים יסודות עמוקים לכל תהליכות האדם בקיום המצוות, שכן כי המצווה הזאת מדבר בכל מצוות התורה כדברי רש"י. האדם מחויב לעבוד את הבורא במחשבה ובדיבור ובמעשה, ואם חסר תורות האדם ומצוותיו אחד מהדברים הללו עדיין לא השלים עבודתו. שוהו עיקר כוונת המצווה, שעל ידי ייחוד מחשבה דיבור ומעשה מיחד האורות העליונים בשעת עשיית המצווה, ולכן כל נגמנת היצר הרע שרוצה להחטיא את האדם היא שלא יעשה שום מצווה במחשבה דיבור ומעשה יחד, ומכאן כי מחשבות וזרות רחמנא ליצלן (עמך צדיק פרשת כי תבוא ד"ה א' ויהיה הכ').

בשלשה אלו תלוי עיקר דבקות האדם בבורא, שכאשר מקיים האדם תרי"ג מצוות, שידוע שמצווה היא מלשון צוואת וחיבור לבורא יתברך, ועושה אותן בשלמות רהי שמקשר עצמו ברצון הלב במחשבתו, ובדיבור כשמוציא בשפתו את תיבות הברכה, ובמעשה שמקיים באמצעות מעשה המצווה כשעושה זאת כפי שצטווה. מכך מתעורר משייטת נגדו הרצון להידבק באדם העושה רצון בורא שזו שלמות העבודה להגיע לדבקות, כאמרו (לעיל ד, ו) ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום. והם שלמות פעולת האדם שיש בו נפש רוח ונשמה שרם כנגד מחשבה דיבור ומעשה, הנשמה כנגד המחשבה, הרוח כנגד הדיבור, הנפש כנגד המעשה.

רמז התורה להתחלה, אמצע וסוף

וכך נאמר מפורש בתורה הקדושה, כי קרוב אליך הדבר מאד בפניך ובלבבך לעשותו. וכך גם נרמז בראשי תיבות כ"פ"ך ובלבבך לעשותו אותיות ב"ל. והם מרמזים על כל התורה כולה, כי התורה מתחילה באות ב"ת בראשית, ואמצע אותיות התורה היא אות ו' של פָּחוֹן (ויקרא י"א מב), ומסתיימת באות למד' לַעֲנֵי כָל יִשְׂרָאֵל, והוא רמז שמחשבה ודיבור ומעשה הם התחלה ואמצע וסיום התורה כולה. בהם תלויה שלמות קיום תרי"ג מצוות התורה מתחילה ועד סוף, בשלושת הבחינות מחשבה ודיבור ומעשה בשלמות. וראה מה שכתב בשל"ה (מסכת שבת דף ח"ט), ואין לך דבר מצווה שלא יתדבק במעשה בדיבור ובמחשבה, דהיינו בעת עשיית המצווה ידבר ואמר הנני אעשה המצווה הזאת אשר דינך כן וכך אעשה בהתעוררות ובשמחה לשם ייחוד קודשא בריך הוא ושכינתו על ידי ההוא טמיר ונעלם וכו', ואז בעשותה יחשוב בכונת המצווה ובסודו לפי כוחו, ואז נשלם דיבור ומחשבה ומעשה, ונתקיים כ"פ"ך ובלבבך לעשותו.

שלוש מתנות טובות כנגד מחשבה דיבור ומעשה

על ידי שמקיים את המצוות בשלמות במחשבה דיבור ומעשה זוכה שלוש המתנות הטובות שנתן הקדוש ברוך הוא לישראל כפי שאמרו בגמרא (ברכות ה, א), רבי שמעון בן יוחאי אומר, שלוש מתנות טובות נתן הקדוש ברוך הוא לישראל, וכולן לא נתן אלא על ידי ייסוריך, אלו הן, תורה וארץ ישראל והעולם הבא.

שלוש מתנות טובות הללו מכוונות כנגד שלוש חלקי עבודת האדם מחשבה דיבור ומעשה. כי ארץ ישראל ובית המקדש עיקר מעלתם היא עבודת הקורבנות במעשה, והתורה היא עבודת השם בדיבור, והעולם הבא הוא התענוג על השם בבחינת המחשבה. כמו שפירש בשפת אמת (פרשת פנחס תר"א ד"ה הנני) שהעולם הבא נברא באות י"ד (מנחות כ"ט, ב), וי"ד רומזת על המחשבה כמו שכתב רש"י (שמות טו, א) הו"ד על שם המחשבה נאמרה, וראה גם בתיקוני זוהר (מ"א ב) י"ד מחשבה. העולם הבא הוא בא לבסוף וזהו שערמז סוף מעשה במחשבה תחילה. בהיות בני ישראל במצרים היו מחשבה דיבור ומעשה שלהם בבלות ובהסתר, ובכוח ייסורי הגלות זכו להיגאל ולהשיג שלוש המתנות הטובות בשלמות.

שלוש מתנות אלו ראשי תיבותיהן אֶחָת, אֶרֶץ, יִשְׂרָאֵל, חַיִּי עוֹלָם הַבָּא, תּוֹרָה, וזהו רמז בבקשתו של דוד המלך (תהלים כו, ד) אֶחָת שְׁאֵלָתִי מֵאֵת ה', אֶחָת רֹאשִׁי תִּיבּוֹת שֶׁל שְׁלוֹשׁ מִתְּנוֹת הַלָּלוּ. בזה יובן שפתח דוד באמרו אֶחָת שְׁאֵלָתִי, ובהמשך דבריו מנה שלוש בקשות, שְׁבִתִּי בְּבֵית ה', לַחֲוֹת בְּגָעִים ה', וְלִבְקֹר בְּהִיכָל ה', כי שלוש בקשות אלו מכוונות כנגד שלוש המתנות הטובות הנרמזות בראשי תיבות אֶחָת. שְׁבִתִּי בְּבֵית ה' כל ימי חיי הוי"ו תורה שלא ינתנה אלא למצית עצמו עליה וסוגר עצמו בבית המדרש, לַחֲוֹת בְּגָעִים ה' עולה בגימטריא מ"ב רמז לעולם הבא שהוא בסוד שם של מ"ב, וְלִבְקֹר בְּהִיכָל הוי"ו יישוב ארץ ישראל בקביעות וגם לבקר לעיתים מומונות בבית המקדש שהוא היכל ומרכזה לשכינה (כפי יצו רמ"ע מפאנו חלק ד סימן יב).

זיירות מן הרגילות בעבודת השם

ומכל מקום גם כשיזכר לכל המתנות הטובות הללו, להיות קבוע בבית השם ובהיכל כל ימי חייו, אל יאמר די לפשוט. ויזכור מאוד מן הרגילות, אלא ירגיש תמיד בעצמו כמי שבא רק עכשיו לבקר בהיכל. כאורח שבא לראשונה לבקר בהיכל המלך, ויתחדש בכל עת ובכל שעה להוסיף חיל ועוז בעבודתו. וזהו רמז בפסוק אֶחָת שְׁאֵלָתִי מֵאֵת ה', כך הייתי שואל תמיד מאת השם, אוֹתָהּ אֶבְקֶשׁ, שתמיד אהיה כמבקש מאת השם לַחֲוֹת בְּגָעִים ה' וְלִבְקֹר בְּהִיכָל ה'.

הוראה למעשה:

בשעה שאנו נגישים לקיים מצווה, נשתדל לעצור לרגע אחד של התבוננות. לא נסתפק כי בעשייה הטכנית של המעשה, אלא נכוון את מחשבתנו למטרה שלשמה אנו מקיימים אותה, ונציא בשפתנו מילים של הכנה ושמחה. השילוב הזה של המחשבה והדיבור יחד עם המעשה, ירומם את המצווה למדרגה אחרת וימשיך עליו אור וחיות חדשה לכל השנה.

חמדות גנוזות ופנינים יקרים מעטי הצדיקים ופעולתם הליכותיהם בקודש ורום מעלתם של מרנן תלמידי הבעש"ט זי"ע וממשיכי דרכם אוצר בלום וכלי מלא ברכה מסודר וערוך מתוך שיחות הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

אור

לצדיק

**הרה"ק רבי שלום רוקח זי"ע,
ה"שר שלום" מבעלזא
יומא דהילולא - כ"ז אלול תרט"ו**

כפר קטן ושקט, בתים מטים לנפול, חושך מוחלט שרר, רק בבית קטן בקצה העיירה נראה אור קטן דולק. "הבה נלך" אמר הרבי, "אולם אתם שמרו על השקט ופקחו את עיניכם למחזה הגדול אשר תזכו לראות".

מאחורי בית קטן ופשוט נעמדו הרבי ותלמידיו, מציצים מבעד החלון אל תוך הבית. על כיסא קטן במרכז הבית ישב החייט של העיירה, יהודי פשוט, תמים ועם הארץ גדול. עניות גדולה בבית, השולחן הכיסאות מטים לנפול, ניכר בהם היטב השנים הרבות שעברו עליהם, ארון עץ ישן, וארוחה דלה על השולחן.

לפתע קם החייט מקומו ניגש אל הארון הישן ומוציא בקבוק קטן של יי"ש ושתי כוסיות קטנות. בהתרגשות רבה נטל החייט את בקבוק ומזג ממנו אל שתי הכוסיות, מניח את האחת סמוך אליו ואת השנייה הניח בצידו השני של השולחן כאילו יושב שם מישוהו. "לחיים לחיים" קרא החייט והריק את המשקה אל גרונו, תוך שהוא נוטל גם את הכוסית השנייה ושותה גם אותה.

מלמולים חרישיים נשמעו מתוך הבית, ניכר שבעל הבית נמצא בסערת רגשות. ושוב נוטל הוא את הבקבוק ומזג שתי כוסיות, וכך פעם אחר פעם, החייט העני מזג את הכוסיות ממלמל משהו ושותה את שניהם.

"נו" אומר הרבי לפתע "ראינו מספיק", הבה נשוב אל בית המדרש, המוני בני ישראל ממתנים לנו". תלמידיו של הרבי לא העזו לשאול, מה ביקש הרבי להראות להם? ולשם מה נסע כה בדחיפות לעיירה קטנה באישון ליל.

בדרכם חזרה נזכר המשמש לפתע, נזכר שהוא מכיר את אותו החייט. יהודי זה ירא שמיים היה ומדקדק

הרה"ק רבי שלום רוקח זי"ע, המכונה ה'שר שלום' (דער ערשטער בעלזער רב - הרבי הראשון) נולד בעיר ברודי בשנת תקמ"ג' בריש חודש שבט לרבי אלעזר רוקח, ולאמו הרבנית רבקה הענא בתו של ר' יהודה זונדל רמ"ז. הרבי הינו נכדם של רבי אלעזר רוקח בעל 'מעשה רוקח' ורבי צבי הירש אשכנזי ה'חכם צבי'.

בצעירותו התקרב הרבי ל'חזוזה מלובלין' עד שהפך והיה לאחד מגדולי תלמידיו. כבר בצעירותו כיבד ה'חזוזה' את תלמידו הגדול, ועל אף גילו הצעיר - כבן שמונה עשרה שנים בלבד כיבד אותו בעליית 'שישי', באומרו: "עתיד הוא להפוך לרבם של אלפים ורבבות". בנוסף דבק הרבי ה'שר שלום' ברבי אורי - השרף מסטרליסק, ובמגיד מקוזניץ.

בכ"ז אלול שנת תרט"ו נסתלק הרבי לבית עולמו, שעות ספורות קודם הסתלקותו התבטא הרבי ואמר "קודם שירדה נשמתי לעולם הראו לה את מתן שכרן של מצוות, אולם נשמתי סירבה לרדת לעולם, ולמרות שהוסיפו להראות לה שאלפי נשמות ממתנות לה כאן בעולם השפל, מצפות שידריך אותן בדרך העולה בית השם היא המשיכה בסירובה. עד שבא הקב"ה בכבודו ובעצמו וערב לה שלא תחטא כלל בעולם השפל אליו היא יורדת, ותחזור לעולם העליון צחה ונקייה כפי שיצאה מתחת כיסא הכבוד". "עתה" סיים הרבי, "מבקש אני ממך ריבון כל העולמים, אתה היית הערב שאצא בשלום ואבוא בשלום, לכך מבקש אני ממך שתקיים את ערבותך".

ביקור מסתורי באישון ליל

היה זה ליל ראשון של סליחות, רחובות העיר בעלזא מלאו באלפי אנשים, מכל העיירות באזור התאספו יהודים הנה, חפצו לומר סליחות אצל הרבי הקדוש השר שלום מבעלזא. באו לשמוע כיצד הרבי מתחנן ומבקש על בני ישראל ומלמד עליהם זכות לקראת השנה החדשה.

תכונה רבה בבית המדרש, דריכות באויר, האלפים נכנסים מתיישבים במקומותיהם, עוד שעה קלה יגש הרבי אל העמוד יתחנן ויבקש על עם ישראל. אולם לפתע יוצא הרבי מחדרו וקורא למשמשו המסור רבי אלימלך, "נוסעים" אמר הרבי, המשמש חשב שלא שמע נכון, "האם הרבי אמר שנוסעים?" שאל המשמש, "אכן" ענה הרבי, "הכן בזריזות עגלה וסוסים, ממחר אני לדרכי".

דקות ספורות לאחר מכן עמדה עגלה בפתח בית המדרש, הרבי יצא בזריזות מחדרו, חוצה את בית המדרש עולה במהירות לעגלה וחיש מהר נעלם בחשכת הליל. רחש עבר בין המתפללים הרבים אשר גדשו את בית המדרש, "לאן יוצא הרבי בשעה זו, הן עוד זמן מה מתחילה התפילה?!"

אווירה מסתורית שררה בעגלה, מלווי של הרבי הרגישו בגודל השעה, הבינו שלא בכדי יצא הרבי למסע בהול בזמן כה נשגב ומיוחד. אולם הסוסים, סוסים... הם אינם מרגישים במאומה דוהרים אל תוך הלילה האפל, מושכים אחריהם את העגלה.

זמן רב נסעו הרבי ותלמידיו. "עצור נא" נשמע לפתע קולו של הרבי. העגלון עצר את עגלתו באחת והרבי ותלמידיו מצאו את עצמם בטבורו של

במצוות, ללמוד הרבה לא ידע אולם היה מגיע בכל יום בשעה מוקדמת אל בית המדרש, ואף היה נשאר זמן רב לאחר התפילה, אומר 'מעמדות' וגומר את כל ספר התהילים.

אולם משהו השתנה בו לפני תקופה, לפני תקופה נעלם אותו יהודי הפסיק לפקוד את בית המדרש, ואף שמועות התרוצצו שיהודי זה החל להתרועע עם אנשים שיהודי ירא שמים מתרחק מהם.

מדוע נסענו אל ביתו של יהודי זה, מה חפץ הרבי להראות לנו?

בית המדרש מלא מפה אל פה, אלפי אנשים עומדים וממתנים שהרבי ייגש אל העמוד ויחל באמירת הסליחות. בלא שהיות נכנס הרבי אל בית המדרש, ניגש אל העמוד ופתח באמירת הסליחות בתחינה נרגשת "אשרי יושבי ביתך".

רגע לפני שהחל הרבי באמירת הסליחות הרים המשמש את עיניו והסתכל אל הדלת, לפתע את מי הוא רואה... אותו ולא אחר, החייט! "האם הוזה אני" שאל המשמש את עצמו, "כיצד הגיע לכאן אותו החייט". אולם החייט כמובן שלא הבחין בו, ניגש אל פינה נסתרת ובפנים בוערות החל באמירת הסליחות.

באותו הלילה לא אמר משמשו של הרבי סליחות, עיניו התמגנטו אל החייט העומד בפינה שקוע בתפילתו ומתמוגג בדמעותיו, הוגה את המילים הקדושות בלב נשבר ובכוונה עצומה. "אני אברר זאת" החליט המשמש, "לא אתן לו לצאת מבית המדרש בלא שיספר לי את סיפורו".

"ר' ייד מה שלומך" פנה המשמש אל החייט מיד בסיום התפילה, "זמן רב לא זכינו לראות אותך".

"יודע אתה שהרבי הקדוש הלך הלילה לראות את מעשיך!"

"מה? הרבי הגיע לביתי?!" "אכן" ענה המשמש, "הרבי הקדוש עמד יחד עם תלמידיו הקדושים מתחת לחלון ביתך".

"אנא הסבר נא לי את מעשיך, מדוע שתית יי"ש באמצע הלילה, ולמי מזגת כוס נוספת".

"שמע נא" אמר החייט, "שנים רבות נוהג הייתי לבוא אל בית המדרש בבוקר השכם כאשר טלית ותפילין תחת בית שחיי כמו כל יהודי כשר. ואף לאחר התפילה נוהג הייתי להישאר זמן רב, תמיד יצאתי אחרון מבית המדרש".

"לפרנסתי עוסק אני בחייטות" המשיך היהודי, "וברוך השם הפרנסה הייתה בשפע, אנשים רבים דפקו על דלתי הזמינו חליפות ובגדים. אף בין הגויים התפרסם שמי. כל פריצי האזור נמנו בין לקוחותיי, מזמינים ומשלמים ביד רחבה.

יום אחד השתנה משהו, התהפך עלי הגלגל, סכסוך פרץ ביני לבין אחד מהפריצים שהיה מבין לקוחותיי הגדולים, ומצבי החל להתדרדר. אולם אני בטיפשותי הרבה במקום לבקש מהקב"ה שירחם עלי ולהרבות בתפילה שתהיה לי פרנסה ברווח, החלטתי לעשות 'ברוגז' עם הקב"ה! הפחתתי מעט מתפילתי, אמרתי פחות תהילים! כמובן שהדבר לא עזר ופרנסתי המשיכה להתדרדר, ולכך החלטתי לצמצם עוד יותר את תפילתי הפסקתי לומר מעמדות, ולאט לאט צמצמתי וצמצמתי, וככל שמצבי המשיך להתדרדר המשכתי לצמצם את תפילתי עד שהפסקתי לבוא אל בית המדרש.

אולם גם כעת לא שפר עלי מזלי, התחלתי לסבול ייסורים קשים עם בני ביתי, חולי ומכאוב החל ללפף את גופי, אולם אני לא למדתי לקח. המשכתי להתדרדר מדחי אל דחי. עזבתי את היהדות כולה.

"לפני שלושה ימים אכלתי את פרוסת לחמי האחרונה", המשיך החייט בסיפורו "שלושה ימים לא בא אוכל לפי! וכאשר אני מסובב בייסורים וברעב נזכרתי בימים הטובים כשהייתי הולך לבית המדרש, אומר תהילים ופסוקי דזמרה. געגוע הציף את ליבי, משהו התחיל להתעורר, הבנתי שנהגתי שלא כשורה, הן היאך ניתן לעשות 'ברוגז' עם הקב"ה אשר מלא כל הארץ כבודו?"

"לכך החלטתי להתפייס עם הקב"ה" סיפר החייט בתמימותו, "אולם כיצד אדע איך מתפייסים עם הקב"ה, כיצד

ניתן להתפייס עם בורא עולם?" לפתע נזכרתי... נזכרתי בסכסוך ישן שהיה לי עם השכן מהבית ממול. יום אחד ישבנו והתפייסנו, שתינו לחיים נתנו יד אחד לשני וסיכמנו שיותר מהיום לא נעשה דברים רעים אחד לשני".

"כך אעשה עם הקב"ה!" החלטתי, "קמתי מקומי פתחתי את הארון והוצאתי מעט משקה שעוד נשאר בביתי, הנחתי על השולחן שתי כוסיות כוסית אחת בשבילי, וכוסית אחת בשביל הריבונו של העולם".

"לחיים" קראתי בקול, "כעת אנו מתפייסים" אמרתי לקב"ה, "אני מוחל לך אבי שבשמים, ואתה תמחל לי. מהיום והלאה אגיע שוב לבית המדרש אתחיל להתפלל כמו בעבר. וגם אתה אבא שבשמים תמחל לי גם כן, תן לי פרנסה ובריאות, תן לי את כל מה שאני צריך".

ושוב מזגתי משקה אל הכוסות, ושוב קראתי לחיים עד שסיימתי את כל הבקבוק. לפתע נזכרתי "הן ליל ראשון של סליחות הלילה, בבית המדרש הגדול בעיר בעלזא הסמוכה מתאספים אלפים, מיד נטלתי את רגלי ורצתי אל בית המדרש לבקש סליחה ולהתקרב לבורא העולם".

"אלו היו מעשי הלילה", סיים החייט את סיפורו, "אולם לא אדע מדוע עמד הרבי הקדוש מתחת חלוני, מדוע בא הוא ותלמידיו לראות את מעשי". בלב נפעם רץ המשמש אל הקודש פנימה, "רבי" קרא, "אנא הסבר לי מה ראו עיני בזה הלילה?"

"דע לך" אמר לו הרבי, "כל הפמליא של מעלה עמדה שם תחת חלונו של אותו יהודי, כל המלאכים שרפים ואופנים ירדו היום לראות כיצד יהודי פשוט זה מתפייס עם בוראו! אם כל פמליא של מעלה הייתה שם, אני לא אהיה שם?"

"אף אני חפצתי לראות מחזה כה נהדר ונפלא!" "רחמנא ליבא בעי!" הקב"ה מחפש את התמימות של היהודים הפשוטים הללו, הם אלו שממליצים עלינו זכות. ותפילתם הזכה והתמימה בוקעת את כל השערים, מעלה את תפילות כל בני ישראל כולם!

ובחרת בחיים

גיליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

באור החיים תולדות רבנו הק'

פרק שביעי: רבינו בסאלי מ"ב פירושים ל"בחוקות"

למחרת, בסעודת צפרא דשבתא, עתיקא קדישא, חזר המחזה כולו על עצמו. הציבור התכנס לבית הרב וזימר בצוותא זמירות שבת. הרב שקע בשרעפיו, ומששב לעצמו חזר בהתלהבות על ארבעה עשר פירושים נוספים, וגם הפעם סיים בהתפעלות כי את הפירושים הללו אמרו כעת בפמליא של מעלה, וכי נאמרו מפי הצדיק הנשגב רבי חיים בן עטר.

ושוב קם האורח הבלתי מוכר ו"תיקן" את הרב על "טעותו" בהוסיפו לתוארו של הצדיק את התואר "הרב", "חיים בן עטר" קרא בקול.

את התסיסה שהתרחשה בקהל קשה לתאר. בני הקהילה לא אבו לחשות וביקשו לעשות שפטים באלמוני המבזה כך את אותו קדוש עליון בלתי מוכר, שדברי תורתו נאמרים במרומים. הם חירפוהו וביזוהו, ורק תחנוניו החוזרים ונשנים של מארחו הצילוהו מתגרת ידם. גם רבה של הקהילה בקושי עצר בעצמו מלענוש את האורח כדת וכדין.

בסעודה השלישית הגיעה התלהבותו של הרב לשיאה. מה גם שהיו בידו ארבעה עשר פירושים חדשים, נוספים, ל"בחוקות"; והכל מפרי מעיינו של הצדיק הנשגב, רבינו חיים בן עטר. אבל כעת, כאשר בפעם השלישית קרא האורח "חיים בן עטר", בלי "רב" וכלי "רבי", לא עזר עוד הרב בעצמו ונוף בו חמורות. לא נתקרה דעתו עד שהורה להושיבו בבית המעצר של הקהילה. ואכן, לא חלף רגע קט, עד ששתי זוגות ידיים חסונות לפתו את רבינו בזרועותיו, והובילו אותו אל חדר סגור ומסוגר עד שיחליטו הרב וטובי העיירה כדת מה לעשות בו.

השבת יצאה. ופתאום ללא כל הודעה מוקדמת החלה להשתולל בעיירה סופה נוראית ואיומה. הרקיע התקדר בעבים, ומטרות עזו איימו להציף את הרחובות. הסערה עקרה עצים ושיבירה גגות, חלונות ודלתות. בני העיירה המפוכחים ניגשו באימה אל הרב שהיה איש קדוש, כדי לשאול מפיו בשל מי הסער הזה.

עשה הרב מה שעשה, התעלה ב"עליית נשמה" למרום. שאל מה זה ועל מה זה ונענה: "מדי שבת קודש שובת הגיהנם מפעולתו והרשעים נחים. כאשר מבדיל רבינו חיים בן עטר על היין, אות היא לכל באי עולם כי יצאה השבת, ורק אז חוזרים העולמות לסדר של מוצאי שבת וימות החול, והגיהנם שב לפעול. אבל כעת, כאשר הוא כלוא בבית מעצרכם ואינו יכול להבדיל, שוררת אנדרלמוסיה בכל העולמות וזה פשר הסערה הזאת!"

באותה הזדמנות, הודיעו לרב מן השמים כי ילך ויבשר לרבינו, כי בזכות הבזיונות שהיו מנת חלקו ובפרט במעצר אליו הושלך, סר עונו וחטאתו התכפרה, ושוב אינו צריך להמשיך בגלותו!

הרב נחפז לשחרר את רבינו ולבקש את מחילתו, ובישר לו כי תמה גלותו. רבינו נפרד הימנו לשלום ושב לסאלי, לביתו.

המשך בשבוע הבא

פניני אור החיים

מה נעמה חיבת הקודש

וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עֲלֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֶיךָ וְהַשְׁבַּתְּ אֶל לִבְּךָ בְּכָל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִדִּיחָהּ ה' אֱלֹהֶיךָ שְׁמָה: (דברים ל א)

הליכה בדרך הטובה מביאה ברכה. ולהיפך, הליכה בדרך הרעה ממיטה אסון וקללה. יחד עם זאת, מתוך הנסח והסגנון, רואים את חיבת ה' אלינו, עם קרובו.

'הצצתי ואראה' אומר האור החיים הקדוש, **'מה נעמה חיבת הקודש אשר חיבב אלוהינו אותנו'**.

שימו לב, אומר האור החיים הקדוש, כשהפסוק מזכיר את הברכה הוא אומר **'כי יבואו עליך הברכה'** לעומת זאת בקללה כתוב **'אשר נתתי לפניך'**, לא כתוב 'עליך', רק לפניך.

ה' רוצה לתת עלינו את הברכה.

רק תלכו בדרך הטוב, כי שם צויה ה' את הברכה.

ליישר את הלב ואת המעשים

וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עֲלֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֶיךָ וְהַשְׁבַּתְּ אֶל לִבְּךָ בְּכָל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִדִּיחָהּ ה' אֱלֹהֶיךָ שְׁמָה: (דברים ל א)

בפרק ל, פסוק א' כתוב **'והשבות אל לבבך'**, ובפסוק ג' כתוב שוב **'ושבת עד ה' אלוהיך'**.

אומר האור החיים הקדוש, שתי משמעויות יש כאן.

יש ליישר את הלב מהדעות הפסולות. כשאדם הולך בדרך הרעה - לבו טועה, ומזה צריך לשוב. להכיר ולדעת שלא טוב עשה. **'והשבות אל לבבך'**.

ובמובן להטיב את הדרכים ולשוב בפועל לדרך הטובה. **'ושבת עד ה' אלוהיך'**.

להכיר בדרך הטובה, וללכת בה.

בזרועו יקבץ

וְשֵׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְרַחֲמֶךָ וְשֵׁב וְקִבְּצָךָ מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר הִפִּיצָהּ ה' אֱלֹהֶיךָ שְׁמָה: (דברים ג א)

לו היינו יודעים מה מעשינו עושים וגורמים.

חושב אדם לעצמו, נכשלתי בעבירה, מה כבר קרה.

המשך בעמוד ג'

חובת האחריות

אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלהיכם ראשיכם שבטיכם זקניכם ושוטריכם כל איש ישראל: (דברים כט ט)

עם ישראל חי בערבות הדדית, כל אחד אחראי על עצמו, אבל לצד זאת הוא ערב גם על האחרים.

ומה יעשה אדם פשוט, מן השורה, שאין לו השפעה ולא אמצעים, האם כל אחד יכול להיות אחראי על כולם?

אומר האור החיים הקדוש: כל אחד מתחייב כפי ההשפעה שיש בידו על האחרים. זאת למדים אנו מחלוקת ההגדרות המפורטת.

ראשיכם - הם הגדולים שבכולם, שיכולים למחות בכל ישראל.

שבטיכם - כל שבט אחראי על שבטו.

זקניכם - כל זקן יתחייב על משפחות צאצאיו.

כל איש ישראל - כל אחד על בני ביתו.

עשה מה שביכולתך.

וכשאני לעצמי מה אני

למען הקים אותך היום לו לעם והוא יהיה לך לאלהים כאשר דבר לך וכאשר נשבע לאבותיך לאברהם ליצחק וליעקב: (דברים כט יב)

'למען הקים אותך לו לעם'.

אומר האור החיים הקדוש: הפסוק הזה נותן לנו טעם למה יש את הערבות ההדדית.

שלא יאמר אדם אם אני מתנהג טוב, מה אכפת לי מה השני עושה? למה יעשה ה' כך לעבדיו, להכביד עליהם את העול ולחייבם במעשה הזולת.

אך האמת שזה לטובתנו!

היכולת שלנו להתקיים כעם, היא רק בזכות הערבות ההדדית.

אם זה היה תלוי במצב רוח של כל אחד, היום היה פלוני עושה עבירה קלה, ולמחרת חמורה, והיה הציבור מתדרדר עד שחלילה היה הכל מתפרק, ישמרנו ה'.

רק הערבות שומרת על המסגרת ומעניקה לנו את היכולת להיות עמו של ה' - עם-סגולה.

לטובתו הדבר. **למען הקים אותך לו לעם!**

ספיר ויהלום פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

כי הוא חיין

סיפר הרה"ק רבי משה מקוברין זיע"א: מעשה בהרה"ק רבי יצחק מדראהביטש זיע"א, אביו של הרה"ק רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב זיע"א שהיה מהלך בדרכו ביום חורף ובקור גדול. באמצע הדרך פגשו בו יהודים שנסעו אף הם למחוז חפצו וריחמו עליו והעלו אותו על עגלתם. בהמשך הדרך עברה העגלה על פני גשר אחד שחצה נהר גדול וקפוא. לפתע פתאום קפץ הרה"ק מדראהביטש אל מתחת לגשר וישיבה שם על פני הנהר. נחרדו יושבי העגלה מאוד והמתינו לו שיעלה חזרה מהנהר לעגלה.

כשחזר הרה"ק מדראהביטש ועלה על העגלה, שאלוה: מה היה לך שקצצת מהעגלה אל הנהר. נענה הרה"ק מדראהביטש ואמר: מנהגי תמיד ששם הרה"ק ב"ה עומד נגדי תמיד באש שחורה על גבי אש לבנה, והנה ראיתי שבנסיעתי עמכם הפסקתי לראות את שם הרה"ק ב"ה, ושמה היה זה מחמת אותם אינשי דלא מעלי שישבו יחד עימו בתוך העגלה, ועל כן ירדתי אל הנהר ואמרתי שם לקב"ה: רבונו של עולם, אם תחזיר לי מדרגה זו שהיה שם שמים לנגדי מוטב, ואם לאו, למה לי חיים, ואכן נענו מהשמים לבקשתי זו והחזירו לי מדרגה זו (תורת המגיד מזלאטשוב).

כתב רבינו יונה ב'שערי תשובה' (שער א): הנה הבורא נפח באפי נשמת חיים חכמת לב וטובת שכל להכירו וליראה מלפניו ולמשול בגוף וכל תולדותיו כאשר המשלה על שאר בעלי חיים שאינם מדברים מאשר יקרה בעיניו נכבדה, ואחרי אשר בעבור זאת נבראתי, ויהי בי הפך מזה, למה לי חיים?

את סמיכות שני הפסוק (דברים ל יט-כ): 'הַעֲדֹתִי בְּכֶם הַיּוֹם אֶת הַשְּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמּוֹת נְתַתִּי לְפָנֶיךָ הַבִּרְכָּה וְהַקְלָלָה וּבַחֲרַתְּ בַּחַיִּים לְמַעַן תַּחֲיֶה אֹתָהּ וּזְרַעְךָ. לֹא־הִבֵּה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁמֵעַ בְּקוֹל וּלְדֹבֶקָה בּוֹ כִּי הוּא חַיִּיד וְאַיֵּךְ יִמֶּיךָ לְשִׁבְתָּ עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלַיַּעֲקֹב לֵאמֹר לְתֶךָ לָהֶם, פִּירַשׁ רַבִּינוּ ה'אִשׁוּר הַחַיִּים' הַקְדוּשׁ זיע"א, שֶׁהִטָּע שְׁחַפְצִים בַּחַיִּים הוּא רַק בְּשֶׁל כֶּךָ שֶׁרְצוֹנָנוּ לַעֲשׂוֹת רָצוֹן ה', לֹא־הִבֵּה אֶת ה' וּלְשִׁמוֹעַ בְּקוֹל, וְזֶה שֶׁנֶּתַן הַפֶּסֶק אֶת הַטָּעֵם 'כִּי הוּא חַיִּיד', 'כִּי מֵה לֹא־דָם חַיִּים, אִם לֹא רְצוֹנוּ יִתְבָּרֵךְ'.

העידותי בכם - עדי ותכשיט

התורה הקדושה בפרשת השבוע מציב לפנינו את הברירה הבאה (ל יט): 'הַעֲדֹתִי בְּכֶם הַיּוֹם אֶת הַשְּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמּוֹת נְתַתִּי לְפָנֶיךָ הַבִּרְכָּה וְהַקְלָלָה וּבַחֲרַתְּ בַּחַיִּים לְמַעַן תַּחֲיֶה אֹתָהּ וּזְרַעְךָ'.

על לשון הכתוב תמה רבינו 'אשור החיים' הקדוש זיע"א כמה תמיהות, וזו לשונו:

'פסוק זה מיותר, שהרי אמר בסמוך: 'ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב וגו'. עוד צריך לדעת למה שינה מסדר שאמר למעלה, שעושה

חלוקת הטוב בפני עצמה, כאומרו: 'החיים ואת הטוב את המות ואת הרע', וכאן אמר 'החיים והמות וגו' הברכה והקללה'. עוד צריך לדעת למה לא אמר אלא 'ובחרת בחיים' ולא אמר 'ואת הטוב'.

כבדרכו מיישב רבינו הקדוש את התמיהות אחת לאחת ומבאר את הפסוק כמין חומר, אולם דומה שניתן ליישב זאת באופן נוסף, מזווית שונה ומיוחדת.

'מי שבא אלי בשביל בני, חיי ומזוני ושאר ענייני גשמיות - שייסע לצדיקים אחרים! התבטא בחריפות הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' מגור זיע"א, בנוסח התואם היטב את דרך רבו ה'שרף מקאצק' זיע"א, אולם תיכף סייג את דבריו, 'אולם מי שמרגיש כי קשיים בגשמיות מפריעים לו להתעלות כראוי ברוחניות - אדם שכזה יכול להיוושע אצלי בשניהם!'

דור הולך ודור בא, ועם ירידת הדורות חלה תמורה של ממש אף במישור זה. מיום ליום נתמעטו הלבבות, עד שנכדו וממשיך דרכו הרה"ק ה'שפת אמת' זיע"א התבטא: 'אכן, בקאצק לא היה מקום לחסידים אשר על דל שפתותיהם היתה עולה שאלה של גשמיות. אולם ראיתי בני עליה והם מועטים, ומה נעשה עם שאר העולם? האם נפקיר אותם לגורלם, ביד מסייתים ומדיחים חלילה?'

במילים אלו הביע השפת אמת, למעשה, את דרכו בקודש לקבל את כל הבא לפניו, אם לשם רוחה גשמית ואם בשביל להיוושע מצרה כזו או אחרת. הוא הסכים למצוקת בני עמו, השתתף בצערם והשפיע עליהם את ישועת ה', ואם בעיני הפרט כך, על אחת כמה וכמה כשמדובר היה בצרת כלל ישראל.

בשנת תרס"ג, השנה האחרונה לחיי הרבי, פרצה במלוא עוצמתה מלחמת רוסיה-יפן, מה שהביא לגיוס נרחב של אנשי צבא בכל דרג ותפקיד, בעלי הכשרה וניסיון ושאנים כאלה, ואף בקרב עמך בית ישראל נגררו בעל כרחם אלפים רבים להילחם למען הצאר.

הללו נאלצו להתחפר בשוחות וללחום כתף לצד כתף יחד עם אויביהם הגרועים ביותר, בני העם הרוסי שוטם ישראל. הם ספגו עלבונות ומהלומות, אפליות וקיפוח סדרתי ומתמשך בצל מפקדי הצבא האנטישמיים, ולמותר לציין כי במישור הרוחני היה הנסיון גדול שבעתיים.

השפת אמת, בבחינת 'בכל צרתם לא צר', נשא בעול בני עמו וחש את עונו של כלל ישראל בכל רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו. למענו נהרו המונים, צעירים בני עלייה וגם פשוטי עם אשר נגזר עליהם להצטרף ללגיון הלוחם ובאו להתברך מפיו טרם צאתם לחזית לא-להם. צערו לנוכח הגזירה היה נורא ובלתי נתפס. תכופות שמעו אותו נאנח ונאנק, מפיו נשמעה שוב ושוב האמירה המזעזעת כי 'איני יכול עוד לשאת זאת', ועד כדי כך שבמשך כל אותה שנה בחר הרבי שלא לישון על גבי מיטה, כי אם שטח סדין דק על רצפת החדר ועליו הניח את גופו.

הנורא מכל היה כאשר קיבל הרבי מכתבים מהחזית, מאת אנשי שלום וחסידיו אשר תינו פניו את כאבם, סיפרו על האתגרים הרוחניים והגשמיים גם יחד והעתירו בפניו כי יפעל בעבורם שייחלצו מהתופת, ולכל הפחות יזכו להגיע לקבר ישראל.

בעת קריאת מכתבים אלה, ניכר היה כי קריאת כל מילה עולה לו בדם, כל שורה מטלטלת ומזעזעת אותו עד היסוד ואינה נותנת לו מנוח.

אך פה ושם הגיעו גם מכתבים מסוג שונה. כאלה שמצאו נתיב ללבו של הרבי והרחיבו את לבבו בשמחה וקורת רוח שאין כדוגמתו.

מכתבים אלה חשפו את היופי האצילי של עם ישראל, את ההתמודדות הנעלית שלהם עם גזירת שמים. הם סיפרו על סוכה שנבנתה במסירות נפש, על שופר שהושג בדי-עמל, על תפילין שהונחו בחפזה ותחת אש צולבת ועל שיעורי תורה חשאיים שהתקיימו במחתרת.

היו גם מכתבים שכל כולם תורה. מכתבי פלפול ועמקות, עיון ובקיות, והכל - כמה לא יאומן, מעומק החזית, הרחק מבית המדרש ומאוצר הספרים, מתוך ניתוק מוחלט מהשטיבל וההווי הרוחני.

השפת אמת קרא את המכתבים הללו, ונפעם. על כך המליץ הרבי את לשון הפסוק: 'הַעֲדֹתִי בְּכֶם הַיּוֹם אֶת הַשְּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ, מִלְּשׁוֹן 'עָדִיד' - תכשיט. 'אברכים ובחורים שכאלה' התבטא בהתרגשות אין קץ, 'ממש מקשטים את השמים ואת הארץ!'

בדרך זו אפשר לפרש את הפסוק, וליישב את תמיהות רבינו האור החיים הקדוש.

במצבים שונים ניכר היהודי במלוא תפארתו כעבד ה' העושה רצון קונו, מייחד ומקדש במעשיו את שמו יתברך בעולם. אולם ביתר שאת ניכר הדבר דווקא במצבי קיצון אלה, תחת האש הצולבת ובשפל המדרגה מבחינה גשמית - כשהוא מתגבר על כל האתגרים והקשיים ונחוש בכל מאורו לעשות רצון שמים באהבה.

'הַעֲדֹתִי בְּכֶם הַיּוֹם אֶת הַשְּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ' מעידה התורה הקדושה, הרי אתם כמו אותו תכשיט המייפה ומקשט את הברירה כולה.

אימתי? כאשר 'אֶת הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמּוֹת נְתַתִּי לְפָנֶיךָ' - כשהכדורים שורקים והסביבה כולה רועמת באש התותחים, כשהכל נראה בלתי אפשרי. כשדווקא במצב זה הנכם מקיימים 'ובַּחֲרַתְּ בַּחַיִּים', ואין חיים אלא תורה!

לא אחת ביטא הרה"ק ה'לב שמחה' זיע"א בהתרגשות את המיית לבו אודות מעלתם של האברכים והבחורים המתעדנים בתורה וביראת שמים. היה זה במוצאי שבת קודש פרשת 'שוכה' כאשר אלפי בחורים ואברכים גרשו את בית המדרש, ניצבים צפופים ונדהקים, פתח והשמיע דברי תורה שכולם כתר שבח לאותם בני נעורים מופלאים: 'העדותי בכם היום את השמים ואת הארץ'. 'העדותי' מלשון תכשיט, 'עדי' של נוי והדר. בחורים כאלה הם תכשיט,

פניני אור החיים

המשך מעמוד א'

הוא לא מרגיש שקרה כאן משהו בפועל. נשבר או התקלקל משהו. מקסימום לא עשיתי מה שאמרו לי.

חס וחלילה לחשוב כך. האור החיים הקדוש מבאר בכמה מקומות, כי כאשר נכשל אדם בעבירה, נופלים חלקי קדושה בשבי הקליפות רחמנא ליצלן.

כעת הוא שב בתשובה. מה יהא על אותם חלקי קדושה שנפלו בשבי?

אומר האור החיים הקדוש, זה מדויק בפסוק:

‘ושב ה' אלוך את שבותך, ורחמך, ושב וקבצך’.

בהפרש של מספר מילים כתוב כאן פעמיים את המילה ‘ושב’.

ה‘ושב’ הראשון פירושו שה ישיב מהשבי את חלקי הקדושה שנשבו מצד המעשים הרעים.

וכנגד החלק הנגלה, היציאה מהגלות בה אנו נמצאים, **‘ושב וקבצך’.**

המשמעות האמיתית לחיים

העדותי בכס היום את השמים ואת הארץ החיים והמות נתתי לפניך הברכה והקללה ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך: לאהבה את ה' אלהיך לשמע בקולו ולדבקה בו כי הוא חייך וארך ימיו לשבת על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיך לאברהם ליצחק ולישעק לתת להם: (דברים ל ט-כ)

כל מי שמתבונן מעט על עצמו ועל חיי, אמור לשאול את עצמו ‘מה המשמעות האמיתית לחיים שלי? מה התכלית בחיי’.

התשובה הבהירה והברורה, אומר רבינו האור החיים הקדוש, נמצאת בתוך דברי הפסוק:

‘למען תחיה אתה וזרעך. לאהבה את ה' אלוך, לשמוע בקולו ולדבקה בו, כי הוא חייך ואורך ימיו וגו’.

‘למען תחיה אתה וזרעך’. ומדוע עליך לרצות ולחפץ בחיים – **‘לאהבה את ה' אלוך, לשמוע בקולו ולדבקה בו’.**

זה עיקר החיים **‘כי הוא חייך’.**

מה לו לאדם לחפץ בחיים אם לא עשיית רצון ה' שעל ידה דבק האדם בקונו.

זכרו לחיים, מלך חפץ בחיים. את החיים האמיתיים חפצים אנו, חיים של עשיית רצון ה'.

על הנגלות לא ענש את הרבים, עד שעברו את הירדן, משקבלו עליהם את השבועה בהר גריזים ובהר עיבל ונעשו ערבים זה לזה.

רבינו **ה'אור החיים' הקדוש זיע"א** מרחיב ומבאר כי המאמר **‘אתם נצבים היום כולכם’** (שם פסוק ט) נועד להכניסם בברית הערבות, וכלשונו הקדוש: **ונראה כי כוונת משה בברית זה הוא להכניסם בערבות זה על זה, כדי שישתדל כל אחד בעד חברו לבל יעבור פי ה', והיה נתפסים זה בעד זה, והעד הנאמן מה שגמר אומר ‘הנסתרות לה’ אלהינו והנגלות לנו’ וגו', הרי שעל הערבות מדבר הכתוב.** וביאר שם בהמשך את הפסוק (שם פסוק יב): **‘למען הקים אתה היום לו לעם והוא יהיה לך לאלהים כאשר דבר לך וכאשר נשבע לאבותיך לאברהם ליצחק ולישעק’** שבא ליתן טעם להכנסת כלל ישראל בברית הערבות ההדדית, וכלשונו: עוד ירצה לתת טעם לברית הערבות, שלא יאמר אדם למה יעשה ה' כה לעבדיו להכביד עולם לחייבם במעשה הזולת, לזה אמר כי אלהים חשבה לטובה ‘למען הקים אותך לו לעם’, פירוש, שזולת זה יהיו ישראל חוזרים לאחוריהם, היום יפגע אחד בקלה ולמחר בחמורה, והיו נשמטים מעדת הקדושה מעט מעט עד שיפגע ישראל מהיות עם ה', ובמה שעשאו ערבים יתנו לב לעובר עבירה אחת קלה כבחמורה ויתקיימו לעם סגולה, הא למדת שכל מעשה ה' אינו אלא לטובתנו להקימנו.

יסוד הדברים ושורשם ביאר רבינו **משה קורדובירו זיע"א** בספרו ‘תומר דבורה’ (פ"א): דהנה כל ישראל הם שארי בשר אלו עם אלו, וזאת מפני שהנשמות כלולות יחד, ובשל כך יש בזה חלק מזה ובוזה חלק מזה, וממצי טעמא אינם דומים מרובים העושים את המצוה למועטים העושים את המצוה (תו"כ ויקרא כו ח), ולכן אמרו ‘כל ישראל ערבים זה לזה’, מפני שבכל אחד ואחד יש חלק אחד מחבירו, וכשחוטא האחד פוגם עצמו ופוגם חלק אשר לחבירו בו, נמצא מצד החלק ההוא חבירו ערב עליו, ולפיכך ראוי לאדם להיות חפץ בטובתו של חבירו ועינו טובה על טובת חבירו וכבודו יהיה חביב עליו כשלו, שהרי חבירו הלא הוא ממש ה'וא'. והוא ציווי התורה ‘ואהבת לרעך כמוך’, ומסיים שם דבריו: וראוי שירצה בכשרות חבירו ולא ידבר בגנותו כלל ולא ירצה בו, כדרך שאין הקב"ה רוצה בגנותו ולא בצערנו מטעם הקורבה, אף הוא לא ירצה בגנות חבירו ולא בצערו ולא בקלקולו וירע לו ממנו, כאילו הוא ממש היה שריו באותו צער או באותה טובה.

בזה יבואר גם השייכות בין הפרשה לשבת זו הנקראת ‘שבת סליחות’, שלפי מנהג בני אשכנז יתחילו במוצאי יום מנוחה באמירת סליחות ויודו ברוב עם, כי כן ביאר רבינו **האר"י ז"ל** (שער הכוונות דרושי חזרת העמידה דרוש ה ענין כוונת אמן) את סוד העריבות, בהנוגע לאמירת הוידוי: גם צריך האדם לומר כל פרטי הוידוי כולם אשמנו בגדנו וכו', אף על פי שיועד האדם בעצמו שאין בו כל הדברים ההם, ונראה כמדבר שקר, אין חשש בזה, ואדרבה הוא מוכרח לומר כך, ובזה תבין טעם נכון למה נתקן הוידוי בלשון רבים, כי היה צריך לומר אשמתי בגדתי כו', אך הענין הוא שמלבד מה שנענש האדם על חטאיו, גם הוא נענש על חבירו מטעם הערבות, כי כל ישראל הם גוף אחד כלול מאיברים רבים. אם כן, לזה ראוי לאדם שיתודה בלשון רבים, כדי שיתודה גם על חבירו, ולכן אף אם יש עבירות שלא חטא בהם הנה אפשר שחבירו חטא בהם וצריך להתוודות בלשון רבים אף על פי שהוא לא עשה אותה העבירה.

המקדשים את השמים ואת הארץ. חסידים נזכרו אז כי בימי מלחמת העולם הראשונה אמר זקנו הרה"ק ה'שפת אמת' זיע"א דברים דומים אודות חסידיו בעלי המדרגות. באותם ימים בהם אברכים גוייסו אל החזית המסוכנת שכל באיה לא ישובו. מבין החפירות, תחת אש צולבת, כתבו אליו החסידים פלפולי תורה. בערגתו אל החסידים הקדושים האלה, אמר אודותם השפת אמת: ‘העדותי בכס היום את השמים ואת הארץ’, עם אברכים כאלה אפשר לקשט את השמים ואת הארץ.

ופעם ביישוב בסעודת מצוה בסוכה נראו אברכים אשר נתלו על הסוכה ממעל לסכך על מנת לחזות בשולחן הטהור אשר ערך. הציץ בהם והעיר בחיבה, כי אברכים אלה הם קישוטים לסוכה (נר זכרון עמוד 19).

כל ישראל ערבים זה לזה

כשהתחיל להאיר אור קדושתו של הצדיק **רבי מאיר הגדול זיע"א**, זקנו של הצדיק **רבי מאיר מפרמישלאן זיע"א**, נודמן לו פעם להיות בעיר אחת והומינוהו שם לסעודת ברית מילה. הרב של העיר שהיה מהמתנגדים לדרך החסידות ישב בראש השולחן, ורבי מאיר ישב מן הצד בסוף השולחן, וחסידיו סבבו אותו לשמוע בקול דברו. הדבר היה בראש חודש, ורבי מאיר אמר לחסידיו שיזמרו את מזמור היום ‘ברכי נפשי’ (תהלים קד). חרה אפו של הרב על רבי מאיר שמתנהג בחסידות בדרך **ה'בעל שם טוב' זיע"א**, והתחיל לומר דברי תורה שהיה בהם קנטור על רבי מאיר. אחר ברכת המזון נמלך הרב בדעתו שלא טוב עשה לקנטר את רבי מאיר ורצה לפייסו, הלך וישב אצלו, ואמר לו רבי מאיר: העולם אומרים שיועד ללמוד, ובכן יגיד נא דבר תורה, ובזה רצה לפייס את דעתו.

נענה רבי מאיר ואמר: אנחנו נגיד מעניני דיומא, מהמזמור ‘ברכי נפשי’ שאמרנו עכשיו לכבוד ראש חודש: ‘יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב’. אדם צריך קודם כל לתקן את פעולתו ועבודתו של עצמו, ואחר כך ‘עדי ערב’, יוכל לתקן גם את הערבות, שכל ישראל ערבים זה לזה, אבל כל זמן שלא תיקן האדם את עצמו אינו יכול לתקן אחרים ולהדריכם בתורת ה'. נכנסו הדברים ללב הרב והפציר ברבי מאיר לסדר לו דרכי התשובה ולהדריכו בעבודת ה' בדרך הבעש"ט, ורבי מאיר אמר לו, שאין לו עצה אחרת אלא לנסוע להבעש"ט. מיד נסעו שניהם להבעש"ט, והרב נשאר דבוק להבעש"ט ונעשה חסיד מובהק שלו (‘סיפורי חסידים’ מועדים).

בדרך צחות אמר פעם הרה"ק **רבי אליעזר זאב מקרעטשניץ זיע"א** על מאמר חז"ל: ‘כל ישראל ערבים זה לזה’. ולכאורה, ערבא ערבא צריך, ומי ערב בעד כל ערבים האלו. ותיירץ, שבתפילת ערבית אומרים ‘המעריב ערבים’, והיינו, שהקב"ה ערב לכל הערבים האלו שישאל ערבים זה לזה (‘דוא דעובדא’ עמוד קיז אות י').

רש"י הקדוש בפרשתנו פרשת נצבים על הפסוק (דברים כט כח): **‘הנסתרות לה’ אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת’**, מבאר לנו אודות הערבות שיש לבני ישראל זה לזה, וזה לשונו: ‘הנגלות’, לנו ולבנינו לבער הרע מקרבנו, ואם לא נעשה דין בהם יענשו את הרבים. נקוד על ‘לנו ולבנינו’, לדרוש, שאף

מתיבתא אור החיים

בסוף פרשת תבא (לעיל כח סג) ובמאור"ח שם, וכע"ז כתב מהרש"א אלפנדר (ח"ג או"ח סי' ד) בשם הדברי אמת שנענשה בשביל שלא מיתתה בבעלה, דאע"ג דליתנהו בערבות, מ"מ בידי שמים נענשות כל שיש בידן למחות, וכע"ז כתב בשו"ת הלכות קטנות למהר"י חאגיז ז"ל (ח"א סי' קלב) לגבי גרים, דנהי דישאל לא קיבלו עליהם ערבות על הגרים, מ"מ אם יעשו שלא כדין נענשו עליהם אם לא יזכירו כשבידם למחות.

עוד כתב מהרש"א אלפנדר (שם) בשם ספר כלי יקר דהגם שאין דין ערבות בנשים, מ"מ אשה על בעלה יש לה דין ערבות, ובשו"ת סמא דחיי (סי' יג) כתב דכיון דנפרעין ממנו וממשפחתו, ודאי בענין כזה היא ערבנית בשבילו, והיה לה למחות בידו להצילו מן העון ולהציל את נפשה, וכתב עוד שיותר י"ל דאשה על בעלה אף בלא"ה, כיון דלבה גם בו, יש סיפק בידה למחות, ולפיכך נענשה אשתו דרחב"ל, אבל בעלמא אינה בכלל ערבות, וכ"כ בברכת שמעון כאן דעל בעלה היה סיפק בידה למחות.

והמהר"ט בקידושין (עא) הביא כל הדעות הנ"ל, והקשה דהא בשבועות (לט) בענין שבועה שמשביעין אותו על דעת המקום ועל דעת ב"ד, איתא: אין לי אלא אותן העומדין על הר סיני, דורות הבאים וגרים העתידין להתגיר מנין, ת"ל ואת אשר איננו וכו'. וכיון דגרים הוו בכלל שבועה, א"כ הוו נמי בכלל ערבות, וכן מוכח גם בקראי כאן 'אתם נצבים וגו' וגרך אשר בקרב מחניך', וכתב 'לעברך בברית', וכתב שם בסו"ד כדברי רבינו ז"ל: ועוד י"ל דגרים אינם ערבים עלינו, אלא הוו דומיא דטף ונשים שאנו חייבים עליהם והם אינם חייבים עלינו, דאין בידם סיפק למחות, וא"ש דלא הכניס טף ונשים וגרים בכלל 'כל איש ישראל'.

וראה משיב בהגהות בשפת אמת (פסחים קא) דלשיטת הגרעק"א וכן לשיטת רבינו מיושב הא דשמואל קידש בביתו אע"פ שכבר יצא בקידוש בית הכנסת.

נמצא שיש ג' שיטות בדבר: א) דעת מהר"ט ורבינו הדנשים אין ערבות על האנשים, אבל האנשים ערבים על הנשים, וכן הוא לענין טף וגרים. ב) דעת מהר"מ גלאנטי והגרעק"א דהנשים ערבות במצוות שהן מחוייבות. ג) דעת המוצל מאש דהנשים אינן ערבות כלל, וכן האנשים אינם ערבים על האנשים. [וע"ע בדרך פקודין (מ"ע לא חלק הדיבור) שכתב לדייק מדברי הגמרא ב"ה (ו), דהא דאמרין דאשה אינה בכלל ערבות, היינו דאנשים לא נכנסו בערבות על הנשים, אבל הנשים נכנסו בערבות על האנשים. וע"ע].

והנה בורע אברהם (או"ח סי' יד) כתב דבמדי דרבנן ליכא דין ערבות, עיי"ש מה שהוכיח דבריו, והשיג על מהר"ם בן חביב שכתב דטעמא דאמר דבהלל ומגילה דמוציא, הוי מכה ערבות, והביא בברכי יוסף (או"ח סימן קכד סק"ג), והביא הוכחות רבות דאדרבה גם במילי דרבנן איכא דין ערבות, עיי"ש.

בדעת הרא"ש מיהא תפשוט מהא דינאי מלכא ומלכתא כריכו ריפתא בהדי הדדי (ברכות מח:), דאנשים ערבים בעד הנשים, עיי"ש, וכ"כ הגרעק"א עוד בתשובותיו (מהדו"ק סי' ז) דאין חילוק כלל בין איש לאשה לענין ערבות, ולא מצינו בשום דוכתא דבאשה לא יהיה הדין דאם יצא מוציא, אלא דערבות היא רק במי שמחוייב ג"כ במצוה זו, משו"ה אף שהוא כבר יצא לעצמו מוציא לאחרים, אבל במצוה שאינו בר חיובא כלל, דהיינו לפי הצד דנשים אינן חייבות בבהמ"ז מדאורייתא, לכן אינם ערבים על מצוה דבהמ"ז, אבל במצוה דנשים חייבות בהן גם המה בכלל ערבות, ושייך בהו ג"כ דינא דיצא מוציא, וכן בעץ החיים לרבי חיים אבולעפיה הביא שזקינו הקשה על הרא"ש מהא דכתיב כאן 'טפכם נשים וגר', והקשה עוד מהא דאיתא בע"ז (יח: דגורו על אשתו דרבי חנינא בן תרדיון היגה על שלא מיתתה בו על שהיה הוגה ה' באותיותיו, והרי דין ערבות הוא כשיש בידו למחות כדאיתא בשבועות (לט:), עיי"ש, וכתב שם ששמע ממנה"מ גלאנטי דהנשים ערבות במצוות לא תעשה שהן חייבות, משא"כ במצוות שהן פטורות אינן ערבות, נמצא דדעת מהר"ח אבולעפיה בשם מהר"מ גלאנטי וכן דעת הגרעק"א דדוקא במצוות שאין להן חיוב, בכה"ג אין להן דין ערבות, אבל במצוות שהן מחוייבות הרי הן ערבות, וכן בורע אברהם (או"ח סי' יד) חלק על מהר"י אלפנדר וכתב כמהר"מ גלאנטי דבמצוות שהנשים חייבות, הרי הן ג"כ ערבות.

והנה לדברי הצ"ח והמוצל מאש קשיא מהא דע"ז שנענשה אשתו של רבי חנינא בן תרדיון על מה שלא מיתתה, וכתב בחקרי לב ליישב דההיא בעידן ריתחא ובשעת השמד, והיינו משום דביטלה מצות עשה דתוכחה, ומעין הא דאיתא בפרק התכלת (מנחות מא). דבעידנא דריתחא נענשין על ביטול מצות עשה, אבל אי"ז מדין ערבות, וראה דברי רבינו

כתב רבינו (דברים כט ט): והוא מה שפרט הכתוב כאן ואמר ראשיכם וגו' שכל אחד יתחייב כפי מה שיש בידו, ראשיכם הם הגדולים שבכולן שיכולין למחות בכל ישראל אלו יתחייבו על הכל, שבטיכם כל שבט ושבט יתחייב על שבטו, זקניכם ושוטריכם כל זקן יתחייב על משפחתו, כל איש ישראל הם ההמון כל אחד יתחייב על בני ביתו, לזה הפסוק הכתוב כאן וסדר טפכם וגו' בפני עצמם כי אלו אחריים נתפסים עליהם שהם הרשומים בפסוק שלפניו כל אחד כפי מה שהוא, ואין הם נתפסים על אחריים, שהטף אינם בני דעה, והנשים כמו כן, הגרים גם כן אין להם להשתרר על ישראל, וכמו שדרשו ז"ל (יבמות מוה: ב) בפסוק (לעיל יז טו) שום תשים עליך וגו' כל משימות שאתה שם עליך לא יהיה אלא מקרב אחיך ולא גרים, אבל ישראל חייבין עליהם כאומרים ז"ל (נדה יג) קשים גרים לישראל כספחת ופירשוהו לפי שאינם מלומדים אותם ככל הצורך, הא למדת שנתפסים עליהם:

רבינו כתב בפשיטות שהאנשים ערבים בעד נשים טף וגרים, ואילו הנשים הן טף והגרים אינם ערבים בעד האנשים, ולא חילק בזה בין מצוות שהנשים מחוייבות בהן לבין מצוות שאין הנשים מחוייבות בהן.

והנה הרא"ש בברכות (פ"ג סי' יג) כתב על הדין דכל ישראל ערבים זה בזה: לפיכך כשאכל כזית אע"פ שאינו נתחייב אלא מדרבנן, מוציא את אחריים שאכלו כדי שביעה, שערב הוא בעבורם ועליו הוא להציל מן העון ולפטור אותן מן המצוה, אבל האשה אינה בכלל הערבות, לכן אינה מוציאה אלא מי שחיובו מדרבנן, ובדגול מרבבה (או"ח סי' רעא) כתב על דברי הרא"ש: ואני מסתפק, אם האשה אינה בכלל ערבות דהיינו שהיא אינה ערבה בעד אחריים, אבל האנשים שקיבלו ערבות בהר גריזים והר עיבל נתעברו גם בעד הנשים, וא"כ שפיר מוציא האיש את האשה אף שכבר יצא, או דלמא כשם שהנשים לא נכנסו בכלל ערבות, כך לא קיבלו האנשים ערבות בשביל נשים, ועיין ביבמות (מו: בתוספות ד"ה קשים) וצ"ע, עכ"ל.

והנה הגם שבדגול מרבבה נסתפק, בצ"ח בברכות (כ: פשיטא ליה דאין האנשים ערבים לנשים, עיי"ש, וכן מצינו בשו"ת מוצל מאש לרבי יעקב אלפנדר (סי' יב) שכתב דאין חילוק בין מצוות שהנשים חייבות לבין מצוות שאין הנשים חייבות, בכולהו אין בהו דין ערבות, דכך גזירה חכמתו יתברך דנשים אינן ערבות לאנשים, וכן להיפך אנשים אינם ערבים לנשים, ולדבריו צ"ל דמה שנאמר כאן 'טפכם נשים וגר', לא מיידי מדין ערבות, אלא לענין הברית שכתב ה' עמם, וכ"כ בחקרי לב (או"ח סי' מח).

אמנם הגרעק"א שם (על המג"א סק"ב) חלק על הדגול מרבבה, וכתב דגם כוונת הרא"ש אינה אלא לומר דמי שאינו בר חיוב במצוה זו מדאורייתא, אינו יכול להוציא מי שהוא בר חיוב, אבל אינו בא לומר דנשים אינן ערבות במצוות שהן מחוייבות בהן, וכתב עוד דע"פ אף לשיטתו של הדגמ"ר

גם אתם זכותם לישועה בזכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו

למייל המערכת m028039999@gmail.com

או לפקס 02-5385689

או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

המהלך הכלכלי הצליח וסגרנו עסקה גדולה מאוד...

לכבוד מערכת ובחרת בחיים שלום וברכה בקשתי לשלוח לכם את הסיפור הנ"ל ע"י בעל המעשה לפני כמה חודשים התעורר בליבי התלהבות ללימוד אור החיים הקדוש משבת לשבת. בהתחלה למדתי בחברותא עם בן משפחה בערב שבת, ולאט לאט אש ההתלהבות אחזה בי גם ביום חול. מצאתי סט ישן שמחולק ללימוד היומי שהיה בבית במשך שנים ללא שימוש, ומשם התחלתי ללמוד יום דף דף בלי הפסקה. באותו חודשים ראשונים הייתי באמצע מהלך לרווחת הבית שנמשך והתעכב כמה חודשים מו"מ ארוך. ורואה פלא אחרי כמה חודשים בלבד שקבלתי על עצמי את תחילת הלימוד היומי, המהלך הכלכלי הצליח וסגרנו עסקה גדולה מאוד ב"ה בזכות עזיזא קדישא רבי חיים בן עטר זע"א מאז קבלתי על עצמי להקים שיעור אור החיים הקדוש בעירי וב"ה השיעור הולך וגדול משבוע לשבוע בחסד ה'.

ברכה
א.ח. חיפה

מחברים לחיים
לשמיעת שיעורים ודרשות
חייגו: 03-617-1077

דברי תורה מאת
רבי מנחם מנדל
פומרינץ שליט"א

(רעזא דרעזין)
פרשת נצבים וילך תשפ"ז
ביהמ"ד באר ישראל

לכתך אחרי במדבר

אהבת כלולותיך ♦ תהל שנה וברכותיה

כח התפילה

יראת ה' ואהבתו שלובות זו בזו בכל מקום. היראה מביאה לידי אהבה, והאהבה מביאה לידי יראה גדולה מן הראשונה, וחוזר חלילה. על כן מתפללים אנו בכל עת לפניו יתברך, כי ישם בלבנו אהבתו ויראתו, למען נוכל לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם.

עומדים אנו מספר ימים קודם יום הדין, בו מבקר הרועה את עדרו ומעביר צאנו תחת שבטו, וכותב וחותם וסופר ומונה, וזוכר כל הנשכחות, וכל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון. ועתה היא העת לשנס מתניים ולפעול. הכל יודעים ומבינים עד כמה זקוקים ישראל לגאולה תמיד, ועכשיו - יותר מתמיד. הבה נתפלל כולנו תפילה ראויה, תפילה כהלכתה, בכבוד ראש ובהרגשת הלב, ביודענו כי יש בידינו שוב את הכח לפעול ולהציל את כלל ישראל בתפילותינו, ולהחיש את הגאולה השלימה.

אתם נצבים היום

בשבת זו קוראים בתורה את פרשיות 'נצבים - וילך'. עצם שמה של הפרשה והתיבות בהן היא פותחת, (דברים כט ט) "אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם", מעורר את הלב לבקש ולהבין היכן אנו ניצבים, ועל מה אנו ניצבים...

על תיבת היום' שבפסוק כבר נודעו דברי הזוהר הקדוש (ראה ח"ג דף רלא.) כי 'ויהי היום' הוא בראש השנה, אם גם כאן המכוון הוא ליום ראש השנה. אולם יש להבין מהו העומק בתיבת 'נצבים'.

והנה כתב רש"י הקדוש (פסוק יב) וז"ל: "דבר אחר, 'אתם נצבים', לפי שהיו ישראל יוצאין מפרנס לפרנס ממש ליהושע, לפיכך עשה אותם מצבה כדי לזרזם, וכן עשה יהושע, וכן שמואל (שמואל א' יב ז) 'התיצבו ואשפטה אתכם', כשיצאו מידו ונכנסו לידו של שאול". 'מצבה' מלשון עמידה והתיצבות, ובשעת חילופי ההנהגה היא נדרשת, ויש להבין עד היכן הדברים מגיעים.

כדי להיכנס אל הענין, ולבאר את ההכנה הגדולה הנדרשת לימי הדין, בראש השנה ובימים הנוראים, נקדים דבר מענין יום הכפורים, אשר גם הוא תיכף עומד אחר כתלנו, [וכבר מילתנו אמורה בכמה מקומות לבאר מפני מה קדם לו ראש השנה, ולא קדמה המחילה קודם העמידה לדין, ואין כאן מקומו].

מעשה רב והקצב

ישנו מעשה המובא בגמרא במסכת יומא (פז.), על רבן של ישראל, מגדולי האמוראים - רב, אשר אמרו עליו בגמרא (עירובין יז ועוד) כי 'תנא הוא ופליג' - שרב גובריה לחלוק אפילו על התנאים הקדושים,

ובספרנו אשר זה עתה יצא לאור עולם, 'ספיר ויהלום' על יום הכפורים, פירשנוהו בדרך הרמז.

וזה תורף המעשה. אחד הקצבים בעירו של רב חטא כנגדו, ולא בא לפייסו. בערב יום הכפורים החליט רב ללכת בעצמו ולהתפייס עם הקצב. פגש רב הונא את רב בדרכו ושאלו, "להיכן הולך רבינו?". אמר לו רב: "לפייס את הקצב". אמר רב הונא לעצמו, הולך 'אבא' להרוג נפש. 'אבא' הוא רב, שהיה שמו אבא, וגם נקרא כן בדרך כבוד. והטעם, כי הליכתו אל הקצב תגרום לו להיענש אם לא ינהג בו כראוי. הלך רב ועמד מול הקצב, ובאותה שעה ישב הקצב ושבר עצמות ראש של בהמה. הרים עיניו וראה את רב עומד לנגדו, קראו בדרך זלזול 'אבא אתה', והפטיר, 'אין לי עסק עמך'. מתוך כך שהיה שובר את עצמות ראש הבהמה, נשמטה אחת העצמות ממקומה ועפה בכח, ושברה את גרוגרתו של אותו הקצב, ומת.

ענוותנותו של רב

הנה, היטיב רב הונא לחזות את מהלך הדברים, וכאשר יצא מפיו - כן היה, ונגרם מותו של הקצב מחצת הליכת רב אליו. אמנם לפי פשוטו הרי זה פלא גדול, שהרי רב הלך אל האטליז כדי לעורר את הקצב לתשובה, ואילו רב הונא מצידו בטוח כי ימות הקצב מחמת כן. הרי לנו עד כמה היה אותו קצב סורר רע, עד שידוע היה לכל כי יחציף פניו כלפי רב, ואילו רב מצידו שהיה רבן של כל בני הגולה לא חש לכבוד עצמו והטריח עצמו בערב יום הכפורים לעורר את הקצב לשוב בתשובה ולבקש הימנו מחילה.

נדמה בנפשנו, כיצד יוצא רבן של ישראל בדרכו אל השוק, מקום המוני אשר אנשים ריקים עומדים בו, ובשוק עומד האטליז, שבו יושב קצב סורר הידוע ברשעתו. ולא בסתם יום של חול המדובר, אלא ביום נעלה ומרומם, יום שמעלתו כמעלת יום הכפורים עצמו, כפי שאמרו חז"ל (יומא פא.): "כל האוכל ושותה בתשיעי - מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי". יום מיוחד לישראל שהיה קדוש אצל גדולי ישראל בכל הדורות. ובעצם היום הזה מגיע רב לפתח האטליז, שמא יבין הקצב את אשר חטא ויבקש מחילה. וכל הטורח הזה להמה - כדי שאפילו הפחות שבישראל לא יפסיד את טהרת וכפרת יום הכפורים. כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאותיכם.

אין אנו יכולים לשער בנפשנו את המראה הגדול והנורא הזה, ועל כן, הרוצה ירווה את נפשו בספרנו 'ספיר ויהלום', שם כאמור באו בזה דברים נפלאים בדרך הרמז, כי הקצב רומז אל היצר הרע, קחנו משם.

חומר עונשיו של המפסיד את הזדמנות המחילה

אך כאן נבקש להוסיף עוד שני ביאורים בזה,

להפיג מעט את הפלא העצום העומד לנגד עינינו. הביאור הראשון מקורו בספר 'נוכחי אור' שחיבר הגאון רבי יצחק בלאזר זצ"ל, הלומד מן הגמרא דברי מוסר מבהילים על דבר התשובה בעשרת ימי תשובה.

הנה, בדברי רב הונא שאמר 'אזיל אבא למיקטל נפשא', מבואר כי תלה את עונשו של הקצב בהליכת רב אליו, ולא בעצם מעשיו הרעים, ואף שחטא כלפי רב ולא בא לפייסו - לא היה נענש עד כדי כך. וביאר שם, כי אינו דומה החוטא היושב בביתו שקט ושאנן ואינו מתעורר לתשובה, לחוטא שבא אליו גדול הדור לפתח ביתו ועומד שם בהכנעה וממתין לתשובתו. ואם לא התעורר לתשובה, אלא הקשיח ליבו ומיאן להכיר ברעתו, ולא זו בלבד אלא שביקש לשלח את רב משם בבושת פנים, באומרו לו 'זיל, לית לי מילתא בהדך', על זה כבר אין מידת הדין עוברת בשתיקה.

מעתה, יתבונן כל אדם בדרכיו וישיכל לראות את מעשיו, האם איננו נוהג גם הוא בדיוק כאותו הקצב השפל. הלא בעשרת ימי תשובה מתנהג הקדוש ברוך עימנו במידה זו שנהג רב עם הקצב, וממציא עצמו אלינו בהיותו קרוב כדי שנשוב אליו בכל לב. ובפרט ביום הכפורים שהוא יום שכולו רחמים ואהבה, וכל זאת כדי שישבו האדם אליו יתברך באהבה. הרי זה מחייב גדול מאין כמותו לכל אדם לשוב אל ה' יתברך בלב שלם. ואם בכל זאת מקשה האדם את לבבו ומאמץ את רוחו, ראוי לו לירא עד מאוד, אחר שלא ניצל את ההזדמנות שניתנה לו, כאשר המציא הקדוש ברוך הוא את עצמו אליו, ביום הכפורים שהוא קץ מחילה וסליחה לישראל.

חלילה וחלילה לנהוג כמנהג אותו הקצב שאמר בעזות מצח 'לית לי מילתא בהדך' - אין לי עסק עמך. ורחמנא ליצלן מהאי דעתא ומתוצאותיה הקשות.

ה' ילחם לכם

אם כן, ביארנו כאן את דברי הגמרא בדרך המוסר, אחר שכבר נתבאר במקום אחר מהלך על דרך הרמז. אולם עתה ברצוננו לשוב ולפרש את דברי הגמרא על דרך הפשט - על פי מה שלמדנו בתורת החסידות, במהלך נפלא ועמוק.

באמת באמת ישנו קושי גדול במעשה זה, הוא איך בכלל העז אותו קצב לעמוד מול גאון ישראל ותפארתו, האמורא הקדוש רב, ולהעזיז פניו כנגדו.

ועל דרך צחות נשאל, וכי היאך לא עמדו הגבאים והמשמשים להשיב לו כגמולו וללמדו פרק בהלכות דרך ארץ. אלא, מכאן אתה למד כי 'רבי' אמיתי אינו צריך לגבאים ולתלמידים שישמרו את כבודו, כי מן השמים כבר ילחמו בעבורו.

מלאכים עומדים וישראל נצבים

אכן, אם מבקשים אנו אחר הפשט שבסיפור, נשים פעמינו לדברי פרשתנו פרשת נצבים וכמו שפתחנו בהם, ומשם נבוא אל העיון והפירוש בתולדותיהן של צדיקים.

יסוד דברינו מדברי ה'שם משמאל' (דברים, נצבים תר"א) בפרשתו, הדין בפירוש תיבת 'נצבים', ובמהות ענין המצבה שהעמיד משה רבינו את בני ישראל קודם שעברו מידו ליד יהושע תלמידו, וכדברי רש"י הנזכרים.

ההקדמה לדברינו מביא רבינו את לשון המדרש (שמות רבה טו ו) וז"ל: "לכך נאמר (שיר השירים ו) 'איומה כנגדולות', שדימה הקדוש ברוך הוא את ישראל למלאכים, במלאכים נאמר (ישעיה ו ב) 'שרפים עומדים ממעל לו', ובישראל נאמר (דברים טט ט) 'אתם נצבים היום'".

לפי פשוטו הכוונה לדמיון בענין העמידה, כי השרפים עומדים, וישראל נצבים - שגם זה הוא לשון עמידה. אולם עדיין הדברים צריכים למודע, במה נתייחד ענין העמידה שבו הושוה ישראל למלאכים.

כיבוש ארץ ישראל - רק בכח הכלל

על כך כותב רבינו הסבר נפלא, ובו יסוד נאמן אשר עליו נוכל לבנות בנין גדול לתפארת, ולהבין את משמעות החיים וצורתם, את אופן ההכנה הראוי ליום הדין, ולא ליום הדין הפרטי בלבד שבכל שנה ושנה, אלא גם ליום הדין הגדול שבגאולה השלימה אשר לה אנו מצפים.

ושיעור הדברים כך הוא: הנה, עומדים כאן בני ישראל להיכנס אל הארץ הקדושה. עתה עומדת להסתיר שליחותו של משה רבינו אליהם, ועוד מעט יעביר את שבט ההנהגה אל יהושע בן נון שיעבור את הירדן בראש צבאות ישראל, ויחלו בכיבוש הארץ.

והנה, הלכה היא כי "כיבוש יחיד לאו שמה כיבוש". ועומק הענין בזה, כי אין כיבושה של ארץ ישראל כשאר כיבושי מלחמה, שכובשים בני אדם נחלת אדמה כדי שיהיה להם מקום לגור שם, אלא עבודת כלל ישראל היא. שכן "ארץ ישראל בעצמה היא כנסת ישראל, והיא המאחדת את כל כלל ישראל, ולא נתעברו ישראל זה לזה עד שעברו את הירדן, שארץ ישראל היא המאחדת אותם ועושה אותם כאיש אחד, על כן צריך לכיבוש ארץ ישראל כהכלל", כלשונו שם.

נמצא, כי מאחר וארץ ישראל היא העושה את ישראל לחטיבה אחת, לא יועיל כיבושה על ידי הפרטים, אלא רק בכח הכלל.

ברית הערכות

משום כך העמיד משה רבינו את ישראל קודם כניסתם לארץ ועשאו מצבה, והעבירים בברית עם ה' יתברך, ככתוב (דברים טט ט-א): "אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כְּלֶכֶד לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם וְגו' לְעִבְרֶךָ בְּבְרִית ה' אֱלֹהֶיךָ וּבְאֲלָתוֹ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ כָּרַת עִמָּךְ הַיּוֹם".

וכבר עמד בזה רבינו האור החיים הקדוש, וכתב כי תוכן ברית זו הוא כדי להעמיד את כל ישראל כערבים זה לזה, אשר לא נכנסו ישראל בברית זו עד אשר באו להיכנס לארץ ישראל, אשר היא המאחדת בין כל בני ישראל, ועושה את היחידים הרבים ליחידות אחת כללית.

אם כן, כיבושה של ארץ ישראל אינו נטילת הארץ בלבד, אלא איחוד וחבור בני ישראל לכדי כלל.

בכח הכלל מתקיימת כל המצוות ונשלם צלם אלקים

ומוסיף השם משמאל וכותב על פי מה שביאר במקום אחר, שנצחונו של ישראל בא מצד צלם אלקים עליהם. והנה, צלם אלקים אינו שורה אלא על מי שנשלמה צורת כל רמ"ח אברי הנפש שבו על ידי קיום רמ"ח מצוות עשה; והרי לא יוכל אדם

פרטי לקיים את כל המצוות לבדו, שהרי ישנן מצוות למלך, ומצוות הכהנים והלוויים, וכן מצוות שאפשר לקיימן רק בזמן הבית, ואלו השייכות רק במקרים נדירים, ואם כן איך יוכל אדם להשלים עצמו בכל המצוות. אכן, בהצטרפות כלל ישראל יחד נעשים כולם שייכים לקיום כל המצוות, ונשלם צלם אלקים שבהם בכח הכלל, וכל איש פרטי חשוב כאחד מאברי הכלל, ועל כולם יחד שורה צלם האלקים, ובזה הם מנצחין את אומות העולם.

זהו שאמר הכתוב כאן עשרה כתות מישראל הנכנסות בברית, "כְּאֲשֵׁיכֶם שְׁבָטֵיכֶם זְקֻנֵיכֶם וְשִׁטְרֵיכֶם לְאִישׁ יִשְׂרָאֵל: טַפְכֶם וְנָשֵׁיכֶם וְגֶרְךָ אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ מִחֵיןִי מִחֻטֵּב עֲצִיךָ עַד שֶׁאֵב מִימֶיךָ". כי רק בהצטרפות כולם יחד יוכלו להיחשב כאיש אחד ולכבוש את הארץ, אשר היא המאחדת ביניהם.

מזבח לרבים ומצבה ליחיד

והנה, לאו כל אדם זוכה להיות ראוי לארץ ישראל, ולהיקלט על ידי כלל ישראל. ועתה בא משה רבינו והעמיד את בני ישראל כמצבה, ומהו ענין המצבה. אלא, עד עתה היו ישראל כמזבח של אבנים, כמו שנאמר (מלכים א' יח לא) "וַיִּקַּח אֱלֹהֵי שְׁתֵּימָן עֶשְׂרֵה אֲבָנִים כְּמִסְפַּר שְׁבָטֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקַּח אֶשֶׁר הָיָה דָּבָר ה' אֵלָיו לֵאמֹר יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שִׁמְךָ". כי המזבח הוא כנגד כלל ישראל, על כן מקריבים עליו קרבנות ציבור. אולם מצבה נועדה לקרבנות יחיד, על כן רק בימי האבות היתה אהובה לפני המקום, כי היה כל אחד מהם חשוב ככלל ישראל, אך עתה שקם ישראל והיה לעם נעשתה המצבה שנאזה לפניו יתברך (ראה דברים טז כב וברש"י שם).

עיקר ההכנה לראש השנה היא בהשבה אל הלב עד כמה גדול חשיבות התפילה, הפועלת בכל המצבים. שהרי על קין נצורה נזירה נוראה, ועל ידי תפילה המתיק את הדין

הרצון וההזמנה למעשה - כמוהו כמעשה

ואם כן קשה, אחר שאין כח ביחיד לעשות מאומה, אלא רק על ידי שיצטרף אל הכלל, והכלל הרי אינו קולט את מי שאינו ראוי, אם כן מה יעשה מי שלא זכה, וכיצד יחבר עצמו אל הכלל.

אלא, לכך מכוונים דברי המדרש שהובאו תחילה, על הפסוק 'שרפים עומדים ממעל לו'. כי שם פירש רש"י כי 'ממעל לו' היינו מוכנים לשמשו, שעומדים מוכנים ומצפים לשמוע את השליחות שאלה יתלחלו. כי מלאך הוא שליח, ואין לו שם עצמי אלא לפי שליחותו, וקודם שנשלח אין לו מהות ומציאות כלל, וכל מהותו היא ההמתנה והציפייה, וזהו 'עומד' - מוכן ומזומן לקבל שליחות.

בדומה לזה, גם בני ישראל נצבים מוכנים ומזומנים, וכל רצונם - לעשות רצון קונם, ואף כי מצד הציצוי לא נאמרו כל המצוות לכל פרט מישראל, אולם מצד הרצון וההכנה - עומדים כולם ומוכנים לקיים ככל שיצטוו. גם הישראליים מוכנים לקיים את מצוות הכהנים, וגם העם מבקשים לקיים את מצוות המלך, וכל אחד עומד כאבר מאברי כלל ישראל.

בבחינה זו נשתוו ישראל והמלאכים, להיות שניהם עומדים ונצבים. כי עיקר מעלתם - בעמידתם מוכנים ומזומנים לשליחותם.

בתוך עמי אנכי יושבת

מטעם זה העמיד משה רבינו את בני ישראל ועשאו מצבה קודם שמתרם ליד יהושע, וכן עשה שמואל הנביא קודם שבא שאול ומלך עליהם, כי בהעברתם ממנהיג למנהיג עליהם להיות מאוחדים

כאבן אחת, ומצד היחיד לא יוכל להצטרף אל הכלל אלא באחדות כנסת ישראל, לכן הועמדו כולם יחד כאיש אחד.

זהו הטעם לקריאת פרשת נצבים בכל שנה ושנה קודם ראש השנה, כי זהו תוכן עבודת יום הדין, שיחבר האדם עצמו אל הכלל ולא יעמוד בפני עצמו, וכמו שדרשו בזוהר הקדוש (ח"ב דף ק"ד:) על הפסוק (מלכים ב' ד' א') "בְּתוֹךְ עַמִּי אֲנִי יֹשֵׁב", שבזמן שהדין שורר בעולם, אל יתפרד האדם לישוב לבדו.

זהו גם שורש מה שאמרו חז"ל (ראש השנה טו.) "אמר הקדוש ברוך הוא וכו', ואמרו לפני בראש השנה מלכויות זכרונות ושופרות. מלכויות - כדי שתמליכוני עליכם" וכו'. כי ענין ראש השנה הוא התאספות הכלל כולו, וזהו פירוש הפסוק האמור ב'מלכויות' (דברים לג ה) "וַיָּהִי בִּישְׁרוֹן מֶלֶךְ בְּהִתְאַסֵּף רָאשֵׁי עַם יִחָד שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל", שעליהם להיות כולם יחד, והיאך - על ידי שיהיו תמיד מוכנים ומזומנים לקיים דבר ה'.

זהו גם ענין מה שתיקנו חז"ל (ראה ראש השנה שם) לתקוע בראש השנה תקיעות דמיושב ולאחר מכן תקיעות דמעומד. כי תקיעות דמיושב הן תקיעות יחיד שמחוייב בהן כל אחד ואחד, ותקיעות דמעומד אי אפשר לקיימן אלא כשמצטרפים מנין מישראל לתפילה. ואין היחיד תוקע באמצע תפילת שמונה עשרה על סדר הברכות. ומשום כך, ראשית כל חייב כל יחיד ויחיד להכין עצמו לעבודת היום, אך לאחר מכן מתחברים כולם יחד באגודה אחת ובאים לכלל שלימות אחת.

זהו יסודו המופלא של ה'שם משמאל', אשר ביאר לנו את כח אחדות ישראל, אשר רק על ידיה יתקיים כיבוש ארץ ישראל, ולשם כך נכנסת כנסת ישראל לארץ ישראל, כי היא המאחדת בין בני ישראל. וזהו 'אתם נצבים' - שנמשלו למלאכים הנקראים 'עומדים', מלשון 'מצבה', שהיא הביטוי לאחדות כלל ישראל, וזו היא הדרך לבוא אל יום ראש השנה.

עיקר התיקון בדור המדבר, והשלמתו בארץ ישראל

לאור הדברים האלה, נמשיך בדרך זו ונעמוד על רעיון מופלא עוד יותר. הנה, כבר בדברי ה'שם משמאל' עצמו מבואר החילוק בין עמידת בני ישראל אצל משה רבינו לעמידתם לאחר מכן בימי יהושע. כי אמנם כבר בימי משה נזכרו כל עשרת הכתות שבישראל יחד ונעשו מצבה אחת, אולם אחדותם בפועל היתה רק בימי יהושע, אחר שעברו את הירדן וכבשו את הארץ כדין כיבוש רבים. כי מקום החיבור של כנסת ישראל הוא בארץ ישראל.

אולם פלא עצום יש בדבר. דור המדבר, דור דעה, הלא תיקנו כבר את רוב התיקון הנצרך, וכל הנוהר לתקן עד עת בוא הגאולה השלימה הוא חלק קטן לעומת מה שעשו דור הענקים הזה, אשר העניקו חמה בקומתו. וכתב רבינו האריז"ל כי דור המדבר העלו ר"ב מתוך רפ"ח ניצוצות הקדושה שנפלו לבין הקליפות, וזהו המכוון בלשון הכתוב שאמר הקדוש ברוך הוא למשה רבינו (דברים ג כו) "רַב לָךְ". וכפי שמביא רבינו האור החיים הקדוש על הפסוק (במדבר י לה) "וַיְהִי בְּנִסְעֵךְ הָאֶרֶץ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוֹמָה ה' וַיִּפְצוּ אֲבִיךָ וַיִּגְסּוּ מִשְׁנָאִיךָ מִפְּנֵיךָ", כי במדבר הגדול והנורא היתה עבודת בני ישראל להוציא בלעו של הסטרא אחרא מפיו ולברר את ניצוצות הקדושה השוכנות במדבר ציה. וכאשר נסע הארון ונתדבק בו כל ניצוצי הקדושה, ונתפוצצו ונשתברו כל הקליפות האוחזות בהם.

חטא העגל וחטא המרגלים

והנה, עשרה נסיונות ניסו אבותינו את המקום ברוך הוא במדבר (אבות פרק ה משנה ד), אולם שנים מבין העשרה שינו את מהלך המציאות. החטא הראשון הוא חטא העגל, אשר לפניו היו ישראל כאדם הראשון קודם החטא, ובו נפלו מאיגרא רמה לבירא עמיקתא. והחטא השני הוא חטא המרגלים,

אשר מחמתו נגזר על בני ישראל שלא ייכנסו לארץ, ויעמדו במדבר ארבעים שנה.

עלובה כלה

על אודות חטא העגל שחו חז"ל בחריפות ואמרו (שבת פח): **"אמר עולא, עלובה כלה מזנה בתוך חופתה. אמר רב מרי ברה דבת שמואל, מאי קרא, (שיר השירים א יב) 'עד שהמלך במסבו נרד' וגו' 'נתן ריחו. אמר רב, ועדיין חביבותא היא גבן עדיין ניכרת חביבתה' לישראל גם בפסוק זה שדרשוהו לגנאי, כי בלשון עדינה דיבר הכתוב, דכתיב 'נתן' ולא כתב 'הסריח'."**

מה נורא היה חטא העגל. הן במתן תורה זכו ישראל לעלות למדרגה עצומה ונישאה, פסקה זוהמתן ונעשו נקיים זכים ומטהרים. כל חיסרון אנושי לא היה בהם, וכל הנגעים הבאים על בני אדם, אשר מקורם מזוהמת החטא - פסקו ועברו מהם. כך זכו להביא את העולם כולו למצבו שהיה בזמן בריאתו, והם עצמם היו כפי שהיה קודם חטא אדם הראשון.

והנה ברגע אחד איבדו ישראל את כל זאת, כאשר עשו את חטא העגל. קודם החטא זכו לחירות מן היצר הרע, ומכל הענינים המפריעים לאדם להיות דבוק וקשור בו יתברך בעבודתו. ועתה שוב מלאים ימיהם בנסיונות וחטאים, בקשיים הבאים ממלחמת היצר, ושוב אין להם חירות ממלאך המוות, והכל מחמת החטא.

כמה מעלות טובות אחר חטא העגל

מאידך גיסא, אחר חטא העגל נתחדש חידוש עצום בכח התשובה, כי עלה משה רבינו למרום וביקש מלפני ה' שישלח לישראל, והקדוש ברוך הוא נתרצה לו ואמר לו 'סלחתי כדברך', וכיון שהיתה עלייתו בראש חודש אלול ועד יום הכפורים, נעשו ימים אלו ימי רצון לדורות, וגם אם תוקעים בשופר בחודש אלול זכר להעברת הקול במחנה שהיתה בימים אלו, וכפי שכתב ה**טור** (אורח חיים סימן תקפ"א). הנה כי כן, המתנה הגדולה והעצומה של יום הכפורים, שהיו יום כפרה וטהרה לישראל - זכו לה ישראל אחר חטא העגל.

ולא זו בלבד, אלא שדווקא לאחר חטא העגל גילה לו הקדוש ברוך הוא למשה רבינו את סוד י"ג מידות הרחמים (ראה **שמות** לה ד-ה), ואכן, בחודשי הרחמים והסליחות יודעים ישראל לפעול כסדר הזה, ולזכות למחילה וסליחה בימים הנוראים והקדושים.

זאת ועוד אחרת, שלאחר מכן זכו ישראל שישרה הקדוש ברוך הוא שכינתו עליהם במשכן, אשר מלאכתו החלה מיד לאחר שזכו לכפרה ביום הכפורים, והמשכן עצמו הוא המכפר על חטא העגל, וכפי שדרשו חז"ל (ראה **שמות** רבה נ"ד) על הפסוק (**שמות** לח כא וברש"י שם) **"אֵלֶּה פְּקוּדֵי מִשְׁכַּן מִשְׁכַּן הָעֵדֻת"** - "עדות לישראל שויתר להם הקדוש ברוך הוא על מעשה העגל, שהרי השרה שכינתו ביניהם".

עולה אם כן, כי אמנם מכשלה גדולה היתה לישראל בחטא העגל, בסכנה גדולה עמדו, וגם לאחר הסליחה לא שבו למעלתם. אך עם כל זאת, המשיך הקדוש ברוך הוא להרעיף עליהם מטובו הגדול, וכמה מעלות טובות ומתנות גדולות שזכו להן גם אחר החטא.

בכייה לדורות

עוד כמה נסיונות ניסו ישראל את ה' במדבר, וכפי שרמז להם משה רבינו בתוכחתו (**דברים** א א) **"אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל עֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּמִדְבַּר עֲרָבָה מִלִּל סוּף בֵּין פָּאֵן וּבֵין תַּפֵּל וְלִבָּן וְנִצְרַת וְדִי עֲבָה"**.

אולם חטא אחד היה, אשר שינה את פני כל המציאות שעמדו בה ישראל במדבר, והוא חטא המרגלים, אשר לאחריו נגזרה עליהם הגזירה הנוראה, ואמר להם הקדוש ברוך הוא: **"אתם בכיתם בכיה של חנם - ואני קובע לכם בכיה לדורות"** (**תענית**

ט). היה זה ביום תשעה באב, ובמשך ארבעים שנה מתו בני דור המדבר ביום הזה, בכל שנה קבוצה אחת, עד שמתו כולם. בזה היום נחרב בית המקדש הראשון, ולאחר מאות שנים - גם בית המקדש השני. וכפי ששינו במשנה (**שם** כו) כי חמישה מאורעות קשים אירעו לאבותינו ביום הזה.

אם כן, אחר חטא המרגלים הפסידו ישראל את כל אשר ניתן בידם. ומאחר שדיברו סרה על הארץ, ולא אבו להיכנס אליה, בכו בכייה לדורות.

חומרת חטא המרגלים יותר מחטא העגל

ויש להבין, כי לכאורה פלא גדול ועצום יש כאן, בחטא העגל, היה חטאם של ישראל נורא ואיום, חטא עבודה זרה, ולא עוד אלא שנעשה סמוך ונראה למתן תורה, מיד אחר שראו בעיניהם בהגלות ה' על הר סיני, והנה אומרים הם כלפי אליל זהב **"אֵלֶּה אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶעֱלִיךְ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם"** (**שמות** לב ד). עלובה כלה המקלקלת בתוך חופתה. אך הנה, עומד משה רבינו ומחלה את פני ה', מפציר ומתחנן בתפילה - ותפילתו נענית, וזוכים ישראל ל"ג מידות הרחמים, ליום הכפורים ולמשכן. מתנות גדולות אשר עד היום הזה פועלים אנו על ידן כדי לכפר על כל חטאותינו. וכמו שאמרו חז"ל (ראה **עבודה זרה** ה), כי לא היו ישראל ראויין לאותו החטא - אלא כדי ללמד תשובה לרבים.

לעומת זאת, חטא המרגלים למראית עין אינו נראה חמור כל כך, ואינו אלא פגם בקדושת ארץ ישראל, אשר דיברו עליה רעה. ודווקא על זה החטא נענשו לדורות, כל החורבנות והגלויות יצאו ממנו, ועד היום הזה אנו סובלים מחמתו ומצפים לגאולה השלימה. למתנה מיוחדת - לא זכינו אחר חטא המרגלים, שלא כבחטא העגל.

מהו 'חולת אהבה' - מחלה של אהבה, אהבה המביאה את האוהב לידי מחלה עד שלא ימלא רצונו הבא מתוך אהבה

שורש שנאת חנם - בחטא המרגלים

כדי ליישב את כל הענין, נביא בזה את דברי הכלי יקר בתחילת פרשת דברים, אשר הזכרנום פעמים הרבה, ויש בהם יסודות גדולים ונפלאים בענין חטאי ישראל.

הנה נודע מה שאמרו חז"ל (**יומא** טו) בסיבת חורבן שני בתי המקדש, הראשון והשני, וכלשונם: **"מקדש ראשון מפני מה חרב, מפני שלשה דברים שהיו בו, עבודה זרה, וגלוי עריות, ושפיכות דמים וכו'."** אבל מקדש שני, שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים מפני מה חרב, מפני שהיתה בו שנאת חנם. ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות, עבודה זרה, גלוי עריות, ושפיכות דמים".

ומפרש רבינו, כי מידת שנאת חנם שישנה בישראל, תולדה היא מבכיית החינם שבכו בתשעה באב. [במאמר המוסגר נאמר, כי ניתן היה לפרש דבר זה על פי מה שנודע מדברי **רבתינו המקובלים זיע"א** (ראה **שער הגלגלים** הקדמה ל"ו; **מגלה עמוקות** על התורה פרשת תזריע, ועל ואתחנן אופן מג), כי חטא המרגלים שייך לחטא הראשון שבין אדם לחבירו שהיה בכלל ישראל - הוא חטא מכירת יוסף, שבו עשרה האחים נכשלו בשנאה כלפי יוסף אחיהם, ונתגלגלו נשמותיהם בנשמות המרגלים, ולא עלתה בידם לתקן את החטא, אלא אדרבה, הוסיפו לחטוא והעמיקו סרה. אולם רבינו מפרשו על דרך אחרת לפי פשוטו].

כי הנה, בענין המרגלים אמר משה לישראל (**דברים** א כז) **"וַתִּבְרְגְּנוּ בְּאֵהָלֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ בְּשֵׁנָתָהּ ה' אֹתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם"**. והביא **רש"י** שם וז"ל: "הוא היה אוהב אתכם, אבל אתם שונאים אותו. משל הדיוט אומר, מה דבלבך על רחמך - מה דבלביה

עלך [מה שבלבך על חברך, הוא מה שבלבו עליך]". ומקורו מדברי חז"ל (**ילקוט שמעוני** רמז תת"ה), כי כמים הפנים לפנים, ומי שסובר כי רעהו שונא לו - אות הוא כי בלבו שלו עצמו חבויה שנאה כבושה כלפיו. אם כן, כאשר רגנו בישראל באהליהם ששונא ה' אותם חלילה, הרי זה מורה על מידת השנאה שפעפה בליבם. ומכאן ואילך החל פושה נגע רע זה בישראל, וכלשון רבינו "ותהר צרה זו ותלד מדה רעה זו אשר החריבה בית ראשון ושני, כי בבית ראשון היה שנאת חנם בין נשיאי ישראל, ובבית שני פשתה הנגע בין כל ישראל".

בלשוננו אנו נבאר, כי חטא העגל הוא חטא שבין אדם למקום, וכמוהו כבגידה בקדוש ברוך הוא כביכול. אולם חטא המרגלים הוא מעין חטא שבין אדם לחבירו, ומקורו בשנאה. ואף שעל הארץ דיברו, אך מכאן נכנסה גם שנאת חנם המשלחת מדנים בין אחים, וכפי שיתבאר יותר להלן.

תפילה עושה מחצה

על פי יסוד מופלא זה של רבינו הכלי יקר, נוכל לבאר ענין אחד מדברי המדרש בפרשתנו. במדרש **דברים** רבה פותחת כל אחת מן הפרשיות בדבר הלכה, וכך גם בפרשת נצבים (ח, א). תחילה עוסק המדרש ב"אדם מישראל שלא התפלל תפלת השחר או תפלת מוסף או תפלת המנחה... אי זו שעה מותר לו להתפלל ויצא בה ידי חובתו, וכיצד הוא צריך לעשות".

לאחר מכן עוסק המדרש בכוחה של תפילה, ובפרט בענין מה ש'עושה מחצה', ומביא כמה דוגמאות לזה, וז"ל: **"גדולה היא התפלה לפני הקדוש ברוך הוא. אמר רבי אלעזר, רצונך לידע כחה של תפלה, אם אינה עושה כולה - חציה היא עושה. קין עמד על הבל אחיו והרגו, יצאה גזירה (בראשית ד יב) 'ע נד תהיה בארץ', מיד עמד ונתודה לפני הקדוש ברוך הוא, שנאמר (שם פסוק יג) 'גדול עוני מנשוא'. אמר לפניו, רבונו של עולם, כל העולם אתה סובל ולעוני אי אתה סובל, כתבת (מכילתא ד'יח) 'נושא עון ועובר על פשע', סלח לעוני שהוא גדול. מיד מצא חסד לפני הקדוש ברוך הוא ונמנע ממנו 'נע', חצי הגזירה, שכן כתיב (בראשית שם פסוק טז) 'וישב בארץ נוד'. מכאן אתה למד שגדולה התפלה לפני הקדוש ברוך הוא"**.

ידעני בין ערך תפילה

ויש להבין, אמנם כאמור בכל פרשה פותח המדרש בהלכה, אך בכל מקום ההלכה היא מענין הפרשה, וכפי שמבואר בכל אחת מהן בדברי המדרש עצמו, אולם מה ענין הלכות תפילה לפרשת נצבים דווקא.

עמדו על כך מפרשי המדרש, וכתבו כי אין צורך לבקש קשר לפרשה עצמה, אלא מושם שפרשה זו נקראת בסמוך לראש השנה, אשר "ומא דצלותא" הוא, ועיקר עבודת היום היא בתפילה - לכן הודיעונו חז"ל כאן בין ערך תפילה, לידע עד היכן הדברים מגיעים. כי עיקר ההכנה לראש השנה היא בהשבה אל הלב עד כמה גדול חשיבות התפילה, הפועלת בכל המצבים. שהרי על קין נגזרה גזירה נוראה, ועל ידי תפילה המתיק את הדין. מכאן אתה למד, כי גם כאשר עומדים כנגד האשם כמטריגים נוראים, ועשה מעשים חמורים במשך השנה, באופן המביא לידי קטרוג קשה - יוכל לקרוע גזר דינו בכח התפילה.

עבירות שבין אדם לחבירו

אמנם יש להבין, הלא חטאו של קין היה בכפליים, הן בין אדם למקום, והן בין אדם לחבירו, שהרי רצח את אחיו את הבל. והלא אפילו יום הכפורים אינו מכפר על עבירות שבין אדם לחבירו עד שירצה את חבירו.

אך נראה שורש הענין, במה שנתבאר למעלה כי שורש חטא המרגלים נעוץ בחטא מכירת יוסף, שהיה חטא שבין אדם לחבירו. הנה כאשר ירדו השבטים הקדושים למצרים, נראה היה שהחל כבר התיקון ובאו לכלל אחדות, אך הנה באו המרגלים ופגמו בשנית, ועוררו את החטא כמי שלא נתקן, ושוב

נצבים היום כולכם איננה, וממילא יש חורבן.

מהי העצה היעוצה לעשות במצב זה - להגביר את כח היראה. לא די באהבה שאוהב הקדוש ברוך הוא את עמו ישראל, ומוציאם ממצרים בחיפזון ובשפע גדול, אלא יש לירא מפניו ולהזהר בכבודו.

עיקר היראה בדבר המסור ללב

והיאך יגביר האדם בלבו את כח היראה. זאת למדנו מן התורה, כי היכן נכתב (ויקרא יט ד) "ויראת מאלקין" - בדבר המסור ללב, כתחילת הפסוק שם "לא תקלל קרש ולפני עור לא תתן מקשל". והטעם כפי שפירש רש"י שם "שהדבר הזה אינו מסור לבריות לידע אם דעתו של זה לטובה או לרעה, ויכול להשמיט ולומר לטובה נתכוונתי, לפיכך נאמר בו 'ויראת מאלקין' - המכיר מחשבותיו. וכן כל דבר המסור ללבו של אדם העושה ואין שאר הבריות מכירות בו, נאמר בו 'ויראת מאלקין'".

ואכן נכתבה אזהרה זו בכמה פרשיות בתורה. וכגון במצות הידור פני זקן, איש אינו יודע באדם זה שלא קם האם אכן לא ראה את הזקן, או שמא העצים עיניו כמי שלא ראוהו. אך הקדוש ברוך הוא בוחן כליות ולב ויודע נסתרות, ומפניו יש לירא ולקיים מצוותיו. כמו כן באיסור אונאה, הלוואה ברבית, ושעבוד עבד עברי בפרך - אלו דברים הנעשים בתוך ביתו של אדם, הרחק מעיני הבריות, ועל כן נאמר בהם 'ויראת מאלקין'.

ואופן התיקון לזה - הוא במידת היראה. 'עשה מאהבה', אולם לא די באהבה ה' לבד, אלא 'עשה מיראה', שאין הירא בועט. וכיצד באים לידי יראה - על ידי ההשבה אל הלב, כי ה' חוקר כליות ולב, ובזה ישלים האדם את תיקונו בכל חלקיו.

בקשת רב לתקן ביראה את שנת הקצב

ומעתה יתבאר באופן נפלא מעשה רב והקצב שבו פתחנו. ידוע ידע רב כי זה הקצב עומד כעת בבחינת 'שונא', ברוב כעסו עליו, אך בידועו כי זה היום יום המסוגל הוא לאהבה, ביקש לאחד בו את כלל ישראל כולם. שהרי ביום הכפורים זכו ישראל לכפרה על חטא העגל, מכח האהבה שעדיין שררה גם אחר החטא, וכאוח לכפרתם זכו וקיבלו לזירות בביתם יום הכפורים. אולם כדי לזכות לשלימות צריכים ישראל גם למידת היראה, וזאת ביקש רב להשיג על ידי שיעורר את הקצב לתשובה, כי גם בהיותו 'שונא' - עליו להיות ירא, ואין הירא בועט. ובזה יתאחדו שתי המידות: מצוות שבין אדם למקום - התלויות בתשובה מאהבה, וגם המצוות שבין אדם לחבירו - התלויות בכך שירצה את חבירו. ובזה יקיים 'אתם נצבים היום כולכם'.

ניסן באהבה, ותשרי ביראה

אם כן, כאשר הימים הנוראים ממשמים ובאים, עבודת היראה היא העיקר, ועומדת בראש כל. כי עד יום הושענא רבה שולטת היראה, וההנהגה היא בבחינת 'אחור', ולא פנים בפנים. אולם גדול הוא כח היראה, כי על ידה ניתן לזכות לגאולה.

בימי חודש האביב היתה גאולת מצרים, והם ימי גאולה מתוך אהבה. אך בימי חודש תשרי עובדים אנו בכח היראה, כדי שנזכה לגאולה לשלימה, ואז תהיה ההנהגה בבחינת פנים בפנים. נצבים לנצח, נצחיים ונימי אהבת כלולות - נזכה לאהבת עולם.

עלינו להשתמש בכח הצמצום והדין ולעמוד בתפילה, כפי שמשמשים אנו בכח האהבה ללימוד התורה, ולעמוד בזה בכל כוחנו, כי תפילה עושה מחצה, ומשלימה את החלק שבין אדם למקום. ויחד עם שלמות האהבה במצוות שבין אדם לחבירו, ובחיבור לבחינת ארץ ישראל העושה את בני ישראל לחטיבה אחת, נעמוד נצבים כולנו מאוחדים כאחד, ועל ידי זה נזכה לביאת משיח צדקנו במהרה בימינו.

ב - יום הכסא (ג) לפרש לשון הכתוב (תהלים לד י) "וירא את ה' קדשיו כי אין מחסור ליראיו". כי יש להבין, הלא יש לירא את ה' מפני גדולתו ורוממותו, אך מהו הטעם לירא משום שאין מחסור ליראיו, וכי רק כדי לקבל פרס ירא זה את ה'.

אלא, יראה היא צמצום, ואהבה היא התפשטות בלא גבול. והצמצום הוא שורש הדינים כולם. כי באמת כבודו יתברך מלא עולם, אלא שכדי שיהיה קיום לעולמות - לשון 'העלם', גזרה חכמתו יתברך כי מצד העולמות תהיה הסתרה לשפעת אורו הגדול, כדי שיהיה להם קיום ולא יתבטלו מאליהם. נמצא כי הצמצום צורך עבודה הוא. כי הירא מכל דבר שבעולם - הרי זה אות על חסרונו, שלא יוכל להתגבר על הדבר שירא מפניו, אולם הירא מפני ה' יתברך, נוגע הוא בשורש הצמצום הראשון שהוא שורש היראה, ושם הרי נועד הצמצום לטובה ולאהבה, כדי שיהיה קיום לעולם, אם כן גם יראתו של זה אין בה שום חיסרון, אלא אדרבה - היא שורש קיומו. וזהו 'ירא את ה' קדושו', ומפני מה, על שום שאין יראה זו נובעת מחיסרון ואינה מעידה על חיסרון, אלא כדי שלא יבואו לזלזל במלך מתוך אהבה ללא גבול, וכן לא תתבטל מציאותם מגודל האהבה כאשר לא יוכלו לעשות ככל רצון המלך. אם

כי אמנם נגזר עליהם ה'מוות', אולם האהבה במקומה עומדת. ואש אהבה זו - בכח התורה מלכים אותה, וכפי שמסיים הפסוק שם "אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בזה יבזו לו"

כן אדרבה, אין מחסור ליראיו, ויראי ה' לא יחסרו כל טוב, אלא היראה היא שורש הטוב.

תיקון השנאה - בכח היראה

ודאי אהבה גדולה היתה מאת הקדוש ברוך הוא לעמו ישראל ביציאת מצרים. הלא אז נעשו לו לעם, וענן כבודו חפץ עליהם יומם, ועמוד האש לילה. ואולם, עם כל זאת עדיין לא זכו להנהגת 'פנים בפנים', אלא ללכת אחרי במדבר, וכל כך למה, כדי שלא יבואו לידי נזק ופגם דווקא בעטיה של האהבה. ובכח הנהגה זו, יכלו ישראל להמשיך את בחינת האהבה אפילו לאחר החטא הנורא שחטאו בעגל, אשר היה מעין פגמו של אדם הראשון, וחזר היצר הרע להיות מושל בהם, וחזרה זוהמתו, ועדיין לא כבתה אש האהבה בכל המים הרבים, ככתוב (שיר השירים ח טז) "שִׁימְנִי כְחוֹתֶם עַל לִבִּי כְחוֹתֶם עַל זְרוֹעֵי כִי עֶזָה כְמוֹת אֶהְבֶּה קֶשֶׁה כְּשֹׁאֵל קִנְיָה קֶשֶׁפִּיהָ יִשְׁפִּי אֵשׁ שְׁלֵבֶתְהָ: מִיָּם רְבִים לֹא יִכְלוּ לִכְבֹּת אֶת אֶהְבֶּה וְנִהְרֹת לֹא יִשְׁטֹפוּהָ". כי אמנם נגזר עליהם ה'מוות', אולם האהבה במקומה עומדת. ואש אהבה זו - בכח התורה מלכים אותה, וכפי שמסיים הפסוק שם "אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בזה יבזו לו", ודרשו חז"ל (ויקרא רבה א) "אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שיהא ר' יוחנן את התורה בזה יבזו לו".

אולם כל זאת היה רק עד חטא המרגלים. על אף שכלפי חוץ אין חטא זה נראה חמור כחטא העגל, אולם בו הושרש בישראל כח השנאה, שנאה כלפי מעלה כביכול, ושנאת הבריות - שורש החורבנות. ואם יש שנאה - אין חיבור, ואם אין חיבור - יש פירוד, ופירוד הוא חורבן.

במקום שבו יש פירוד, לא ניתן לזכות למעלת ארץ ישראל, אשר כפי שהובא מה'שם משמאל', כל ענינה הוא בחיבור כל ישראל לכלל אחד וחטיבה אחת, בבחינת 'כיבוש רבים', אשר רק הוא שמו כיבוש, ולא כיבוש יחיד. וכאשר השנאה שולטת, מעלת 'אתם

נתעורר בהם עוון שנאת חנם, 'בשנאת ה' אותנו', ועל ידי זה נמנעה כניסתם לארץ ישראל, ונגרמו כל החורבנות מחמת שנאת חנם. והנה, שנאת המרגלים היתה כלפי מעלה כביכול, אולם שורש שנאתם היה בשנאת האחים, עליהם נאמר (בראשית לד ד-ה) "וַיִּשְׁנְאוּ אֹתוֹ וְגו' וַיֹּסְפוּ עוֹד שְׂנֹא אֹתוֹ".

אני לדודי ודודי לי

ומעתה נבוא אל פירוש הענין, ושבה והיתה לבאר. הנה חטא העגל היה חטא שבין אדם למקום. כאמור. וכבר הבאנו את דברי הגמרא הדורשת על חטא זה את הפסוק 'עד שהמלך במסיבו נרדי נתן ריחו', וכדרשת רב, שעדיין לשון חביבות היא כלפי בני ישראל.

פסוק זה מספר שיר השירים (א יב), מקומו בתוך כמה פסוקים העוסקים ביציאת מצרים ובאהבת ה' הגדולה שנתגלתה אז לישראל. ובתוכם בא הכתוב הנזכר, כי חטאו ישראל בעגל ככלה זו אשר בעומדה תחת חופתה נושאת עיניה לאחר. אולם גם אז לא הסיר הקדוש ברוך הוא אהבתו, ככתוב (שם ד) "הִבֵּיאֲנִי אֶל בֵּית ה' וְדִלְגוּ עָלַי אֶהְבֶּה", ודרשו חז"ל (במדבר רבה ב א) "ודילוגו עלי אהבה", כי גם בשעה שעוסקים ישראל בתורה בדרך דילוג ושלא כהוגן, הוא יתברך מראה להם פנים יפות ושמח בהם. וגם לאחר שחטאו לא פגה האהבה.

וכן ממשיכים שם הכתובים העוסקים באהבת ה' לישראל ואהבת ישראל לה', "הִשְׁבַּעְתִּי אֲתָכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם אִם תִּמְצָאוּ אֶת דּוֹדֵי מֵה תִּגְדּוּ לוֹ שְׁחוֹלֹת אֶהְבֶּה אֲנִי" (שם פסוק ח).

חולת אהבה אני

מהו 'חולת אהבה' - מחלה של אהבה, אהבה המביאה את האוהב לידי מחלה עד שלא ימלא רצונו הבא מתוך אהבתו. וכמו שדרשו חז"ל (מדרש תהלים - שוחר טוב מזמור ט, יז): "ומה חולי יש כאן, לא מיחוש ראש, ולא מיחוש מעיים, וממה אני חולה, מאהבתו של הקדוש ברוך הוא, שנאמר (שיר השירים ב ה) 'כי חולת אהבה אני'".

והרחיב בדבר רבינו האלשיך הקדוש בפירושו על זה הפסוק, "כי דרך כל הנחלה מחמת אהבת חשוקתו, שלא על ידי המחלה יבעט בחשוקה, כי אם אדרבא ענין הולך וחזק באהבתו עד בלי די, כן חולת אהבה אני, אני חולה מאשר הכוני פצעוני למען אהבתו, ומתחזק יותר באהבתו יתברך".

והנה, אם האהבה מחלה היא - הרי צריכה היא רפואה, ומהי רפואת אהבת ישראל - היא הגאולה וקרבת ה'.

עשה מאהבה ועשה מיראה

ונראה להוסיף בזה, שגדר זה של אהבה לא פסק מעולם. ואפילו בזמן חטא העגל, כאשר חטאו בו הערב רב בכוונה וברצון, וכן היו מישראל כאלו שסברו כי יהיה בו מן אמצעי שיסייע להם בעבודת ה' - בכל מחשבה שהיתה, לא פסקה האהבה. ולא זו בלבד, אלא 'חולת אהבה אני'. עם היות בני ישראל 'עלובה כלה המזנה בתוך חופתה' - עדיין 'חולת אהבה אני'.

כי הנה, אין אש האהבה האמיתית נכבית לעולם, אך פעמים שדווקא האהבה - מקלקלת את השורה. כי האוהב בטוח באהבתו, ועל ידי זה יכול הוא לבוא לידי חוסר כבוד. ומשום כך נצרכת גם מידת היראה. וכמו שאמרו בירושלמי (פסטה פרק ה הלכה ה): "עשה מאהבה ועשה מיראה. עשה מאהבה - שאם באת לשנוא דע שאת אוהב, ואין אוהב שונא. עשה מיראה - שאם באת לבעט אין ירא מבעט". נמצא כי היראה היא שמירת האהבה, ועל ידי האהבה נשמרים מן השנאה.

יראת ה' מקיימת את העולם

וכתב בספרה"ק בני יששכר (מאמרי חודש תשרי, מאמר

ספיר והדלום

מרגליות יקרות ואבני חושן,
פנינים נפלאים וסיפורי צדיקים
דברי הגות ורעיון
מאוצרות תורת החסידות
עשובצות זהב ועסודרות
משועוריו ושיחותיו של
רבי מנחם מענדל פערמאן שליט"א
פרשת נצבים וילך

שבת קודש

אכסוף נעים שבת
בקדושת השבת וסגולתה

ולבקש על השנה הבאה המתברכת
כעת 'ואמונתך בלילות' פרק יד).

תכלה שנה וקללותיה

וכתב הגאון הקדוש רבי צדוק הכהן
מלובלין זיע"א (פרי צדיק' כי תבוא אות
ג), שכיוון שהשבת היא מקור הברכה,
הרי שהקדושה הבאה בשבוע שאחריה,
כלולה בשבת הקודמת, וכן אומרים
אנו בתפילה 'וקידשתו מכל הזמנים'
קדושת השבת נעלה מקדושת כל
הזמנים.

ובדרך זו פרש בשם רבו הרב הקדוש
רבי מרדכי יוסף מאיזביצה זיע"א, את
הטעם לשמה של השבת שקודם חג
הפסח 'שבת הגדול', מפני שבשבוע
שאחריה חל חג הפסח שהוא ראש לכל
המועדים. וכיוון שהמועד שואב את
קדושתו מהשבת שלפניו, הרי שהשבת
גדולה היא ביותר.

ועל פי יסוד זה ישב רבי צדוק הכהן את
מנהגו עם דברי חכמינו שאמרו (מגילה
לא): כי עזרא הסופר תיקן לקרוא את
פרשת התוכחה שבספר דברים שנה
ראש השנה, על מנת שתכלה שנה
וקללותיה, ותחל השנה בברכות. ואכן,
פרשה זו שבפרשת כי תבוא, קוראים
אנו בכל שנה בשבוע שלפני השבת
האחרונה של השנה.

והשאלה מתבקשת: מפני מה לא
נתקנה פרשה זו בשבת האחרונה של
השנה, על מנת שיקראו אותה סמוך
ככל האפשר לסיומה של השנה? מדוע
הקדימו את קריאתה לשבת שלפניה?
והתשובה היא, שהשבת שלפני ראש
השנה שייכת כבר לשנה הבאה, מפני
שכאמור, היא מקור הברכה של יום
ראש השנה וכל השנה שאחריה התלויה
בו.

אם-כן, יש להקדים את 'תכלה שנה
וקללותיה' לשבת שלפניה - היא השבת
האחרונה של השנה הקודמת, ולא
לאחריה לשבת האחרונה שהיא מקור
הברכה והקדושה של השנה הבאה.
וכאן המקום להביא את דברי הגאון
הקדוש רבי יצחק מאיר מגור זיע"א
בעל 'חידושי הרי"מ', על מאמר חז"ל
(שבת ק"ח): "אלמלי משמרין ישראל
שתי שבתות כהלכתן מייד נגאלים",
כי הדברים נסבים על שתי השבתות
שלפני ראש השנה (שיח שרפי קודש ח"א
אות תסג).

עבודת ימי השנה האחרונים

שבת שקודם ראש השנה

על השבת שלפני ראש השנה, אמרו
צדיקים כי מעלתה גדולה מאוד, והיא
כוללת בתוכה את הכוח של כל השנה
כולה, משום שהשבת היא מקור הברכה
של ימי השבוע הבאים שבתוכם ראש
השנה.

ובספרו 'דברי ישראל' (פרשת מקץ) כתב
הרב הקדוש רבי ישראל ממודיץ
זיע"א, כי באחת השנים אמר זקנו, הרב
הקדוש רבי יחזקאל מקוזמיר זיע"א,
למסובים על שולחנו בסעודת השבת
שקודם ראש השנה, שיאכלו לשם
שמיים, מפני שהמאכלים שעל שולחנו
הצדיק מגרשים מן האדם 'כל מיני
חמירות וגשמיות וכל מיני אפיקורסות,
וכלולים בהם כל מיני קדושות'.

והפליג הסבא-קדישא מקוזמיר לומר
שבסעודת השבת שלפני ראש השנה,
כלולים כוחות הימים הנוראים כולם,
הסליחות והתפילות של ראש השנה,
יום הכיפורים וחג הסוכות עד אסרו
חג!

כיצא בזה סיפר החסיד הישיש ר' משה
שיינפלד ז"ל, על אותה שבת שלפני
ראש השנה שזכה לשהות בגור יחד עם
סבו החסיד ר' העניך לנדא.

את הסעודה השלישית ערך הסב
באכסניה יחד עם חסידים נוספים,
כשאליהם הצטרפו בנו וחתנו של הרבי
בעל האמרי אמת' מגור זיע"א - רבי
מאיר אלטר הי"ד ורבי יצחק פישל
היינה זצ"ל, ששוחחו בדברי תורה
והתפללו ביניהם בלהט.

לפתע התנער רבי מאיר וקרא ברגש:
"הן ברגעים אלו נחרץ גורלנו בשנה
הבאה!"

למחית המסובים הסביר:

הן ידוע מאמר הזוהר הקדוש (ח"ב טג,
שם פח), כי מיום השבת מתברכים כל
ששת ימי השבוע שאחריה. ואם כן,
ראש השנה שיחול בשבוע הבא עלינו
לטובה, אף הוא מתברך משבת זו
שקודם לו, וכתוצאה מכך - כל השנה
כולה התלויה בראש השנה מתברכת
משבת זו.

ועתה, בסעודה שלישית שהיא עת רצון
המכונה בזוהר הקדוש (שם פח): 'יעווא
דרעווין' - עת רצון נבחרת מכל זמני
הרצון, עלינו להתעורר ביתר שאת

על התורה

שלהבות קודש והגינות חכמה
עפרשת השבוע

ניגון זה כגון בשמחות נישואין של יוצאי
חלציו טרם נגיש לעשות ריקודין של מצוה
טאנץ, ואין אתנו יודעים עד מה ומה עמקו
מחשבותיו הקדושות, וידוע מאמר חז"ל שוב
יום אחד לפני מיתתו. ('זכור לאברהם')

כתב רבינו האור החיים' הקדוש זיע"א
בפרשת בחוקותי (האופן המ"א): עוד רימוז על
דרך אומרים ז"ל (אבות פ"ב מ"י) 'שוב יום אחד
לפני מיתתו', שבו היה כל ימיו בתשובה,
והוא מאמר 'אם בחקתי' שהיא גזירת המיתה
שחקק ה' שאין מידו מציל, אם 'תלכו' בהם
שכל יום יאמר למחר ימות, בזה ודאי 'ואת
מצותי תשמרו ועשיתם אותם'.

על הפסוק (דברים כט ט): 'אתם ניצבים היום
כולכם לפני ה' אלהיכם ראשיכם שבטיכם
וקניכם ושוטריכם כל איש ישראל', דקדק
רבינו האביר יעקב' זיע"א, למה אמר תיבת
'היום', וגם תיבת 'ניצבים' נראית כמיותרת,
שכן היה לו לומר רק 'אתם כולכם לפני ה'
אלהיכם'.

וכן תירץ בספרו 'פתוחי חותם' ואפשר
לרמוז דתיבת 'ניצבים' גימטריא קצב'. ובא
משה רבינו עליו השלום לומר לישראל,
שיקיימו מאמר התנא (אבות פ"ב מ"י) 'שוב
יום אחד לפני מיתתו', דהיינו, דבכל יום ויום
יחשוב שמא באותו יום הגיעה עת פקודתו,
נמצא כל ימיו בתשובה ומונע עצמו
מלחטוא. ומי שעושה כזה הוא המקיים
'שיותי ה' לנגדי תמיד' (תהלים טו ח).

וזה שנאמר 'אתם ניצבים היום כולכם לפני
ה' אלהיכם', הכוונה, אימתי תקראו שאתם
עומדים לפני ה' ויראים ממנו, בזמן שאתם
חושבים בכל יום להיפטר מן העולם, וכן
יום אחר יום כל ימי חייכם, דבזה נמצאו כל
ימיכם בתשובה ותקראו תמיד עומדים לפני
ה' אלהיכם.

נגעי עצמך

בשם מורי [רבינו אור שבעת הימים הבעל
שם טוב הקדוש] ולה"ה ביאור משנה (אבות
פ"ד מ"א) 'איזהו חכם הלומד מכל אדם', על
פי משל, המסתכל במראה יודע חסרונו וכו',
כך בראה חסרון זולתו יודע שיש בו שמץ
מנהו ('תולדות יעקב יוסף' פרשת פקודי).

וכתב הגאון הקדוש בעל 'בני יששכר' מדינוב
זיע"א (מאמרי חודש תשרי מ"ד דרוש ב): מקובל
בידינו מאת תלמידי הבעל שם טוב זלה"ה,
אפילו הצדיק כשרואה איזה בעיירה באיזה
אדם הנה זה ודאי אינו במקרה, ולמה

ישוב יום אחד לפני מיתתו

בתשובה לשאלת הרב הקדוש רבי משה
מסאמבור זיע"א, אם השאיר הרבי רבי
אלימלך מליזענסק זיע"א אחריו צוואה,
השיב לו בנו הרב הקדוש רבי אלעזר זיע"א,
כי יש לראות את כל הספר 'נועם אלימלך'
כצוואתו הקדושה של אביו לדורי דורות,
שכן כל ימיו קיים את דברי חז"ל 'ישוב יום
אחד לפני מיתתו' וכל רגע ורגע מסר את
נפשו לכבוד השי"ת ודין חיבורו זה כדין
צוואת יום האחרון.

מסופר על אחד מחסידיו הרב הקדוש רבי
חנוך העניך מאלכסנדר זיע"א, שכשהגיע
לרבו, אחז לפתע הרבי באבנטו ויצא לטייל
עמו, כשהוא אומר לו: "ידיד, מה יהיה אם
יקח אותנו עתה לבית דין של מעלה, מה
נאמר ומה נצטדק..."

יצא החסיד ונתעלף מרוב פחד. עד שהוכרחו
לעשות מעשה להחזירו לחיים.

באחת מאגרותיו סיפר הרבי מתולדות אהרן
זיע"א: לפני הרבה שנים, כשהייתי מתגורר
בבית יתומים דיסקין, ושמעתי שם בשם
הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד, שאמר שמים
שהגיע לארבעים שנה לא שכח אף יום אחד
לעשות חשבון מיום הפטירה, וזאת עשה גם
על רושם לעשות זה החשבון.

תחת אחד השיחים סיפר על הגאון רבי יוסף
חיים זצ"ל, שלעת זקנתו היה שוהה בבנין
בית היתומים דיסקין שליד שכונת גבעת
שאול, והרגיש שכוחותיו נחלשים ודלים
וביקש לחזור לדירתו שבעיר העתיקה,
באומרו שהוא זקן ואינו יודע קיצו, ולכן הוא
לא רוצה להטריח את החברה קדישא שישאו
אותו מהלך רב כזה.

אחד הנוכחים שאל מה כוונתו בסיפורו בזה.
והשיב: מיום שנעשיתי בן ארבעים שנה
אינו עובר יום שלא יחדתי זמן לחשוב או
לדבר ולהתבונן לעצמו מיום המיתה ולעשות
חשבון הנפש.

והוסיף: איני יכול לומר ארבעים שנה ממש,
אבל מאז שאני מכיר עצמי לא עבר עלי
יום מבלי שאתבונן בזה, ואני מתאר לעצמי
איך לוקחים אותי ומורידים אותי על הארץ
מכוסה בטלית ועושים ההלוויה ואחר כך
מכסים אותי בעפר וכל הסדר.

כמו כן מסר לשניים מתלמידיו המקורבים
שבשעה שהיה מושכב על הארץ אחר
הסתלקותו לנגזי מרומים, לפני יציאת
הלוויה, זימרו את הניגון שלו שחיבר על
בראש השנה כתבון.
ולפלא שבעתותי רצון מיוחדים בחר לנגן

תפילה פנינים וערגליות בעניני עבודה שבלב זו תפילה

ראה בעיני

ישנם הנכשלים באיחור זמן התפילה, וטעמים עימם 'לשם שמיים' לכאורה, כי אין דעתם צלולה עדיין להתפלל כראוי, ועל כן מתעכבים הם בתפילתם עד שיוכלו לעמוד בתפילה כראוי.

המליץ על כך הרב הקדוש רבי אברהם מסלונים ז"ע בעל 'סוד העבודה', את הפסוק (תהלים קיח כז) 'א-ל ה' ויאר לנו', כלומר, הממתין בתפילתו עד שיאר לו ה', ויוכל להתפלל ככוונה, 'אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח', יהיה עליו להמתין זמן רב ועבות, עד שימות לפני שישלים עבודתו ליוצרו, אלא עליו לומר תמיד בכל עת ובכל מקום 'אלי אתה ואודך אלהי ארוממך', אף בלא כוונה כראוי, כמו שהביא הרב הקדוש רבי ברוך מקוסוב ז"ע בספרו 'סוד האמונה' (קונטרסים לחכמת האמת), במאמר הכתוב (תהלים עח לו-לז) 'ויפתוהו בפייהם ובלשונם יכזבו לו, ולבם לא נכון עימו' כי הקדוש ברוך הוא מתפתה בתפילתם של ישראל אפילו אם אין פיהם ולבם שווים, כי המילים שתיקנו אנשי כנסת הגדולה מעוררות רחמים.

בדומה לכך כתב הרב הקדוש רבי משה אליקים ברעיה מקוֹזניץ ז"ע בספרו 'ויחל משה' (תהלים יט), בשם אביו המגיד הקדוש מקוֹזניץ, על הפסוק (קהל יא ד) 'שומר רוח לא יזרע וראה בעינים לא יקצור' כי השומר וממתין עד שיערה עליו רוח ממרום שיוכל להתפלל, לא יוכל לזרע ולעבוד את ה', ורק 'הראה בעינים' ואפילו כאשר עבים כבדים סוככים בעדו ומערפלים את מחו, הוא האיש אשר לא יקצר בעבודת הבורא.

וספרו חסידים כי פעם אחת הפליג המגיד ביותר בגנותם של אלו המאחרים את זמן התפילה מפני טעמים כאילו, והסביר שעיקר עבודת התפילה היא להתחזק בתפילה בשעה שאין האדם חש בחשק ותהלהבות, ואף על פי כן מתאמץ הוא להתפלל ולעבוד את הבורא.

כי אין זו גדלה להתפלל כאשר מעוררים את האדם בשמשים, והוא זוכה להארה של רצון וחשק.

וכך באר את הפסוק (קהל שם פסוק ו) 'בבוקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ידך', בין אם זוכה אדם למוח בחר לעבודתו 'יתברך כבוקר בחר זרע, ובין אם שריו הוא בחשכות בבחינת ערב אל יימנע ויניח ידו מהתחזקות בתפילה לה'. והן הן הדברים האמורים ב'זרע קודש' על ידי הגאון הקדוש רבי נפתלי מרופשיץ ז"ע, על האמור 'ואתחנן אל ה' בעת ההוא לאמור', בעוד שלא תפטר באיזו עת מדובר, ללמדנו שלא יאמר האדם שכעת איננו מוכן לתפילה וימתין עד שיתחזק מחו לעבודת התפילה, אלא יתפלל בכל עת את התפילה השיכת לזמנה.

תירוצים של הכל...

בחריפות יתרה ביטא את הרב הקדוש רבי זאב וואלף מזיטומיר ז"ע שקרא בספרו 'אור המאיר' (דברים ד"ה כלל), על אלו המעכבים תפילתם ומתאחרים בה,

משום שאין דעתם צלולה עליהם את הכתוב (ימיה ב ה) 'כה אמר ה' מה מצאו אבותיכם בי עוול כי רחקו מעלי וילכו אחרי ההבל ויהבלו'.

וכן גוער בהם הקדוש ברוך הוא כביכול: 'מה מצאו' - מציאה מצאו להתרפות מעבודת הבורא, ותולים החיסרון 'בי עוול' ולא בעצמם, 'כי רחקו מעלי' והרחיקו מעצמם את עבודת התפילה, 'וילכו אחרי ההבל ויהבלו' - תירוץ זה אינו אלא הבל.

כי אם יתחשב האדם בשינויי הזמנים ובמצבי רוחו - לעולם לא יעבוד את הבורא יתברך.

לא זו בלבד, אלא שסיפר הגאון רבי ישראל אברהם אלטר לנדא זצ"ל (שי"ת) שמע ישראל החדש סי' מ"א), מזכרונותיו בעת ששהה הרב הקדוש רבי אברהם שלום מסטרופקוב ז"ע בבית חמיו, הצדיק הקדוש רבי ישעיה' מקרעסטיר ז"ע, גער בכל תוקף באלו שאיחרו את זמן התפילה, עד שאמר שברור לו שבעטיי של חטא זה נתעכבת ביאת משיח צדקנו.

פני הדין

רעיון נוקב אמר הגאון הקדוש רבי אברהם מטשכנוב ז"ע, לחסידים שאיחרו מזמן התפילה, ונימוקם עימם, שרוצים הם להתפלל במחשבה טהורה כראוי.

הסביר להם רבי אברהם כי התפילה משולה לקטורת, כמו שנאמר (תהלים קמא ב) 'תכון תפילתי קטורת', והלא בעבודת הקטורת שנו חכמינו כי אילו היה נותן בה הכהן קורטוב של דבש היה ריחה במוסם ביותר עד שלא היה אדם יכול לעמוד בפניו, ואף על פי כן, נמנעו מלתת בה דבש, שהלא הזהירה התורה לבל להקריב דבש לפני ה' - 'כי כל שאר וכל דבש לא תקטירו ממנו אישה לה' (ויקרא ב יא).

וכן גם עבודת התפילה, יש לעשותה כפי שנצטוונו, בלא התחכמויות ושינויים, אף אם נראה לנו שכך תהיה העבודה טובה ומעולה יותר.

באופן חריף יותר התבטא מרן בעל 'הפסח חיים' ז"ע, על המאחר זמן תפילה לצורך ההכנה לתפילה.

הרי זה כאותו כפרי שבמשך שנים רבות חסך פרוטה לפרוטה עבור נישואי בתו, בכל פעם שהגיע לידיו שטר מוגוה ויפה היה טומנו במקום סתר, וכך צבר סכום נכבד.

לימים, משבגרה בתו והגיעה לפרקה, הוציא הכפרי את השטרות הנאים ויצא עימם לחנויות, לחרדתו, איש מבטלי החנויות לא נאות לקבל את שטרותיו.

"שטרות אלו יצאו מזמן המהמזור", הסבירו לו. "הם אינם ראויים עוד לשימוש".

לא הצליח הכפרי להבין מה פגם מצאו בשטרות המגוחכים שנשמרו בקפידה על ידו, והלך לבנק הממשלתי.

בעמדו בתור ראה אנשים רבים המחליפים שטרות קרועים ובלויים בשטרות חדשים. הפקיד אמנם העווה את פרצופו למראה השטרות הקרועים, את

אך הדביקים מחדש והכניסם אל הכספת, כשהוא נותן תמורתם שטרות חדשים. ליבו הרוץ של הכפרי נרגע, אם את קרעי השטרות הללו קיבל הפקיד, את שלו יקבל בשמחה גלויה.

לתהמתו, כשיגיש אל האשנב והושיט לפקיד את חפסית השטרות המגוחכות, דחה אותם מלפניו.

"מצטער, השטרות יצאו ממחזור הכספים", הגיב צוננות.

הכפרי נדהם. "כיצד זה ייתכן?! את כל השטרות הקרועים קבלת, ואת השטרות שלי שנשמרו בקפידה במשך שנים אתה דוחה?!"

הפקיד הביט בו בפנים חתומות. "זמנם של השטרות שהבאת חלף כבר מזמן, הם אינם עוד בתוקף, לעומת השטרות הקרועים שהביאו הללו, המשמשים כהילך חוקי בארצנו..."

והדברים אמורים כלפי אדם שהתפלל שלא בכוונה, ותפילתו קרעים קרעים. בשמיים אמנם אינם מרוצים מתפילתו, אך היא מתקבלת.

לעומת זאת, המתפלל לאחר הזמן, אף אם מכוון הוא בכל כוחו, כבר עבר זמן קבלת התפילה...

לאבד מנח בליל שבעה

והרי אזחרתו הנוקבת של הגאון הקדוש רבי צבי אלימלך מדינוב ז"ע בספרו 'דרך פיקודי' (מל"ח טו), אודות הצדיקים שפעמים ושינו מההלכה הפסוקה מטעמים שונים, ומי יבוא בסוד קדושים, חלילה לתלמידים לנהוג בדבר זה כמותם.

כדוגמא לדבר, הביא את מנהגם של צדיקים רבים לאחר את התפילה עד שיהיו מוכנים כראוי לתפילה, חלילה לתלמיד לנהוג כן, ולאחר את זמן התפילה לשם הכנות.

הרי זה כמי שחש בליל פסח שלא זכה למוחין גדלות כראוי וימתין באכילת המצה עד לליל שבועות...

ליישב מנהגם של צדיקים, כתב הגאון רבי אריה צבי פרומר מקוֹזניץ ז"ע בספרו 'ארץ צבי' (סי' לו), כי נראה בעליל שמתקיים בהם מה שכתב מרן בהלכות תפילה בשולחן ערוך (סי' צח): "וכך היו עושים חסידים ואנשי מעשה שהיו מתבודדין ומכוונין בתפילתן עד שהיו מגיעים להתפשטות הגשמיים קרוב למדרגת הנבואה".

כי התפילה עצמה מתגדלת כאשר האדם השלם מתפלל כראוי, והמתפלל כך אין לו חידוש גדול יותר מזה, והמחדש בתפילתו, אמרו חז"ל שהלואי ויתפלל כל היום כולו.

ומסופר, כי פעם אחת שהה היהודי הקדוש מפשיסחא ז"ע בצל המגיד הקדוש מקוֹזניץ, וכדרכו איחר תפילתו ביותר.

בכל אותו הזמן המתין המגיד עבורו, אך לחסידים המליץ עליו את הכתוב (שי"ש ז ח) 'זאת קומתך דמתה לתמר', עמידתו לפני ה', אף שאינה כהלכה משום שכבר עבר זמן התפילה, מתקבלת במרום, אך רק מפני שלשם שמיים היא, וכמעשה תמר אשת יהודה, שמפני שנתכוונה לשם שמיים נרצה מעשה, אך לכל אדם אחר חלילה מלנהוג כן.

גם הרב הקדוש רבי קלונימוס קלמן מקראקא ז"ע היה מתרעם על אלו המחזיקים את היהודי הקדוש באיחור זמן התפילה, ואומר: "כיצד אפשר להדמות ליהודי הקדוש? הלא הוא סיכן את גופו

בכל יום ויום בש"י טבילות במי המקווה הקפואים שבאפטא, עד שגופו נודך והפך לרוחני כמלאך, והשגתו היתה תפילה מדור".

וכך אמר בספרו 'מאור ושמשי' (פ' נצבים), כי מתנאי העבודה התמימה שלא יפסע האדם ויעבור אפילו כחוט השערה על אזהרות חז"ל והפוסקים, שכל הפרוש מדבריהם כפוש מחייו.

ואותם האנשים שזמן תפילה נעשה להם כהיתר, בחשבם שתפילתם תהיה מעלה יותר, עבודתם שווא והבל, כי בזה יבחו כל אדם הבא ללמוד דרכי עבודת ה', אם דבק הוא מההלכה הצרופה ואינו סר מנחה כמלוא ניהמה.

הוא אשר אמרה תורה (דברים ל יג) 'ולא מעבר לים הוא' - באלו העוברים על דברי התורה שנמשלה לים ומורים היתר לעצמם לעבור על זמן תפילה.

לא ללמוד יצא

מסופר כי באחד הלילות, עת ישב הרב הקדוש רבי חיים מאיר יחיאל ממזולניצא ז"ע בחדרו, שמע שני פרחי חסידים המשוחחים ביניהם על זמן התפילה, ואומרים איש לרעהו כי מן הסתם מסכים עימם הרבי לאיחור זמנה, כיוון שאף הוא עצמו מתפלל לעיתים בשעה מאוחרת, וכן מנהגם של כמה מנכבדי החסידים.

למחרת בבוקר בא הרבי לבית המדרש, וסיפר את ששמעו אזניו, כשהוא מבקש לדעת מי הם אלו שכך אמרו.

הודה אחד החסידים כי הוא היה האיש שכה אמר, והרבי פנה אליו ואמר לו בהקפדה:

דעו כולכם, כי חלילה לי להסכים לאיחור זמן התפילה!

ואם תשאלו: הלא עיניכם הרואות שפעמים רבות מתפלל אני בשעה מאוחרת! אענה לכם, כי אין להביא ראיה ממני, שכן, פטור אני מתפילה מחמת מחושי.

וכלל גדול זה יהא נקוט בידכם, כי כאשר רואה אדם שרבו נוהג בענין כל שהוא בשונה מהדין וההלכה הפסוקה - אסור לו ללמוד ממנו ולנהוג כן אחריו.

ואף אני, כאשר הייתי רואה את מורי ורבי נוהג בדבר זה או אחר שלא על פי ההלכה הצרופה לא נהגתי כן אחריו.

ואמנם, חלילה לי להרהר אחריו, כי מאמין הייתי שטעמו עמו, אך חלילה לאדם מללמוד מרבו בעניינים אלו.

כן סיפר הגאון החסיד רבי מרדכי אריה הורוביץ מבאניאל זצ"ל, שהרב הקדוש רבי דוד משה מטשורטקוב ז"ע נוהג היה להתפלל בשעה מאוחרת עם מניין מיוחד מאנשי שלומו, ואחר היה יושב עטוף בטלית ומוכתר בתפילין עד לפנות ערב. לעומתו, היה בנו הרב הקדוש רבי ישראל מטשורטקוב ז"ע מתפלל עם הציבור בבית המדרש.

פעם איחרו כמה מנכבדי החסידים את זמן התפילה, ונעמדו להתפלל בחוץ על מנת שרבי ישראל לא יחוש בהם.

לאחר התפילה ניגש אליהם רבי ישראל, ושאלם: "מדוע מאחרים אתם את זמן התפילה? אל לכם ללמוד מאבי הקדוש ענין זה, כי כל מעשיו הם תפילה".

הפסח צורב

עבודת התפילה בדרך השירה נשגבה היא עד מאוד וחביבה לפני ריבון כל העולמים, אך זאת בתנאי שהיא נעשית כראוי, בכוונת הלב ועם הרצון הנכון.

להמחשת העניין וחשיבותו נביא את משלו הנפלא של הרב הקדוש רבי דוד שלמה אייבשיץ ז"ע, שהובא בספרו הקדוש 'ערבי נחל' (פר' ויצא דרוש שני).

מעשה באדם אחד שהיה עמל לפרנסתו, ובעמלו ויגיע כפיו היה מוסיף עוד ועוד רווחים מהעסק אשר לו, עד שהצטבר הוננו לרכוש גדול.

אולם, רוב כספו מונח היה אצלו כאבן שאין לה הופכין, שכן כאמור עיקר רווחיו באו לו מעסקיו הקבועים, והוא לא היה עוסק במסחר להרבות את ההון הציבורי אצלו.

ביום מן הימים בא אליו חברו ואמר לו, כי לא טוב הדבר אשר הוא עושה.

אמנם מרוויח הוא יפה מעבודתו אשר הוא עמל בה, אולם אם היה מפקיד את כספו הנוותר ביד איש נאמן אשר היה עושה בו מסחר - היה ממונו מתרבה בכפל כפליים. הציע אותו ידיד נאמן לקחת את המעות אל היריד שבארץ רחוקה, יסחור בכספו, יקנה וימכור, וישוב משם ברכוש גדול.

כנסו הדברים באוזני האיש והתיישבו על ליבו, ואכן, הפקיד ביד ידידו שליש מכספו הציבורי בבית גנזיו.

כדבריו כן היה, לאחר שעסק הלה במסחר ביריד עבורו, הוא הרוויח על ידו סכום כסף גדול.

עבר זמן מה, ואל הגביר החדש בא אדם אחר מידידיו, ובפיו הצעה דומה:

עומד הוא לנסוע למדינה רחוקה, שם יוכל לבנות בעבורו בית מלון גדול ומפואר אשר ממנו ירוויח הרבה, במקום שיעלה כספו אבק בביתו.

שמע העשיר לדבריו והעניק לו סכום כסף גדול להשקעה. ההשקעה הצליחה, ובכל חודש היה מקבל משני ידידיו את סך ההכנסות מן הרווחים, עד אשר הפיל ושילש את הסכומים אשר נתן בידם.

לאחר זמן בא אל הגביר ידיד שלישי, אשר ראה את הצלחת הקודמים, ובפיו הצעה נועזת ביותר. "שמע נא", אמר אל חברו העשיר, "הלא יודע אתה כי כל מעשיך בעסקיך אין בהם רווח רב, ורק אחר זמן רב מצליח הנך לצבור מכך הון. מדוע אפוא לא תסגור לגמרי את עסקיך הקטנים כאן, ותינתן בידך את שארית הממון אשר בידך, ואני בכשרון אשר חנני אלקים אלך ואעסוק עבורך במסחר עד שתרוויח בכפל כפליים גם מהסכום הזה?"

גם הפעם שמע האיש לקול דברי ידידו, סגר את כל עסקיו והפקיד את כל הממון הנוותר ביד הידיד השלישי, ואכן שוב ראה ברכה והצלחה, והרוויח על ידו רווח גדול. אולם לאחר תקופה לא הצליח השלישי במעשיו, ותחת רווח בא הפסד.

כעס העשיר ואמר: "אמנם כבר הפקדתי חלק מרכושי ביד שני חברי הראשונים, וייתכן כי גם הם היו באים עם כספי לידי הפסד. אולם הללו לא פיתו אותי לתת בידם את עסקי פרנסתי, והיו שוחרים רק בתוספת הכספים אשר נוספו לי, באופן שאפלו אם היו מפסידים את כל הרכוש אשר נתתי בידם, עדיין היתה פרנסתי מצויה לי ברווח מן העסק שאני מנהל במקום מגורי.

אולם הידיד השלישי אשר לקח ממני את הכול, אמנם כאשר הרוויח היה בזה רווח גדול, אולם היתה טמונה בכך גם סכנה גדולה, כי הנה עתה שהנו מפסיד - עלול

הוא להוריד את כל עמלי לטמיון."

זהו המשל, ועל פי זה נבין את אשר לפנינו.

בכל העולמות כולם עומדים משרתי ה' ואומרים שירה לפניו יתברך. ושירה זו תמידית היא, ויש בה תענוג נפלא בעליונים בכל רגע ורגע. אולם התענוג העולה לפני ה' מתפילת בני ישראל, גדול הוא לאין שיעור מן התענוג שבשרית השרפים והאופנים וחיות הקודש, כי גדול כוחם של בני ישראל לתקן תיקונים נשגבים אשר לא יוכלו להעשות על ידי המלאכים.

וכאן בא אברהם אבינו - המכונה אצל הבורא יתברך 'אברהם אוהבי' - ותיקן תפילת שחרית, כאותו הידיד המציע לפני חברו רווח רב על ידי מסחר במדינת הים, תענוג אשר אין מלאכי השרת יכולים להגיש כדוגמתו, כי גדול היה כוחו של אברהם אבינו בתפילתו.

אמנם כן, על ידי זה התמעט כוח שירת המלאכים, כי מהנץ החמה ועד חצות היום היו עסוקים בהעלאת תפילת השחר, ולא היו פנויים לומר שירה משל עצמם, אך בכל אופן לא היה בכך נזק כל כך, יען כי את שירתם היו יכולים להשלים בשאר שעות היום והלילה, ומאידך בשעות הבוקר הביא אברהם לפני ה' את התפילה הגדולה משירת המלאכים.

לאחר מכן בא יצחק אבינו ותיקן תפילת מנחה, אשר בה יש תיקונים נפלאים אחרים, וגם הם אינם יכולים להעשות על ידי המלאכים, ובכל זאת עדיין היו המלאכים יכולים לומר שירה בלילה ולהעלות מיני תענוגים על השולחן הרוחני אשר לפני ה'.

אולם כאשר בא יעקב אבינו לתקן תפילת ערבית, כבר היתה טמונה בכך סכנה גדולה. כי מעתה ואילך כבר לא יוכלו המלאכים לומר שירה כלל, לא היו עסוקים בכל שעות היום והלילה בהעלאת תפילותיהם של ישראל לעולמות העליונים. כאותו סכום כסף אחרון של אותו גביר, שביקש ידידו השלישי לטלו ולסחור בו.

כל זמן שהיו האבות הקדושים עצמם מתפללים, וכן בדורות שלאחריהם כאשר קמו צדיקים כדוגמתם להתפלל לפני ה' - לא היה שום חסרון בזה, כי התענוג העולה מתפילות הצדיקים חשוב היה ונעלה לאין ערך ממעלת שירת המלאכים.

אולם כאשר עמדו בניהם אחריהם, התעוררה סכנה גדולה. כי אם יהיו מתפללים כראוי, בכוונה ומועומק הלב - אזי גם מהם תהיה התועלת רבה. שהרי התענוג המתחדש טוב הוא מן התענוג התמידי, כזכור, ותפילות בני ישראל המתחדשות בכל דור ודור עדיפות על שירת המלאכים הקבועה והתמידית.

אולם אם חלילה לא יהיו מקפידים על כוונה בתפילתם, אלא בפייהם ובשפתיהם יכבדו את ה' ולבם ירחק מעימו - לא יהיה הצד שווה בנזק המלך, כי תפילות אלו לא יעלו לפניו יתברך, ושירת המלאכים גם היא תתבטל מתחת תקנת התפילות, ונמצא ההפסד מכאן ומכאן.

לאור האמור מפרש 'ערבי נחל' את לשון הפסוק האמור ביעקב אבינו 'ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש' (בראשית כ"א). המילה 'וילן' נדרשת מלשון תלונה, כביכול התעוררה תלונה עליו מן השמיים. וכן אמרו בגמרא (חולין צ"א:)- שראוהו מלאכי השרת שוכב שם ובקשו

לסכנו.

מפני מה ירצו המלאכים לעשות כן ליעקב אבינו, נזר הבריאיה?

אך לפי הביאור שהובא מתוקים הדברים כדבש ונופת צופים. כי מאחר ובא יעקב ותיקן תפילת ערבית, מלבד תפילות שחרית ומנחה שכבר תיקנו אברהם ויצחק לפניו - הרי מחמת כן כבר לא יכלו המלאכים לומר שירה כלל, ומעתה יקבל ה' רק את תפילותיהם של ישראל.

ואמנם יאה הדבר טוב ויפה כאשר יתפלל בני ישראל כראוי, אולם אם יתפללו שלא בכוונה יאה ההפסד כפול ומכופל - שהרי לא תהיה התפילה נחשבת לתפילה וגם שירת המלאכים תתבטל בעבורה.

זו היא אפוא התלונה שהתעוררה כלפי יעקב אבינו, ועל כן רצו המלאכים להביאו לידי סכנה. משום כך בא הקדוש ברוך הוא וניצב על יעקב אבינו, כנאמר (בראשית כ"א י"ג) 'והנה ה' ניצב עליו' להורות למלאכים כי תפילתם של יעקב ובניו חשובה לפניו כל כך, יותר משירת המלאכים.

ועוד אמר להם, כי אין להם לחשוש לכך שיצטרכו לעסוק בהעלאת התפילות ובגלל זה יתבטלו מלומר שירה, שכן כאשר ישראל מתפללים כראוי, הקדוש ברוך הוא בעצמו מקבל את תפילותיהם, וממילא יכולים המלאכים להמשיך בשירתם כמקודם, כי אינם עוסקים כלל בתפילות ישראל.

אמנם, כל זה כאשר התפילה יוצאת מפי יעקב אבינו ושאר צדיקים כדוגמתו, המתפללים בכוונה ותפילותיהם עולות לשמי השמיים העליונים, בלא צורך בהתערבות המלאכים. אולם כאשר אין ישראל מתפללים בכוונה, גורמים בזה לביטול שירת המלאכים, ותפילה כגון זו - אין לה' יתברך חפץ בה חלילה.

בזה מפרש רבנו 'ערבי נחל' דבר דבור על אפניו את דברי הנביא (ישעיה א' י"א-טו) 'למה לי רוב זבחיכם יאמר ה' וגו', ובפרשכם כפיכם אעלים עיני מכם גם כי תרבו תפילה אינני שמע ידיכם דמים מלא'.

לשון הפסוק 'יאמר ה' היא לשון עתיד, כי באמת בזמן שביט המקדש היה קיים, עיקר העבודה היתה עבודת הקרבנות, ולא היו תפילות עיקריות כל כך. ממילא יכולים היו המלאכים להמשיך בשירתם ולא נזקקו לעסוק בהעלאת התפילות.

אולם אמר הנביא כי עתיד לבוא זמן שבו יימאס ה' יבחי ישראל, ויחרב בית המקדש, ואז תהיה עיקר עבודת ישראל בהעלאת התפילות.

אך מחמת שאינם מתפללים בכוונה, אומר להם הקדוש ברוך הוא על זמן החורבן 'גם כי תרבו תפילה אינני שמע' בעצמי את תפילותיכם, כי 'ידיכם דמים מלא' ואינכם מתפללים כראוי, וצריכים המלאכים לעסוק בהעלאת התפילות, וממילא מתבטלת שירתם, ובזה אין הקדוש ברוך הוא חפץ.

ועתה השירה הזאת

לפי הביאור האמור פרש 'ערבי נחל' גם את לשון הפסוק (משלי כ"ו ט) 'מסיר אוננו משמע תורה גם תפילות תועבה'.

תחילה נביא בקצרה את קושייתו. מדוע הקפיד הקדוש ברוך הוא על דוד המלך לאחר שקרא לדברי התורה 'זמירות', והענישו בכך שנכשל בחטא של נשיאת ארון הברית בעגלה ולא בכתף, שזהו דבר שאפלו תינוקות של בית רבן יודעים

אותו, כנאמר (במדבר ז' ט) 'כי עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו'.

ותירץ בשם הזרע ברוך' (חלק שלישי, ברכות ב.) על פי דברי הגמרא הידועים (שבת קלח:) העוסקים במחלוקת בין החכמים שאמרו כי עתידה תורה שתשתכח מישראל, ובין רבי שמעון כי יוחאי שאמר כי חס ושלום שתשתכח תורה מישראל, שנאמר (דברים לא כא) 'כי לא תישכח מפי זרעו'.

מחלוקתם של חכמים ורבי שמעון בר יוחאי, נעוצה בתחילתו של הפסוק, שם נאמר 'וענתה השירה הזאת לפניו לעד כי לא תישכח מפי זרעו'.

לדעת רבי שמעון בן יוחאי נקראת התורה כולה 'שירה', ואם כן מובטח להם לישראל שלא תישכח מפי זרעם. אולם חכמים סוברים כי שירה האמורה כאן היא שירת האזינו, וממילא אין כאן ראיה שלא תישכח התורה, ואכן עתידה התורה שתשתכח.

ואם כן, דוד המלך שקרא לדברי התורה 'זמירות', סבר כרבי שמעון בר יוחאי שכל התורה נקראת 'שירה', ואם כן בטוח היה שלא תשתכח התורה. ורצה הקדוש ברוך הוא להוכיח לו שאין הדבר כן.

לפיכך הראה לו כי הנה הוא שוכח דבר שתינוקות של בית רבן יודעים אותו, ובוזה יוכח שעתידה תורה להשתכח מישראל, כי אין כולה קרויה שירה אלא רק שירת האזינו קרויה שירה, וממילא אין ראוי לקרא לתורה 'זמירות'.

זהו שאמר החכם מכל אדם 'מסיר אוננו משמע תורה' - מי שאינו חושש שתשתכח התורה מישראל מוכיח שאין שירתה קרויה אצלו 'שירה', אשר שם זה כאמור למדע על כך שלא תשתכח התורה.

ואם כן, לדבריו דרשת הפסוק 'ובלילה שירה עמי' אינה על העוסק בתורה בלילה, כי אין התורה קרויה שירה, אלא ודאי שהפסוק מדבר על שירת המלאכים בלילה, כפי הדרשה השנייה במסכת חגיגה.

ובהמשך לכך, אם תפילת ערבית חובה היא - מתבטלת שירת המלאכים גם בלילה כיוון שהם עוסקים בהעלאת תפילת החובה, ולכן 'גם תפילתו תועבה', כי גורמת היא לביטול שירת המלאכים לגמרי. אך אם תפילת ערבית הנה רשות, יכולים המלאכים לשורר את שירתם בלילה כיוון שאינם טרודים בהעלאתה, ואין תפילתו תועבה.

על כך מביא 'ערבי נחל' את מאמר חכמינו ז"ל (ברכות ז') כי לדעת רבי חזקוני אמר ר' הונא לעולם יאה אדם זהיר בתפילת המנחה, ולדעת רבי יוחנן יאה זהיר אף בתפילת ערבית. והיינו, היה מקום לומר כי מאחר ותפילת ערבית רשות, אין צריך לכוון בה כל כך, לכן בא רבי יוחנן לומר שגם בה יש לכוון על אף שהיא רשות.

לסיכומם של דברים:

אם תפילת ערבית חובה, אין שירת המלאכים גם בלילה. וממילא, האמור 'ובלילה שירה עמי' אינו נדרש על שירת המלאכים אלא על הלומד תורה, הנקראת כאן בפסוק שירה. ממילא 'וענתה השירה הזאת לעד' נסוב על התורה שלא תשתכח.

ולהפך, אם תפילת ערבית רשות, אזי שירת המלאכים עולה בלילה, והפסוק 'ובלילה שירה עמי' עוסק בשירת המלאכים, ואילו התורה איננה נקראת שירה, ויכולה היא להשתכח שכן הפסוק

המשך בעמוד ד'

הזמין השם יתברך אשר הוא יראה אותה העבירה, על כרחך הוא שיש בידו גם כן שמץ מה מדוגמת אותה העבירה והראוהו מן השמים בכדי שיפשפש במעשיו. וסיפרו תלמידי הבעל שם טוב שאירע שראה אחד שחילל שבת בפרהסיא ועמד משתומם למה הראוהו כזאת, ופשפש במעשיו שעל כרחך יש בידו עוון כזה, פשפש ומצא ששמע מקרוב זילותא דתלמיד חכם נקרא שבת כאמור בזהרה (ח"ג טז). והמשכיל יתבונן כן בכל הענינים כי הקדוש ברוך הוא מדקדק עם חסידי.

על הפסוקים (דברים כט טז-יז): 'ותראו את שיקוציהם ואת גילוליהם עץ ואבן כסף זהב אשר עימהם... פן יש בכם שרש פורה ראש ולענה', פירש בעל 'אמרי אמת' מגור זיע"א שעצם הראיה בשיקוציהם ובגילוליהם הוא סימן שיש בכם מאותו שורש פורה ראש ולענה, ונצרך לתקן זאת. ואלו דבריו (פרשת אחרי תע"ט): איתא בספרים, שאדם צריך לדעת שכל מה שרואה דברים מכוערים הוא בהשגחה כי יש לו שייכות לזה, והוא צריך להוציא ניצוצות קדושה שיש בזה, ומשה רבינו ע"ה גם כן אמר לישראל 'כי אתם ידעתם את אשר ישבנו בארץ מצרים ואת אשר עברנו בקרב הגויים אשר עברתם ותראו את שיקוציהם ואת גילוליהם' וגו' ואחר כך כתיב 'פן יש בכם שורש'.

השלהבת עולה מאליה

אמר החסיד רבי דוד אהרן רוזנברג ז"ל לרבי מגור בעל 'בית ישראל' זיע"א את אשר שמע בעצמו מהרב הקדוש רבי משה מרדכי מפילוב זיע"א.

היה זה כאשר ישבו החסידים בשעת לילה בבית המדרש בפילוב ועסקו בתורה. נכנס פתאום רבינו ושאול את הנוכחים: מה עושים כאשר מנסים ללמוד וללא הצלחה? שתקו כולם מרוב אימה והרבי המשיך: מניחים מטפחת ('פאטשטיילע') על גבי הגמרא, קמים מן הספסל ומתהלכים אנה ואנה בחשבון הנפש, מפשפשים במעשים עד שהלב נפתח לתורה. שמע זאת ה'בית ישראל' ופניו היו ללהב אש, וכשהוא בוער בהתלהבות דקדושה זעק ואמר: כאן אצלנו אין אומרים כך! אלא לומדים ולומדים עד שמאליו מגיע החשק ללמוד והשלהבת עולה מאליה.

וכה הגיד הרה"ק ה'בית ישראל' זיע"א (יתרו תש"ט): 'ויתיצבו בתחתית ההר' וכו', שכפה עליהם הר כגיגית, איתא בשם הבעל שם טוב, ענין הכפיה, שאף שאין לאדם חשק ללמוד אינו נפטר מלימוד רק לימוד בלי חשק, אפילו שנראה לו ככפייה.

על הפסוק (דברים ל יד): 'כי קרוב אליך הדבר מאוד בפניך ובלבבך לעשותו', העיר הרב הקדוש בעל 'בית ישראל' מגור זיע"א שלכאורה היה ראוי להאמר להפך, דהיינו 'בלבבך ובפניך', שהרי המחשבה בלב קודמת למעשה.

אלא, ביאר ה'בית ישראל': הכתוב כאן מרמז ומלמדנו שאם אין לאדם חשק ללמוד ולהתפלל, עליו לכוף וליהכריח את עצמו, עליו להתחיל קודם כל בפה ואחר כך בראש מאליה גם החשק להמשיך. וזהו מה שאמרנו חז"ל במסכת שבת (אז): 'דליגמר איניש, והדר ליסבר', והיינו שמקודם ילמד גם אם

עדיין אין ליבו חושק בזה, ואחרי זה יבוא לו בחינת 'ליסבר', שיהא לו חשק ללימוד התורה.

ובחרת בחיים

בשנת תר"ו בהיות הרב הקדוש רבי אברהם מרדכי זיע"א, בן ה'חידושי הרי"ם' מגור זיע"א, כבן שלושים שנה, נחלה קשות ונמשכה מחלתו זמן רב. לאחר הפסח של השנה ההיא התגברה מחלתו והגיע לידי סכנה גדולה. אביו הקדוש הרבה עליו ריעים להעתיר בעדו, וכן שלח קוויטל עם פדיון נפש אל הרב הקדוש רבי מנחם מנדל מקוצק זיע"א להזכירו לרפואה.

הרב הקדוש רבי יעקב אריה מראדזימין זיע"א שהגיע לבקר, התקרב למיטת חליו של רבי אברהם מרדכי ואמר לו: 'יש עוד עצה עבורך, שתתפלל בעצמך לה' יתברך שתבקש ממנו שיתן לך במתנה עוד שנות חיים כדי שתוכל להוליד בן זכר אשר אין לך עדיין'.

כדברים האלה אמר לו גם אביו הקדוש החידושי הרי"ם, שניגש אליו ואמר לו: תדע שזהו מצוה על האדם שירצה לחיות בעולם, ויש דיעה בין המחברים שזהו בכלל מצוות עשה מפורשת בתורה (דברים יט) 'ובחרת בחיים'.

וסיים: 'הנני מקווה שתראה לחיות ותתרפא מחוליך ותוליד בן זכר טוב'. שמע רבי אברהם מרדכי לדברי אביו הקדוש, התאמץ לשבת על מיטתו, ופתח פיו בתפילה לפני ה', ואמר: ריבונו של עולם, תן לי במתנה עוד שנות חיים, ותוכלי להוליד בן זכר ואקרא שמו יהודה, כי אקיים מה שנאמר הפעם אודת אה' ה'. תפילת הצדיקים ותפילת החולה על עצמו עשו פירות והוטב מצב בריאותו של רבי אברהם מרדכי עד שכמעט ושם לגמרי לאיתנו. לתקופת השנה, שנת תר"ז, ביום ה' כ"ט ניסן, נולד לו בן זכר, הוא ניהו הרה"ק ה'שפת אמת' זיע"א ('ממענות אריות').

בכל חייו עלי אדמות ראה הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זיע"א, פרוחודו שעוברים אותו ביעף, עד שמתחיל להבין ולהתבונן הרי כבר נמצא בסופו, והפרחודו עצמו אינו דורש כלום, כי כל כולו הוא ענין של שעות קלות.

וכפי שהתבטא בעצמו בסוף ימיו, כשהיה מתפלת מייסוריו: מוני המצוות מונין את הכתוב 'ובחרת בחיים' למצווה, וכי לחיים של נחת ושלווה אנו צריכים לציווי שנבחר בחיים? וכי מי פתי לא יבחר בהם?? אלא גם לחיים אלה של צער וייסורים אנו מצווים על 'ובחרת בחיים', ומתוך ייסוריו והכריז: ריבונו של עולם, רצוני לחיות חיים כאלה כפי שהנך מעניק לי!!

היה זה בליל יום הכיפורים שאחרי סיום המלחמה, לאחר תפילת 'כל-גדרי' בבית הכנסת המאולתר שבאחד ממחנות העקורים.

הרב הקדוש רבי יקותיאל יהודה מקלויזנבורג זיע"א, שחווה בגופו את מוראות מלחמת העולם השנייה האיומה והנוראה נעמד על יד ארון הקודש הפתוח, ונשא דברים חוצבי להבות אש בסערת-רגשות נוראה, שלא הותירו עין יבשה.

וכך קרא הרבי מתוך המחזור הפתוח: "אשמנו?"

היכן אשמנו לך? בגטאות ובבורות

ההרגה? 'בגדנו'?

האם בגדנו? וכי לא שמרנו לך אמונים במחנות הריכוז ובצעדות המוות?

'גזלנו'?

האם גזלנו? ממי יכולנו לגזול באשוויץ ובמיהלדורף?

כאן עצר לפתע הרבי, ואמר: "אכן, אני הגזלן אתוודה..."

יום אחד, בשווי מעבודת הפרך צנחתי על דרגשי בצריף באפיסת כוחות, והנה נתפס עורי הצפוד בין שני קרשים ולא יכולתי לזוז מן המקום.

ניסיתי להשתחרר בשאירת כוחי מהקרשים, ועורי נקרע מעל עצמותי.

דמי התחיל שותת, ומפי נפלטת גניחה חרישית.

מקול הגניחה החרישי התעורר משנתו אסיר ששכן בדרגש סמוך...

ובכן - 'גזלנו'!!!

גזלתי שינה מאדם עיף!

זוהי הגזילה היחידה שנכשלתי בה, ואני מתוודה לפניך על כך: ריבונו של עולם, חטאתי---

המשיך הרבי וקרא מתוך המחזור:

"דיברנו דפי?"

הרי לא נותר בנו כוח לדיבורים, ואם שרדה בנו טיפת כוח לדבר, שמרנו אותה עבור הנוגשים האכזריים, שנוכל להשיב כראוי לשאלותיהם...

'לצנו'?

מישהו יכול היה להתלוצץ שם?

'מרדנו'?

במי מרדנו? בך, ריבונו של עולם? הלא קיבלנו וספגנו בהכנעה כל מכה מתוך ידיעה כי אתה צדיק על כל הבא עלינו!

ושמא מרדנו ברשעים? וכי יכולנו למרוד אף אם רצינו?!!

כך קרא הרבי פסקה אחר פסקה בווידי, כשהוא מסיר ומבטל אחד לאחד את כל הפשעים והעונות שאינם נוגעים כלל לשרידי המחנות.

"לא הרשענו ולא פשענו, הווידוי אינו נוגע לנו ולא נכתב בעבורנו!" ובכך סגר את המחזור.

הקהל הנדהם והמופתע מדברי הרבי, נותר על מקומו בפה פעור, כאשר הרעים הרבי בקולו מחדש: "אבל חטאנו בחטאים שאינם כתובים במחזור! באמונה וביטחון חטאנו!"

האם לא הרהרנו לפעמים בלילות מרוב יאוש, כאשר קראנו קריאת שמע שעל המיטה, שהלואי תהיה זו ברכת 'המפיל' האחרונה שלנו - שיבוא הקץ לסבלותינו? כמה פעמים התפללו רבים מאיתנו - ריבונו של עולם, אין לי כוח יותר! קח נא את נשמתי ולא אצטרך יותר להגיד בבוקר 'מודה אני לפניך'?

וכשעלה השחר והיינו כפויים, כביכול, להודות שוב לבורא העולם על שהחזיר בנו את נשמתנו בחמלה, נתמלאנו אכזבה מרה...

וכשהוצאנו מהצריפים את גופות המאוששים שגועו כבר ונפחו את נשמתיהם, האם לא הבטנו לעברם בקנאה?

חטאנו בכפיות טובה - שלא הודינו בכל לב 'מודה אני לפניך' שהחזרת בי נשמת?

ובכן חטאנו!

חטאנו ברפיון האמונה! חטאנו בחוסר ביטחון! לא בטחנו ד' באלקינו!

עלינו להכות עכשיו באגרוף על ליבנו ולהתוודות 'על חטא'!

עלינו לבקש מריבונו של עולם שיחזרו אלינו האמונה והביטחון בשלמות!"

אלו היו דבריו המרעידים של הרבי מקלויזנבורג, שאיבד בגיא-צלמות את אשתו הרבנית ואחד-עשר ילדיו, אך ראה את חטאו בכפיות טובה וברפיון האמונה בטובו של הבורא.

כתב הרה"ק ה'שפת אמת' זיע"א (ראש השנה תרס"א): מה שמבקשין על החיים, דכתיב 'ובחרת בחיים'. וכמו במעשה בראשית איתא (ר"ה יא.) 'לדעתן נבראו' שכל הברואים בחרו כל אחד ציור המיוחד לו. והנה האדם עיקר נפש חיה כמו שפירש רש"י בפרשת בראשית, שהוא חי' שכולם, ע"ש. ובודאי האדם בחר לו זה החיות המיוחד אליו. כמ"ש ויפח באפיו. וכמו כן בכל ראש השנה צריכין לבחור בזה החיים שהוא החלק אלוקי ממעל, כי הגוף בחינת מיתה והנפש החיים. וכפי הבחירה בחיים נמשך לו כל ימות השנה.

תפילה המשך מעמוד ג'

'וענתה השירה הזאת לעד' אינו מדבר על התורה.

ובקצרה נאמר כי אם תפילת ערבית חובה - לא תשתכח התורה. ואם תפילת ערבית רשות - עלולה התורה להשתכח.

והנה כאמור, אם תפילת ערבית חובה, אי אפשר לפרש את הפסוק 'ובלילה שירה עימי' על שירת המלאכים, כי אז גם בלילה אין שירתם עולה, אלא רק תפילת ערבית של ישראל.

וממילא מוכרחים אנו לומר כי הפסוק מדבר על העוסק בתורה בלילה, והתורה היא הנקראת שירה. ומוכח אפוא שהצדק עם דברי רבי שמעון בר יוחאי שלא תשתכח התורה מפיו וזעו אלא יתקיים בה 'וענתה השירה הזאת לעד' עד סוף כל הדורות. ורק אם תפילת ערבית רשות, יוכל להיות שתשתכח התורה.

מענה מובנת היטב לשון הפסוק 'יען כי יגש העם הזה', משמע שניגש מאליו להתפלל תפילה שאינו מחויב בה - וזוהי תפילת ערבית שהיא רשות - ומשום כך 'בפיו ובשפתיו כבדוני וליבו ירחק ממני', שהיו סבורים כי משום שאינה חובה אינם צריכים לכוון בה. אם כן, אם תפילת ערבית רשות, עלולה התורה להשתכח.

על כן נעשו במידה כנגד מידה, ואבדה חכמת חכמינו, אין חכמה אלא תורה, והיא תאבד ותשתכח מהם, יען כי נגשו אל התפילה בלא כוונה, והטריחו את המלאכים לעסוק בהעלאתה ולהתבטל מעבודת השירה.

מכתלי בית ההוראה

אקטואליה
בהלכה

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות

מרבני בית המדרש להוראה ודיינות "באר ישראל"

בראשות מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א

נוסעים שנחתו בליל שבת

ב. המטוס הוא 'רשות היחיד', ושדה התעופה דינו כ'כרמלית', ומשום כך, יש כאן חשש איסור הוצאה מרשות לרשות בשבת. הן בהוצאת תיקי היד מן המטוס, שהיא הוצאה מרשות היחיד לכרמלית, והן בהכנסתם לאחר מכן משטח נמל התעופה לבית המלון, שהיא הכנסה לכרמלית לרשות היחיד. חשוב לציין כי איסור הוצאה מרשות לרשות נוהג דווקא בשבת ולא ביום טוב (ש"ע או"ח סי' תקיח ס"א, ובלבד שהוא צריך קצת להוצאה אבל לא הוצאת אבנים). לפי זה, אם היו נחתים ביום טוב במקום שההוצאה מותרת מצד דיני יום טוב, לא היה חשש מצד עצם ההוצאה מרשות לרשות, אולם עדיין הייתה קיימת בעיה מצד 'איסור תחומין', שכן כשם שאסור לאדם לצאת מתחום מושבו, כך אסור גם להוציא חפץ מתחום בעליו.

תחום שבת למי גשמים שנדו בעננים בזמן בין השמשות

בברייתא (עירובין מה): נאמר שמי גשמים שירדו בשבת עצמה 'הרי הם כרגלי כל אדם', והיינו שמי הגשמים לא קנו שבתה בעננים בערב שבת, ולכן הנוטל אותם יכול לקחת אותם לכל מקום שמתור לו עצמו ללכת, והגמרא (שם מו.) מבארת שהטעם הוא משום שהמים שבעננים נדים ממקום למקום ואינם קובעים את מקומם בשום מקום. וכן מבואר בגמרא שהוא הדין למי הים או הנהרות, שנעים ממקום למקום, ולא קבעו את מקומם בשום מקום.

תחומין למעלה מעשרה טפחים

הגמרא (שם מג.) דנה האם איסור תחומין הוא דווקא למטה מעשרה טפחים או גם למעלה מעשרה טפחים, ומביאה הגמרא ראיה מהחכמים שבאו בספינה בשבת ונהגו בעצמם איסור המשך בעמ' ג'.

ת. לכתחילה יש לקיים את מנהג התקיעות ביום, לאחר תפילת שחרית, ואם לא תקעו בשחרית יש לתקוע לאחר תפילת מנחה.⁴ אך בלילה לא יתקעו אלא לאחר חצות.⁵

להפסיק באמצע תפילת שמונה עשרה כדי לשמוע תקיעות

באחד מימי חודש אלול התפללתי במניין האחרון בבית הכנסת. התחלתי שמונה עשרה מאוחר, וכשהציבור סיים את התפילה רצו לתקוע בשופר הייתי עדיין באמצע שמונה עשרה. ידעתי שלא תהיה לי אפשרות לשמוע אחר כך תקיעות, האם מותר לי לעצור באמצע התפילה ולשמוע אותן, או שזהו הפסק בתפילה?

ת. יכול להפסיק באמצע שמונה עשרה כדי לשמוע את התקיעות.⁵

המשך בעמ' ב'

השנה בעבודת ה'. זכינו בשנים האחרונות להתקרב לתורתו של רבנו הננמ"ח זיע"א, ומדי שנה לקראת ראש השנה משתדלים אנו לנסוע לצינון הקדוש באומן. בשנה זו, בשל זמנם המלחמה והקשיים בדרכים, אנו נאלצים לנסוע בדרך עקיפה, באמצעות כמה טיסות זולות וטיסות המשך. תנאי הנסיעה אינם מאפשרים לנו לקחת כמעט מאומה, גם לא שופר לתקיעות חודש אלול. רק לאחר שנגיע לאומן נצטייד בכל הדרוש לנו. לפי מסלול הנסיעה, באחד הימים האחרונים בחודש אלול לא יהיה ברשותנו שופר במשך כל שעות היום. האפשרות היחידה העומדת בפנינו היא לתקוע בלילה שלפני כן, לאחר תפילת ערבית, קודם צאתנו לשדה התעופה. בני החבורה מצטערים מאוד על האפשרות שיפסידו יום אחד ממנהג התקיעות, שיש לו חשיבות מיוחדת כהתעוררות לתשובה וכהכנה לראש השנה. האם מותר לתקוע בשופר בלילה?

הלכה למעשה

תשובות ממורינו הרב שליט"א

לתקוע בשופר באמצע ברכות קריאת שמע

באחד מימי חודש אלול לאחר תפילת שחרית לא נמצא בבית הכנסת מי שיתקע בשופר, מלבד מתפלל במניין אחר שעמד באמצע ברכות קריאת שמע. האם מותר לו לתקוע?

ת. אם אין מי שיכול לתקוע, מותר לאדם העומד בפסוקי דזמרה או בברכות קריאת שמע לתקוע לציבור שהתפללו. אבל אם עומד באמצע תפילת שמונה עשרה לא יפסיק כדי לתקוע לציבור.²

שמיעת תקיעת שופר בלילה

אנו קבוצת חברים העוסקים יחד במשך

- 1 באשל אברהם (נוטשאט, סי' נא ד"ה צריך) כתב שהתקיעה בשופר אינה הפסק, שאינו אלא מנשים נשימות בלא הברה ואת כלל, והקול נעשה רק על ידי השופר, ולכן מותר לעומד בפסוקי דזמרה או בקריאת שמע לתקוע בשופר.
- 2 בשו"ת מהר"ם בריסק (ח"ג סי' כו) כתב להוכיח ממנה מקומות שתקעו בשופר באמצע התפילה הוא הפסק בתפילה, ומטעם זה אסור למתפלל ביחידות בראש השנה לתקוע על סדר הברכות בתפילת מוסף בלחש. אלא שאם עומד בברכות קריאת שמע בין הפרקים מותר לו להפסיק ולתקוע, שכן שיש בזה צורך הציבור אין זה גרוע משאילת שלום מפני הכבוד, שכתב הרמ"א (או"ח סי' סו ס"א) שמותרת בבין הפרקים. וראה קובץ הלכות (קמניצקי, ימים נוראים פ"א ס"ט) שכתב שאם הדבר מפריע לו לתפילתו שהציבור מחפש מי שיתקע וטורד אותו ומפריע כוונתו מותר לו להפסיק ולתקוע, שהו אורח התפילה עצמה.
- 3 החי אצמח (כלל קהל סעף א) כתב שיש מקומות התוקעים גם במנחה, ולכן באופן זה שאין באפשרותם לתקוע בשחרית יכולים לתקוע אחר

המדות העליונות'. וראה בשו"ת אגרות משה (שם) שאין לפרש את דברי הרמ"א כפשוטם, שהיו תוקעים לאחר ערבית בלילה. אלא המקומות שתקעו 'בערבית' הכוונה שתקעו לאחר תפילת מנחה, או שהתפללו ערבית מבעוד יום ותקעו קודם הלילה, כיון שאין מסתבר שיתקעו בלילה בזמן שאינו עת צאת ירכוץ. [אמנם יש להעיר על דבריו ממה שכתב האלף למטה (שם סק"ה) שבמקומות שנהגו לתקוע בתפילת ערבית תוקעים גם בתפילת ערבית של מוצאי שבת, וזה הרי אינו קודם הלילה]. ומכל מקום נראה שאחר צאת ירכוץ יכולים לתקוע, שכן שיעקר טעמו של הערוך השולחן שלא לתקוע בלילה הוא כדי שלא לעורר את המידות העליונות, זה דווקא קודם חצות הלילה, שהרי אחר חצות לילה כתב האר"י (שער רוח הקודש הקדמה ב, שער היחודים פ"ה) שהוא עת רצון, וכן כתב הרמח"ל (קיצור כוונות חודש אלול) שאחר חצות הלילה כבר נמתקים הדינים. וראה בכף החיים (סימן תקפ"א ס"ק יג) שיש שנהגו לתקוע בעת אמירת י"ג מידות שבסליחות וכן קודם קדיש התקבל. וכיון שיעקר זמן הסליחות לפי המנהג הקדום הוא באשמורת הבוקר, קודם עלות השחר, הרי נמצא שקהילות אלו תקעו

תפילת מנחה. וראה בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' כג אות ה) שכתב שציבור ששכחו לתקוע לאחר שחרית, יתקעו לאחר מנחה, כיון שיעקר התקנה הוא לתקוע פעם אחת ביום, ורק קבעוה לאחר שחרית משום שבשעה זו הכל מצויים בבית הכנסת, וכן כדי שיתעוררו לתשובה קודם יציאתם לעסקיהם. ולכן כאשר לא תקעו בשחרית, התקיעה במנחה היא קיום של עיקר מנהג התקיעה באותו יום, ולא רק מעשה זכרון בעלמא. אמנם בשם הגר"ש אלישיב (הליכות והנהגות תשרי עמ' ג, אש"י האיש ח"ג פ"ג אות ב) מובא שאם לא תקעו בשחרית אין ענין להשלים את התקיעות, כיון שהם נקבעו בסדר התפילה.

4 הרמ"א (או"ח סי' תקפ"א ס"א) כתב 'ויש מקומות שתוקעין גם כן ערבית'. וכן כתבו הלבוש (ס"א) והמטה אפרים (ס"ז) שכן נהגו בקצת מקומות. וראה במגן אברהם (שם ס"ק יד) שדקדק מדברי הלבוש שאין לתקוע בלילה שלפני ראש השנה, ומשמע מדבריו שבשאר הלילות של חודש אלול אין מניעה מלתקוע בשופר. אמנם בערוך השולחן (שם ס"ב) כתב 'ובלילה לא יתקעו בכל חודש אלול, אפילו להתלמד, דאין לעשות התעוררות בלילה, והתקיעות מעוררים

בשופר בשעות הלילה המאוחרות. 5 לגבי תקיעות בראש השנה כתב הטור (או"ח סי' תקצב) שהמתפלל ביחיד לא יתקע באמצע תפילתו, ובש"ע (ס"ז) הוסיף שאף לא ישמע מאחר שתוקע. ובבאר הגולה (אות ד) צ"ל לדברי הביט יוסף (סי' תקצ"א ס"א) שהביא מהאורחות חיים (הל' תקיעת שופר סי' טו) שיחיד אף על פי שיש לו מי שיתקע לו אינו צריך לשמע על סדר הברכות, ומבואר שאין בזה חשש הפסק אלא שאינו צריך. ובמאירי (ר"ה לד) כתב גם כן שיחיד אף לכתחילה אינו צריך לשמע על סדר הברכות, ואם רוצה לתקוע כך עושה, וכתב שיש שמוחין בדבר מפני הפסק בתפילה, ומכל מקום אם רוצה לשמוע על ידי אחר שתוקע מודים שרשא. וראה בערוך השולחן (ס"א) שכתב הטעם מדוע היחיד אינו צריך לשמוע על סדר הברכות ח"ל: דכיון שגזרה התורה לתקוע ג' פעמים תקיעה תרועה תקיעה, מסתמא כיוונה שבסדר הראשון יקבלו עול מלכותו כמו שתוקעין לפני המלך, והשני שיעלה זכרוננו לפניו יתברך כדכתיב (מזמור י"ט) 'והריעוּם בחצוצרות ונוכרתם לפני ה' אלהיכם' וכו', והשלישי להשמיע קול שופר כמו שהיה במתן תורה וכן יהיה

אמירת 'שחר קמתי' בשעה מאוחרת

באחד מימי הסליחות קמתי סמוך לסוף זמן תפילה, ולכן התפללתי שחרית טרם שאמירתי סליחות. לאחר התפילה התארגן מניין לאמירת סליחות. כשהגענו לפיוט 'שחר קמתי' אמר לי חברי שאולי עדיף שאדלג על מילים אלו. האם יש בכך בעיה, שלא אהיה כדובר שקרים ח"ו?

ת. אם עם מוקדם מהרגלו יש אומרים שאינו צריך לשנות את הנוסח. אבל אם קם בשעתו הרגילה, וכן אם נתקל במשפטים אחרים בסדר הסליחות שאינם נכונים כלפי, ישמית אותם⁶. וכן בלשונות הפיוט שנזכר דמעות, יש שחששו לאומרם כשאנו בוכה, ויש שכתבו שיכול לכוון על דמעותיו בזמנים אחרים או לדמעות הציבור וכלל ישראל⁷.

תפילה כותיקין או אמירת סליחות קודם התפילה?

אני רגיל להתפלל שחרית כותיקין מידי יום. היום קמתי באיחור והגעתי לאחר שכבר סיימו את אמירת הסליחות. כעת עומדים להתחיל תפילת שחרית, ומניין נוסף מתחיל באמירת סליחות. האם עדיף שאומר כעת סליחות אף שאפסיד את התפילה בהנף, או

לעיתים, ולכן תקנו סדר התקיעות על הברכות האלו, אמנם עניין כזה הוא רק לרבים דכות הרבים גדול מאד ולא ביחיד, ולכן היחיד אינו תוקע על סדר הברכות. ע"כ. ומכל זה נראה שאין חשש הפסק אם עוצר בתפילת שמונה עשרה כדי לשמוע תקיעת שופר, ורק שאין בזה עניין. וכן כתב להראי בדעת תורה (ס"ב) שלם שם שמונה עשרה וישיע' שהיחיד לא יפסיק כדי לתקוע, היינו שאינו חייב אבל אין בזה חשש הפסק, וכעין זה כתב בשו"ת מהר"ם בריסק (ח"א סי' צו). ובשערי תשובה (ס"א) הביא שהרד"ב (ח"א סי' שמו) כתב שמונת התפילות ביחיד לשמוע את התקיעות באמצע תפילת שמונה ואפילו לתקוע בעצמו, אך הברכה יוסף וספק הקשה עליו כמקום מקומות, וחשש להפסק אפילו כאשר שומע התקיעות מאחר באמצע שמונה. [ונבשרת קול אליהו (א"ח סי' לה) ושואל ומשיב (תנא) ח"ד סי' קצט] הקשו גם כן על הרד"ב, אמנם מדבריהם נראה שחששו להפסק רק כאשר היחיד עצמו תוקע. ולא בספר בני יששכר (תשרי מאמר ב' ע"ה) שהסכים להלכה עם הרד"ב, וכן כתב בשו"ת אגרות משה (א"ח סי' קצט) שאין בזה חשש הפסק, שהרי כל מה שנחלקו הראשונים (הראי בסור א"ח סי' ה) האם מותר לשנות באמצע שמונה עשרה כדי לשמוע קריש וקדושה על שמוש ששומע כעונה, אבל בתקיעת שופר שאין שייך שומע כעונה. שיעקר המצוה היא בשמיעה אין חשש הפסק. ולפי זה נראה שגם בתקיעות חודש השנה אין חשש הפסק, ובפרט שחוקקו מנהג קדמוני שהחזיקו בראשונים, ומקורו כבר בפרקי ד"ר (פ"ה) שכתב שהוא תקנת חכמים לתקוע בראש חודש אלו [ויש גסור' ב'חודש אלו], ולכן כאשר יודע שלא יהיה לו יחיד לשמוע תקיעות את התפילה, יכול להפסיק באמצע תפילת שמונה ולשמוע התקיעות. וכן כתבו בקובץ הלכות (קמניצקי, ימים נוראים פ"א ס"ב) וכתבו הקה"ת (א"ח ח"א סי' קצט).

6 המה אפרים (ס' תקפ"א ס"א) כתב שאף שבשאר ימי הסליחות מאחרים באמירתם עד אחר עלות השחר, מכל מקום ביום הראשון ישימו יותר ויאמרו הסליחות קודם עלות השחר, ומשום שאומרים בפומון (במזמור מנחה) 'אנו נא נזעזע בעומקם בעוד ליל' וכן אומרים בו 'צ'ה עתירותם בעומדם בלילות', ואם לא יאמרו הסליחות קודם עלות השחר הרי זה מייחז ששקרא. ובא"ח המגן (ס' ק"ה) הוסיף שאם התחילו את אמירת הסליחות קודם עלות השחר אף שהאריכי באמירתם, ואת הדפוסן כבר אומרים אחר עלות השחר לית לן בה, כיון שהתעורר בעוד לילה. וכן בעירון השולחן (ס' תקפ"א ח"א) כתב להיזהר בסליחות שנוכח בהם שמתפללים שם בלילה או באשמורת הבוקר שאם אומרים בעוד היו גדול הרי הוא דובר שקרים, אלא ידלג תיבות אלו. אולם בהליכות שלמה (תשרי פ"א דבר הלכה סק"ה) כתב שאם קם האדם מוקדם מהרגלו כדי לומר סליחות אינו צריך ללך אל התפילה, כיון שדבר בני אדם שהקם מוקדם מהרגלו אומר על עצמו שחר קמתי, אבל אם הקיץ משנתו ככל ימות השנה ידלג את תפילת הלילה.

7 האלהי (ר"ה) (ס' תקפ"א ס"א) הביא מספר חסידים (ס' ר"ה) שלא יאמרו את הפיוט של 'רגל' מידות ואומרים בו 'הי רצון מלפניך וכו' שתשיש דמעונתו בנאדל להית' אלא אם כן בכה המתפלל

יותר טוב שאתפלל כעת ואת הסליחות אומר אחר כך?

ת. יתפלל בהנף החמה, ולאחר מכן יאמר את הסליחות⁸.

נטילת ידיים לסעודה במים שנשטפו ממזגן

היינו בחצר אחד הבניינים, ובני ביקש לאכול לחם והיה צריך ליטול את ידיו לסעודה. לא היו בידינו מים זמינים, אך ראינו בצד קערה שבה הצטברו מים שנשטפו מצינור המזגן. האם מים אלו כשרים לנטילת ידיים לסעודה?

ת. המים היוצאים ממזגן כשרים לנטילת ידיים, ואין בהם פסול של מים שנעשתה בהם מלאכה⁹.

התפלל מוסף במקום שחרית

עמד להתפלל בשבת קודש, ולאחר שסיים תפילת שמונה עשרה שם לב שהתפלל בטעות תפילת מוסף במקום תפילת שחרית, האם עלתה לו תפילת מוסף וכעת עליו להתפלל שחרית בלבד, או שמא מאחר שהתפלל מוסף קודם שחרית לא יצא ידי חובתו? ואם יצא ידי חובת מוסף, האם

הרמב"ם אף אם הם צלולים פסולים. אכן, לענין מים שנשטפו מקרח שהשתמשו לקרח מאכלים, כתבו הפוסקים שהם כשרים ליטול בהם ידיים, ובני הטעם שכיוון שהמים שנשטפו מקרח הם בגדר 'פנים חדשות באו לכאן', (ראה שו"ת קרן לדוד א"ח סי' מו, שו"ת מהרש"א ח"ב סי' יגלו, שו"ת דברי מלכאל ח"ה סי' רנד), ולכן לפי שני העינים מים אלו נשטפו על ידי המזגן הם כשרים לנטילה, מצד שינוי מראה הרי לא נשתנה מראה של המים, וכן יש לומר 'פנים חדשות באו לכאן' שמקודם היו אדים ועתה נעשו מים, וגם לטעם שהפסול הוא משום שדינם כשופכין משום שנקמסו, מים אלו לא נמאסו על ידי מלאכה, שהרי מקודם לא היו כלל מים, ונעשו רק על ידי קירור האור שבהם לא הוסיף להם.

בשו"ע (א"ח סי' רסח ס"ז) כתב: הטועה בתפילת שבת והחליף של זו בזו אחר חזרו, וי"א שאם החליף של מוסף באחרת, או אחרת בשל מוסף, חזרו. וביאר במשנה ברורה (ס"ק"ה) דהיינו שאמר הנוסח 'נחנת שבת' וכוונתו הייתה לשם שחרית, ואף שהזכיר בהברכה מענין שבת אעפ"י חזרו כיון שאמר מוסף תוך תפלתו ושקר לפני המקום, אבל של מוסף לא יתפלל עוד כי כבר יצא בתפלה הראשונה ידי חובתו. וכן כוונתו הייתה לשם שחרית, וכמו שכתב הרמ"א (ס' רפ"ה ס"א) שסדר התפילות אינו מעכב. אבל בכך החיים (ס' יג' ע"ה) כתב: ואם במקום תפילת שחרית התפלל תפילת מוסף מפני שחשש שכבר התפלל שחרית ונזכר א"ח' כשהתפלל שחרית, יתפלל תפילת שחרית לבד ותפילת מוסף יצא "ה", אבל אם כשהתפלל מוסף הייתה כוונתו להתפלל שחרית אלא שטעה ונזרק מפיו תפילת מוסף צריך להתפלל שחרית ומוסף. ובמשנה ברורה כתב, שאם נזכר קודם שערך גילוי בכל מקום שהוא עומד אפילו באמצע ברכה ממ' אחרונות פוסק באמצע ומתחיל "שמונה עשרה", אולם בקצות השולחן (שם) תמה עליו מדוע לא נחששו לברכה לבטלה לומר שוב מקדש השבת וכו', והלא בדיעבד יצא אם התפלל מוסף קודם שחרית, וכן כתב בתהלה לדוד (ס"ק"ה).

11 לענין לשות, לפי המשנה ברורה (ס' רפ"ה ס"ז) ששחרית מחייב בקידוש, א"כ מאחר שעדיין לא נתייבש בקידוש, יכול לשתות מה שנוהג לשתות קודם התפילה, וגם לפי הדעות שחובות קידוש חל רק לאחר מוסף. (עטרת זקנים סי' ס"ג מהמהרש"ל הגהות הטור הפריש"ש ס"ק"ה, נחלת צבי סי' רפ"ה עטרת צבי ס"ק"ה וכו'), ולא כאשר התפלל את שתי התפילות, ולכן כתב שאל התפילת שחרית לא חל עליו חובת קידוש, ולכן אלו הנוהגים לשתות יכולים להקל.

12 כתב בא"ח רבה (ס' רסח סק"ה), הביא בפמ"א א"א שם סק"ה. ובסי' קמ' משבצ' סק"ה בשם שו"ת באר עשק סימן לט) שאם קיבלו הציבור שבת באמירת מזמור שיר ליום השבת, א"א אפשר להתפלל א"ח' מנחה של חול, כמו לאחר עניית 'ברכו' עם הציבור, שאי אפשר להתפלל עניית 'ברכו' עם שתי התפילות, אלא אם כן עצמו שם כתב לדון בדיון זה, כיון שכל הפוסקים הזכירו רק אמירת 'ברכו' לא אמירת 'מזמור שיר ליום השבת', עיי"ש. אמנם בדריהם אמורים רק באמירת 'מזמור שיר ליום השבת' של הציבור, ואין ראיה מה לענין יחיד. אך הפרי מגדים (סי' קמ' משבצ' ס"ה) והמשנה ברורה (שם סק"ה) הביאו דין זה בסתמא, ומשמע שבדריהם אמורים גם בקבלה

מותר לו כבר לקדש ולאכול, שהרי למעשה כבר התפלל מוסף, אף שעדיין לא התפלל שחרית?

ת. יצא ידי תפילת מוסף¹⁰. אך אינו יכול לעשות קידוש, מפני שעדיין לא התפלל תפילת שחרית¹¹.

לאחר שקיבל שבת נזכר שלא אמר יעלה ויבא במנחה

ראש חודש שחל ביום שישי, התפלל אחד מנחה ושכח לומר 'יעלה ויבא'. רק לאחר שסיים את תפילתו, בשעה שהשליח ציבור אמר יעלה ויבא בחזרת הש"ץ, נזכר בטעותו. כעת הסתפק כיצד עליו לנהוג, האם יכול לחזור ולהתפלל מנחה אפילו לאחר שכבר שבת, או שהוא יכול להשלים מעריב פעמיים בליל שבת?

ת. אם נזכר לאחר שהציבור כבר קיבלו עליהם קבלת שבת, שוב אינו יכול להתפלל מנחה. ואם נזכר רק לאחר שהוא קיבל על עצמו שבת ביחידות, נחלקו הפוסקים אם יתפלל שוב מנחה¹², ויש שהורה שיכול להישאל על מה שקיבל שבת¹³. אבל אינו יכול להשלים תפילת מנחה בליל שבת, מאחר שלא יזכיר יעלה ויבא בליל שבת¹⁴.

המשך בעמ' ד'

דיחיד. ובשו"ת זרע אמת (ח"א סי' כו) ובתורת שבת (סי' רס"ק"ה) כתבו שדוקא לאחר עניית 'ברכו' אי אפשר להתפלל מנחה, אך נחשב לקבלה ממורה, י"א כי קיבל שבת באמירת 'מזמור שיר ליום השבת', יכול להתפלל א"ח' מנחה. וביאר בורות שבת כי רק לאחר עניית 'ברכו' שיש בו הרתה, גם קבלת שבת וגם עשייתה לילה בכך שאומר 'אשר דברנו מעריב ערבים', אינו יכול להתפלל א"ח. גם בספר תהלה לדוד (ס' רסח ס"ה) כתב שיתכן שדוקא לאחר עניית 'ברכו', [או שמקבל שבת ע"י עשייתה מעשה של הדלקת נרות], אינו יכול להתפלל תפילת חול, אך בשאר קבלת שבת שקיבל רק במחשבה, יכול להתפלל א"ח' תפילת חול, עיי"ש. ואכן מדברי התהלה לדוד שמשמע שהיחיד הוא אינו יכול שבת בדיוור לבין קבלת שבת במחשבה, לומר בין אמירת 'ברכו' למאמר 'מזמור שיר ליום השבת', ומה כתב האמור דוד (א"ח סימן רסח ס"ה) ללמד זכות על המקילים להתפלל מנחה אחר זמן קבלת שבת, אף שנתוהרם או ממלאכה שמוס' בקלות ומחשבוש היה השטותו. וראה עוד במועדים וזמנים (ח"א סימן רג' ובגדלה שם) בנודד זה תפילת מנחה לאחר קבלת שבת במחשבה.

13 לענין מי ששכח וקיבל שבת לפני שהתפלל מנחה, כתב בספר שמיטת שבת בלילה (פ"ה ויג'ה) (א' בשם הגר"ש) אויערבאך, שאם לאחר שקיבל 'תוספת שבת' נזכר שלא התפלל מנחה, באופן שאי אפשר להשלים תפילה הבאה, יכול להישאל על הקבלה, לצורך תפילת מנחה יש לספק שמעיל התורה, ואין לומר 'יעלה ויבא' וישי' לו 'פתח' מעיל, שאם היה זוכר שלא התפלל או שאסור לו להתפלל אחר שקיבל שבת, ודאי לא היה מקבל שבת. וכתב דון שפאשר להישאל על כך שקיבל שבת כדי להתפלל מנחה, וכתב שיש מקום להחריג להישאל משום דאיכא ספק ספקא, שהרי לשיטת הלבוש שקבלת שבת היא משום נדר, אמרינן בה דאי בעי מיתשל על נדרו. ומלבד זה יש ספק בדין תפילת מנחה אחרי קבלת שבת, שיש סבורים שגם לאחר קבלת שבת אפשר עדיין להתפלל מנחה, אך כתב מאידך כי לומר שאין להחריג להישאל מחמת 'ספק ספקא', משום שאין זה אלא ספק אחד, אם ע"י קבלת שבת נחשב כשבת ממש, או שאינו אלא נדר, וכן הביאו בשם הגר"ש אלישיב (ספר שבות יצחק פ"ה פרק טו ע"ה נקט). וכן הביא בהליכות שלמה (פסח פ"ה) (א' בשם הגר"ש) שהנשאל על מה שקיבל שבת, באופן זה שנוכח ששכח לומר 'יעלה ויבא' במנחה, כדי שיוכל לחזור ולהתפלל מנחה של חול כתקונו. וכן כתב בשו"ת צ"ח צ"ח (ח"א סי' ס"ה) שאם לאחר שקיבל שבת נזכר ששכח להזכיר 'יעלה ויבא' בתפילת מנחה של ערב שבת, מה שקיבל שבת הרי"ז כעין קבלת שבת בטעות.

וכתבו הפוסקים (שו"ת שו"ת וואל ומשיב מהדור' ח"ב סימן כג, שו"ת תורה לשמה סוף א"י ק"ה), שהנשאל על מה שקיבל שבת, צריך להישאל להזכיר 'יעלה ויבא' בתפילת קיבלו שבת, אך אינו יכול להישאל אצל מי שכבר קיבל שבת, מפני שמי שקיבל שבת אינו רשאי להחריג כיון שאין אמירת נדרים בשבת.

14 בשערי תשובה (ס' רס"ה ס"ה) הביא בשם המחזיק ברכה בשם שו"ת זרע אמת, ואם שכח להזכיר ראש חודש במנחה של יום שישי, וראש חודש דין יום אחד בלבד, ונזכר לאחר שחשכה, לא יתפלל תפילת

מכוח האדם, אבל לדעת הראב"ד אפילו אדם אינו קונה שביטה אם הוא מהלך, ולהרשב"א מאחר והמטוס לא קנה שביטה כי נע כל בין השמשות גש האדם שבתוכו לא קנה שביטה, גם בביאור הלכה כיוון שהמטוס עצמו נע ואינו דומה לספינה שהיא עצמה נחה ורק המים מוליכים אותה, לא קנה שביטה באוויר. ומכוח צירופים אלו יש מקום לומר שאין לחוש שהנוסע קנה שביטה בעודו באוויר. וראה מה שכתב הגר"י בלויא בספרו נתיבות שבת (פרק מה ס"ו ובהערה ג).

קניית תחום שבת אחרי בין השמשות

יש לברר אם מי שלא קנה שביטה בבין השמשות יכול לקנותה בשבת עצמה. בגמרא (עירובין מג.) מבואר שאילו היו החכמים נעים בספינה למעלה מעשרה טפחים, היה להם בידיה מהספינה אלפים אמה לכל רוח, וכתבו התוס' (עירובין מה: ד"ה ולקני) בטעם הדבר לפי שכיוון שלא קנו בבין השמשות שביטה בשום מקום, קונים שביטה מיד עם הירידה לתוך עשרה טפחים. וכן כתבו תוס' (עירובין ד"ה אלא) חידושי הר"ן (שם ד"ה בעי) ומאירי עירובין (שם מא: ד"ה ונתגלגל). ועיין עוד במה שהרחיב הרמב"ן (עירובין מג.) בנידון. וברבינו פרץ (שם ד"ה אין) כתב דבר חידוש דכיוון שלא שבת בערב שבת בשום מקום ראשי לכלל שבת, אולם לא נמצא עוד מי שכתב כן מהראשונים שלפנינו. נמצא שהיורד מהמטוס שלא קנה שביטה בבין השמשות, קונה אלפיים אמה תחום שבת בשבת עצמה.

שביטה למטה מי טפחים או בעצירה

מעתה צריכים לברר מתי קנה את השביטה, האם מיד לאחר שהמטוס ירד למטה מעשרה טפחים, או דווקא לאחר שהמטוס נעצר לגמרי. כי לדעת רבינו יהונתן של כל הטעם שלא קנה שביטה משום שהיה למעלה מעשרה טפחים, מיד כשירד הוא קונה שביטה, ואפילו המטוס לא עצר לגמרי, אבל לדעת שאר הראשונים הביאור הלכה שלא קנה שביטה משום התנועה של המטוס, עד לעצירה הגמורה של המטוס אינו קונה שביטה.

הספינה למטה מי והאדם למעלה מי

במשנה ברורה (סימן רמח ס"ק יד) הביא את דעת היראים שאין די במה שהספינה עצמה למטה מעשרה טפחים, ורק אם האדם היושב בתוכה נמצא גם הוא למטה מעשרה טפחים קונה האדם שביטה, וכתב שניתן לסמוך על דבריו בשעת הדחק, ואם כן גם לדעת רבינו יהונתן מאחר שרק המטוס נמצא למטה מעשרה טפחים אבל האדם שבתוכו נמצא למעלה מעשרה טפחים לא קנה שביטה. [וראו בשו"ת חתם סופר (לקוטים סי' צא: ח"מ סי' קצד) שלמד מזה לדין קרון שהנוסע למעלה מעשרה טפחים, וכ"כ בשו"ת שם אריה (אבה"ע סי' ג), אמנם בשו"ת הרב (קונטרס אחרון סי' רמח סק"ב) חילק בין קרון לספינה, שקרון מהלך על הארץ והוא כארעא סמיכתא, אמנם יש לדון במטוס כשנוסע באוויר שבוודאי אינו ארעא סמיכתא, ואפילו כאשר מגיע לארץ כיוון שעיקרו לטיסה שמה שוב אינו ארעא סמיכתא, ועכ"פ בעניין דין שכבר יש כמה טעמים להתיר, יש לסמוך על החתם סופר ושם אריה שלא לחלק בדבר].

נמצא שיש שני צירופים להקל ולומר שקניית השביטה אינה עם נגיעת הגלגלים בקרקע, אלא דווקא בעצירה המוחלטת. א. דעת הראשונים שאדם שנע במטוס אינו קונה שביטה. ב. שאף כאשר המטוס נוגע בקרקע, האדם שבתוכו עדיין נמצא למעלה מעשרה טפחים. ובאיסור תחומין דרבנן אפשר להקל, נמצא שיש לו מכאן אלפיים אמה לכל רוח.

יוצא לדרך באונס או לצורך מצווה

ואף אם נחמיר ונאמר שמעת שהמטוס ירד למטה מעשרה טפחים הנוסעים קנו שביטה, הרי אם הנוסע עצמו יצא לצורך מצווה גמורה, ויצא בזמן הראוי להגיע לפני שבת, אף אם המטוס נסע על המסלול קילומטר שלם בשבת שישנו מוקף, מותר לו ללכת אלפיים אמות ממקום עצירת המטוס, כמבואר בשו"ע הלכות שבת (סי' רמח סעיף ד):

ה'יוצאים בשיירא במדבר, והכל יודעים שהם צריכים לחלל שבת כי מפני הסכנה לא יוכלו להתעכב במדבר בשבת לבדם, ג' ימים קודם שבת אסורים לצאת, וביום ראשון ובשני ובשלישי מותר לצאת, ואם אחר כך יאירע לו סכנה ויצטרך לחלל שבת מפני פיקוח נפש, מותר, ואין כאן חילול. והעולה לארץ ישראל, אם נודמנה לו שיירא אפילו בערב שבת, כיון דדבר מצווה הוא, יכול לפרוש, ופוסק עממה לשבות, ואם אחר שיהיה במדבר לא ירצו לשבות עמו, יכול ללכת עממה חוץ לתחום, מפני פיקוח נפש. ואם נכנס לעיר אחת בשבת, מהלך את כולה, ואפילו הניחוהו מחוץ לעיר ורוצה

הקרקע, אבל לשיטת הסוברים שאדם הנע במטוס קנה שביטה באוויר, אם כן כיוון שהמטוס נע מכוח אדם הרי נוסעי המטוס כבר קנו שביטה בבין השמשות במקום שכבר התרחקו ממנו הרבה.

עוד יש לדון שהרי המטוס נע למעלה מעשרה טפחים, וכבר נתבאר לעיל ספק הגמרא האם יש דין תחומין למעלה מעשרה טפחים, ואם אין דין תחומין הרי שלא קנה שביטה עד לבחינה על הקרקע.

אלא שנתבאר שספק זה נידון לקולא משום שדין תחום אלפיים אמה הוא מדרבנן, אבל נחלקו הראשונים האם יש גם דין תחומין מדאורייתא בשיעור של י"ב מיל, שכל מיל הוא אלפיים אמה, והרי מטוס טס הרבה מעבר לשיעור זה, ונמצא שיש להתחייב מפקד איסור דאורייתא. וכדי לעמוד על הנידון יש להרחיב מעט בנידון איסור תחומין דאורייתא.

מחלוקת הראשונים אם שיעור י"ב מיל אסור מדאורייתא

הרי"ף (עירובין ה:) הביא את דברי הירושלמי (עירובין פ"ג ה"ד, פ"ה ה"ה) שלמעלה מ"ב מיל שהם שלוש פרסאות כשיעור מחנה ישראל, איסור תחומין בזה הוא מן התורה, וכן פסק הרמב"ם (שבת פ"כז ה"א), וכתב המגיד משנה (שם) שכן היה הסכמת הגאונים.

אבל הרא"ש (עירובין פ"א סי' כד) והמרדכי (עירובין סי' תפד) כתבו דלגמרא דידן אפילו חוץ ל"ב מיל האיסור רק מדרבנן, וכתב המגיד משנה שלדעת זו הסכימו גם הרמב"ן (עירובין יז: מלחמות ה' שם ה.) והרשב"א (עירובין יז: ד"ה אמר רב אשי, ובעבודת הקודש ריש שער ה.) והשו"ע (סי' תד) הכריע שיש לחוש לשיטת הירושלמי, אולם דעת הגר"א הובאה במשנה ברורה (שם סק"י) שהעיקר שגם למעלה מ"ב מיל איסור תחומין דרבנן.

י"ב מיל בים ובכרמלית

המגיד משנה (שבת פכ"ו ה"ג) הביא מה שכתב הרמב"ם בתשובה (בלאו סי' שח, ש"י) שאין תחומין דאורייתא בימים ובנהרות, ולא בכרמלית, ואף תחום י"ב מיל בהם האם מדברי סופרים בלבד, והובאו דבריו בבית יוסף (סי' תד), שכתב שלפי זה אף שאנו מחמירים באיסור תחומין למעלה מעשרה טפחים בשיעור של למעלה מ"ב מיל, היינו כי אנו חוששים לשיטות ש"ב מיל הוא איסור דאורייתא, אבל בימים ובנהרות שגם י"ב מיל רק מדברי סופרים אין חוששים למעלה מעשרה טפחים, וכן פסק בשו"ע (שם).

וכתב בביאור הלכה (שם ד"ה והואיל) בשם רעק"א והגר"ז בשם המגיד משנה, שימים ונהרות אינם דווקא והוא הדין בכל כרמלית שאין בה איסור דאורייתא של למעלה מ"ב מיל, וכתב להקשות על כך מסתמיה השו"ע שכתב הדין דווקא לגבי ימים ונהרות, ועוד הביא את דברי הרמב"ן (עירובין מג.) שהבא בספינה לא נחשב שהגיע ממרחק של למעלה מ"ב מיל, שהרי הוא כל הזמן בתוך רשות היחיד של הספינה, אבל השוהה בים מרחק י"ב מיל עובר לשיטת הירושלמי גם כן על איסור דאורייתא של תחומין, ונראה שסבר כי יש להחמיר בכרמלית כסתירת השו"ע ביותר מ"ב מיל גם למעלה מעשרה טפחים.

י"ב מיל באוויר

מכאן יש לדון על הנוסע במטוס למעלה מעשרה טפחים, ולמרחק של יותר מ"ב מיל, האם ניתן לומר שעבר באיסור תחומין דאורייתא, והנה אם נסע לאחר שהגיעה מעל הים ונהרות, יש מקום רב לומר שלא עבר, דמה שנא ממי שנסע בספינה שאין תחומין דאורייתא בימים ובנהרות.

אלא שיש לדון בנוסע במטוס מעל היבשה, והנה לשיטות שגם בכל כרמלית אין תחומין דאורייתא, הרי פשיטא שבנסיעה למרחק י"ב מיל מעל כרמלית אין איסור תחומין דאורייתא, רק שיש לדון שאפילו בנסיעה מעל רשות הרבים, כיוון שהוא למעלה מעשרה טפחים והוא מקום פטור, אין בו דין רשות הרבים להאסר מדאורייתא למעלה מ"ב מיל.

ועוד, שגם לפי הדיק בדעת השו"ע שכתב להתיר דווקא בימים ובנהרות, מפני שאינם דומים למחנה ישראל במדבר, יש לומר שדין נסיעה באוויר שווה לדין ימים ונהרות שהרי אינו דומה למחנה ישראל, ויש מקום לומר שאין בכך איסור תחומין דאורייתא.

קניית שביטה בזמן הטיסה

אם כן נמצא עוד טעם לומר שהנוסע במטוס בין השמשות לא קנה שביטה, שאף שבדרך כלל חוששים לשביטה גם למעלה מעשרה טפחים באופן שעובר שיעור של י"ב מיל, היינו דווקא לנוסע ברשות הרבים, או אפילו בכרמלית, אבל לא לנוסע בים ובנהרות, ולכאורה הוא הדין לטס באוויר שלא קנה שביטה בעודו באוויר ורק בבחינה על הקרקע למטה מעשרה טפחים.

וכבר נתבאר שצריכים לתוספת היתר זה לטעם רבינו יהונתן שכתב שאדם קונה שביטה אפילו הוא מהלך משום שההילוך הוא מכוח האדם, ואם כן הוא הדין במטוס שנע

תחומין, ומבואר שקנו שביטה בספינה עצמה שהיא עשרה טפחים מעל הקרקע, אולם הגמרא דוחה שמדובר שהספינה נעה במים נמוכים ביותר שאין בהם עשרה טפחים מהקרקע. ספק זה, האם יש איסור תחומין למעלה מעשרה לא הוכרע, ולעניין תחום אלפיים אמה שהוא מדרבנן, נוהגים בספק זה לקולא (שו"ע סי' תד ס"א).

ספינה שנעה בין השמשות

בראשונים (רמב"ן שם, ועוד) הקשו על הראיה מספינה, שבלאו הכי יש להקשות שהרי הספינה נעה כל הזמן ולא קנתה שביטה וכמו מי הגשם הירודים מהעננים או מי הים והנהרות שלא קנו שביטה בשום מקום, ויישוב (רשב"א, מאירי, ר"ן שם, ועוד), שמדובר שהספינה נחה כל בין השמשות, ולא נעה כלל ממקומה.

בביאור הלכה (סי' תד ד"ה ממקום שפגע) עמד על מה שהפוסקים לא הלכה והזכירו תנאי זה שכדי לקנות שביטה הספינה צריכה לעמוד כל בין השמשות במקום אחד, וסבר ללמוד מסתמית דבריהם שאפילו כשהספינה נעה היא קונה שביטה, וכתב שיש לחלק, שהמים בעננים הם עצמם נעים כל הזמן ואין מקומם קבוע, אבל הספינה היא עצמה נחה, ורק המים הם שמוליכים אותה ממקום למקום, ולכן קנתה שביטה, אך לדינא הביא גם את דברי הרשב"א שכתב להתנות דווקא כאשר הספינה נחה בבין השמשות, וכתב דכיוון שמסתמית הפוסקים אין נראה כן, ולעניין מעשה צ"ע.

אדם שמהלך בין השמשות

הרמב"ן (שם מג.) כתב בשם הראב"ד שיש שאלה המהלך בבין השמשות אינו קונה שביטה, משום שבהליכתו הוא דומה למי נהרות שאינם קונים שביטה, וכ"כ הרשב"א (שם מה:) והריב"ם (שם מז.) משמו. אבל הרמב"ן נחלק על דבריו וכתב שאינו נכון.

רבינו יהונתן מלוני (רי"ף עירובין יב:) כתב לחלק שהמים לא קנו שביטה במקומם, שכל מידי דאינו יכול להיות קבוע במקום אחד אלא שהוא נע ונד, אינו קונה שביטה. ולפי זה, אדם שיכול שלא לנוע ורק מרצונו הוא מהלך קונה שביטה במקומו, וכן ביאר בקהילות יעקב (שבת סימן ו ענף א אות ז) בביאור דעת הרמב"ן.

אדם קונה שביטה אפילו כשהוא מהלך

אמנם הרשב"א (עבודת הקודש בית נתיבות שער ה סי' כא אות קעג) כתב על דברי הראב"ד 'לא יראה לי כן, שאין דנין לאדם מן הנכסים, ובין עומד ובין מהלך קונה גופו שביטה'. ומשמע שסבר לחלק בין אדם לנכסים, שלאדם יש חשיבות ולכן הוא קונה מקום אפילו הוא מהלך, ורק בחפצים הנעים אין להם שביטה. אמנם אדם בספינה הנעה בבין השמשות אינו קונה שביטה, דכשם שהנכסים אינם קונים שביטה כך גם האדם שנע על גביו אינו קונה שביטה, ולכן כתב (עירובין מג.) שמוכרחים לומר שהספינה של החכמים נחה בבין השמשות.

וכבר נתבאר לעיל כי בביאור הלכה (שם) כתב לחלק לדעת הראשונים שלא התנו שהספינה נחה כל בין השמשות, שספינה שונה ממים בעננים, שכן היא עצמה נחה במקום אחד, ורק המים הם שמוליכים אותה.

רכב שנוסע בין השמשות

ונראה שיש נפקא מינה ממחלוקת זו ברכב הנוסע בבין השמשות. שלפי הראב"ד, מאחר שהוא בתנועה אינו קונה שביטה. אבל לפי רבינו יהונתן, מאחר שהרכב יכול לעמוד ואינו נע בטיבטע אלא מכוח האדם המפעיל אותו, יש לדמותו לאדם המהלך ולומר שהוא קונה שביטה. ולטעם הרשב"א, כשם שאדם בספינה הנעה בבין השמשות אינו קונה שביטה, כך גם אדם ברכב אינו קונה שביטה. ואף לפי הביאור הלכה יש מקום לחלק בין רכב לבין ספינה, שהספינה עצמה נחה ורק המים מוליכים אותה, ואילו הרכב עצמו נע ממקום למקום.

מטוס שנוסע בבין השמשות

ומכאן יש לדון על מי שטס בבין השמשות האם קנה שביטה, או שהוא דומה למים בעננים שלא קונים שביטה, והנה לטעם רבינו יהונתן שהמים נעים בכח טבעי, הרי הטיסה אינה בכח טבעי, אבל לטעם הרשב"א יש לדון שמה שכתב שהמטוס עצמו אינו קונה שביטה כדן נכסים שאינם קונים שביטה בתנועה, כך גם האדם הנמצא בו אינו קונה שביטה, וכדן אדם בספינה שאינו קונה שביטה.

רק מה שיש לדון על החלק בו המטוס שלא מכח פעולת אדם, דכיון שהמטוס כבר בתנועה באוויר הרי אינו יכול לעצור בבת אחת, אך יש לומר, כי מאחר שבני אדם הם שהביאו את המטוס למצב זה, גם זה בכלל תנועה שמכח האדם, שאינה סולת את קביעות המקום שיש לחפץ מצד עצמו.

ומכאן לנידון דידן בטיסה שנחתה בליל שבת, שלדעת הסוברים שאדם שנע במטוס כלל לא קנה שביטה, קניית השביטה של האדם תחול רק כאשר המטוס ינחת על

הוציא בטעות את תקע המקפא והמאכלים התקלקלו

שכרתי דירה לימי בין הזמנים. בחדר הרחצה היה מחובר לשקע כבל חשמל, והיה נראה לי שהוא שייך למייבש הכביסה. הוצאתי את התקע מן השקע כדי להשתמש בו לצורכי, מבלי לדעת שהקבל הוא למעשה כבל מאריך המגיע עד הסלון ומחובר שם למקפא. רק לאחר זמן התברר שהמקפא נותק מן החשמל, וכל תכולתו הפשירה והתקלקלה. האם אני חייב לשלם לבעל הדירה את שווי המאכלים שניזוקו?

ת. בגדר קלקול המאכלים שנשארו המקפא יש להסתפק אם הוא מזיק בידיים או בגדר 'גרמא'¹⁵, אך באופן זה שלא היה במקום כלל מקפא ולא היה עליו להעלות בדעתו שהוא מחובר למקפא, פטור מלשלם¹⁶.

מתוך הציע דירה שפורסמה בעיתון

אדם חיפש לרכוש דירה ברחוב מסוים. מתוך הציע לו דירה באותו רחוב ומסר לו את פרטיה. לאחר מכן גילה הקונה שהדירה מפורסמת בעיתון, אלא שבמודעה הופיעו רק שם הרחוב ומספר הטלפון, ללא פרטים מזהים נוספים על הדירה. הקונה טוען שמאחר שחיפש דירה דווקא ברחוב זה, קיימת סבירות גבוהה שהיה מגיע בעצמו לאותה מודעה ומוצא את הדירה גם ללא המתווך. האם הוא חייב לשלם דמי תיווך?

ת. אם הקונה היה מגיע לדירה אף ללא המתווך, אינו חייב לשלם תיווך, כיון שהמידע לא הועיל לו¹⁷.

תשלומין, 'כיון דאותה תפילה אין להתפלל רק בנדבה, ואין תפילת נדבה בשבת'. וכן פסק המשנה ברורה (סי' קה סקליו): 'אם חל ר"ח בע"ש והיה ר"ח רק יום אחד ושבת במנחה להזכיר של ר"ח ונזכר אחר שחשכה, אין להשלים חול בליל שבת, כיון דאין מועיל כלום ורק שיכול להתפלל בנדבה, ואין מתפללין תפילת נדבה בשבת'. ואינו דומה למי שחיסר תפילת מנחה בערב שבת בשוגג, שתקנו שיוכל להשלים בתפילה הסמוכה, ומתפלל ערביים שתיים ושתייה בנוסח של שבת, וכפי כנוסח המשנה ברורה (סי' קה סק' ה), שאף על פי שהתפילה השנייה באה לתשלומין של תפילת חול, כיון שעתה שבת היא מתפלל אף בתפילת התשלומין בנוסח של שבת. לפי שבאופן זה מה שמתפלל תפילת תשלומין הוא על תפילה שכלל לא התפלל, משא"כ כצריך לחזור ולהתפלל בגוה חסר בתפילתו דבר המעכב כגון ששכח 'עלה ויבוא' בראש חודש, ככה"ל אם בשעת ההשלמה לא היה ניתן לתקן אותו חסר, אין לו להתפלל בשבת תפילת תשלומין.

15 בפתיח חושן (דף פק"ג סוף הגהה) א' דן במי שניתק זרם החשמל במקרר ומתוך כך נתקלקל מה שהיה בתוכו, שיתכן שלמעשה מצוי כבר הבל במקרר סגור, אלא שהקירור מונע ריבוי ההבל, וממילא כשניתק הזרם היה זה כמסלק תריס או כרים, ואפשר שאף לדעת הרמ"א (סי' שס"ב) שסילוק כרים אינו גרמי, יתכן שכאן נעושה מעשה בגוף הדבר, יש כאן צד מזיק בידיים, כשם שהסוהם פיו או חוטמו של אדם עד שמת הר"ח זה כאילו נתקן בידיים וחייה מיתה, גם כאן הזרם והמונע הם כלי הנשימה של

ליכנס לעיר, מותר, דכיון דלדבר מצוה נפק יש לו אלפים אמה לכל רוח. הגה: יש אומרים שכל מקום שאדם הולך לסחורה או לראות פני חבריו חשוב הכל דבר מצוה ואינו חשוב דבר הרשות, רק כשהולך לטייל, ועל כן נהגו בקצת מקומות להקל בענין הפלגת הספינות והליכת שיירה תוך שלשה ימים, כי חשובים הכל לדבר מצוה, ואין למחות בידן, הואיל ויש להם על מי שיסמוכו.

ובמשנה ברורה (סי' לב) כתב: 'דכיון דבאונס יצא חוץ לתחומי שפיקוח נפש, וגם מתחילה ברשות נפק, על כן לא היה כשאר יצא חוץ לתחום דאין לו אלא ד' אמות, וכתב המגן אברהם דדוקא כשהלך לדבר מצוה גמורה ולא כשהלך לסחורה, דאף דדעת ההג"ה שגם זה מקרי צורך מצוה, מכל מקום לענין שהיה יכול להלך בתוך כל העיר, וכן במה שכתב המחבר ואפילו וכו' יש לו אלפים לכל רוח, אין לסמוך על זה כיון שהרבה פוסקים חולקין על זה'.

ומעתה לפי זה, נוסע שטיסו התעכבה ונחת בנמל תעופה לאחר כניסת השבת, תחום השבת שלו נקבע ברגע העצירה, ואסור לו לצאת מתחומי, כלומר, ללכת יותר מאלפים אמות לכל כיוון.

והגם שאם שדה התעופה מוקף בגדר ויש בו מקום המיועד לשינה, הוא נחשב כולו כארבע אמות, ומותר ללכת את כל שדה התעופה וחוצה לו אלפים אמות לכל רוח. בדרך כלל כביש הגישה לשדה התעופה פתוח ואין בו צורת הפתח, וכמו כן בדרך כלל שדה התעופה אינו מקום המיועד לשינה, ומה שיש בתוכו רשויות אחרות שעומדות לשינה הרי הם רשויות נפרדות, אבל הגדר של שדה התעופה אינה מקפת לשינה, נמצא שממקום קניית שביחתו לאחר עצירת המטוס יש לו רק אלפים אמה לכל רוח.

ופעמים שדי בזה כי המרחק שבין המטוס לבית הנתיבות אינו עולה על אלפים אמה, וממילא אין בעיה של תחומין בכניסה לתוך בית הנתיבות, אבל בנמלי תעופה רבים עצירת המטוסים רחוקה מבית הנתיבות יותר מאלפים אמה, אלא שאם אנשי נמל התעופה אינם מאפשרים להישאר בשום פנים ואופן בשטחי שדה התעופה, יש לדון להיתר על פי המבואר ברמ"א (סימן תד) שאם הספינה הייתה למטה מעשרה טפחים וקנתה שביחתה רחוק מן העיר ביבשה, אסור לנוסעים בה ללכת יותר מארבע אמות, אמנם אם יורדים עליהם גשמים או מפני שחמה זורחת עליהם או שנצרכים לנקיהם, מותרים להיכנס לעיר, וכיוון שנכנסו לעיר בהיתר כל העיר לגביהם כארבע אמות, והם מותרים ללכת בכולה, והוא הדין אם מחייבים אותו להיכנס לבית הנתיבות שהוא רשאי לעשות כן, אלא שאין לו אלפים אמה לכל רוח, אלא שכל בית הנתיבות נחשב לגבי כארבע אמות, והוא רשאי ללכת בכולה.

איסור הוצאת החפצים מרשות לרשות

והנה מלבד גידול 'תחומין' שנגענו בו ונתבאר כי אפשר להקל לצאת בעצמו מהמטוס, יש לדון גם בהוצאת התיקים מהמטוס לשדה ולבית המלון, שהרי מטוס הוא רשות היחיד, ועל פי רוב דיני שדה התעופה כדון כרמלית (ראה ארחות שבת ח"ב פרק לב הערה לא) כי אינו גדור ממש מכל צד, שהרי הכניסה לשטח שדה התעופה אין בה בדרך כלל צורת הפתח, ועוד שדה התעופה גדול מבית סאתים, והרי צריכים בה שיהיה מוקף לדירה, ושדה התעופה אינו מקום המוקף לדירה, ואם כן הגם שהאדם עצמו יכול להלך אלפים אמה לכל רוח, אבל אינו יכול להוציא דבר מהמטוס החוצה, שהרי זו הוצאה מרשות היחיד לכרמלית, ובה אין מקום להקל.

מלבד זאת, יש איסור נוסף בטלטול החפצים יותר מארבע אמות בתוך הכרמלית של שדה התעופה, אמנם מצאנו כמה היתרים, של חז"ל, משום שחששו שאדם יהול על ממונו התירו במקרים מסוימים את הטלטול על ידי גוי או על ידי שוטה או על ידי קטן (ולא על ידי בנו שהוא חיוב בחינוכו), ובסדר הזה: לכתחילה עדיף על ידי גוי ששבכך יש רק איסור אמירה. אם אין גוי, יטלטל על ידי שוטה, ואם אין שוטה יעשה על ידי קטן (אבל לא על ידי בנו שהוא חיוב בחינוכו).

עוד התירו חז"ל בשעת הדחק גם לקחת את הממון בטלטול של פחות פחות מארבע אמות, וכמבואר בכל ההיתרים הללו בשו"ע (סי' רסו דין מי שהשחיש עליו הדיר), ובדינים אלו זקוקים להוראת חכם ולא ברור שהתירים אלו נכונים לכל תיקי היד והמוזדות, ובמסגרת זו אין מקום להרחיב בפרטי הדינים. אך כאמור, בנידון זה אין בכך נפקא מינה מפני שאסור להוציא את החפצים מהמטוס, אלא אם כן יש צורך מפני פיקוח נפש.

החתמת דרכונים

מלבד כל האמור יש לתת את הדעת לעוד איסורי שבת

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א

המשך מעמ' ג'

העלולים להיות כרוכים במקרה שכוה, שהרי נהוג שבכניסת תייר למדינה זרה מחתימים בנמל התעופה את דרכונו, ויש בזה איסור כתיבה, ובעניין זה יש להבדיל בין שדה התעופה בחו"ל לבין ארץ ישראל, כי בנמל תעופה המופעל בידי גויים הם מחתימים לצורכיהם, והישראל אינו מבקש את עצם הכתיבה אלא נדרש שלא לעכב את פעולתם, והגוי אדעתא דנפשיה קעביד, אלא שיש לדון מצד מוקצה בטלטול הדרכון.

אמנם בנמל תעופה שבארץ ישראל, אפילו אם גוי מחתים הוא עושה זאת על דעת מעסיקו היהודי, ויש בזה חשש איסור אמירה לנכרי, וכל שכן כאשר החותם הוא ישראל שעובר באיסור כתיבה בשבת, וגם בזה צריכים להוראת חכם.

איסור מוקצה

יש בעיה נוספת, שפעמים שהתיקים מכילים דברי מוקצה, כגון במקרה שהתיקים כבר היו עם הנוסעים לפני שקינת החמה, אך בזה אפשר למצוא פתרון לדאוג שיהיו דברים הנצרכים מאוד לשבת בכל תיק ותיק, ובהם אפילו שהערך הכספי של המוקצה גדול מהערך הכספי של הדברים של שבת, כיוון שהם נצרכים לשבת, הדברים המותרים עשויים להיחשב חשובים יותר בעיני הבעלים מן המוקצה. באופן כזה התיק עשוי להיות 'בסיס לדבר האסור ולדבר המותר', ואם הדבר המותר חשוב יותר, אין התיק נאסר בטלטול מצד דין בסיס.

להלכה:

א. נוסעי מטוס שאירעה להם תקלה ונחתו בנמל תעופה לאחר כניסת שבת, נתבאר כי מצד 'איסור תחומין', אפשר לצדד להקל שהתחום שבת שלהם נקבע במקום בו נעצר המטוס, ומותר להם לצאת בגפם מהמטוס וללכת משם אלפים אמה לכל רוח. זאת מפני שני צירופים שאפשר להקל באיסור תחומין דרבנן: גם מצד כמה שיטות בראשונים שלפיהן אין קונים שביחה כאשר האדם נמצא בתנועה, ולכן כל זמן שהמטוס היה בנסיעה לא קנו שביחה. וכן מצד הדין שקניית שביחה שייכת למטה מעשרה טפחים, וכאן אף כאשר המטוס נוגע בקרקע האדם שבתוכו עדיין עשוי להיות למעלה מעשרה טפחים, נמצא שממקום קניית שביחתו לאחר עצירת המטוס יש להם אלפים אמה לכל רוח.

ב. אם שדה התעופה מוקף בגדר ויש בו מקום המיועד לשינה, הוא נחשב כולו כארבע אמות, ומותר ללכת את כל שדה התעופה וחוצה לו אלפים אמות לכל רוח. אולם בדרך כלל כביש הגישה לשדה התעופה פתוח ואין בו צורת הפתח. כמו כן בדרך כלל שדה התעופה אינו מקום המיועד לשינה, ומה שיש בתוכו רשויות אחרות שעומדות לשינה הרי הם רשויות נפרדות, אבל הגדר של שדה התעופה אינה מקפת לשינה, ולכן יש להם רק אלפים אמה לכל רוח ממקום עצירת המטוס.

ג. בנמלי תעופה בהם עצירת המטוסים רחוקה מבית הנתיבות יותר מאלפים אמה, אולם רשויות נמל התעופה אינן מאפשרות להישאר בשום פנים ואופן בשטחי שדה התעופה, יש לדון להקל להיכנס לבית הנתיבות כדון המבואר ברמ"א (סימן תד) שאם יורדים גשמים או מפני שחמה זורחת על נוסעי הספינה או שנצרכים לנקיהם, מותרים להיכנס לעיר, וכיוון שנכנסו לעיר בהיתר כל העיר לגביהם כארבע אמות ומותרים ללכת בכולה. והוא הדין כאן שלא מאפשרים בשום אופן להישאר שם ומחייבים להיכנס לבית הנתיבות, הם רשאים לעשות כן, וכל בית הנתיבות כארבע אמות ויכולים ללכת בכולה.

ד. כל זה הוא לעניין ההיתר לצאת בעצמו מהמטוס, אולם אין להוציא מהמטוס את התיקים והחפצים האישיים, מפני שהמטוס הוא 'רשות היחיד', ושדה התעופה דינו 'לכרמלית', ומשום כך יש כאן איסור הוצאה מרשות לרשות בשבת. איסור זה של הוצאה מרשות לרשות נהג דווקא בשבת ולא ביום טוב, ואם אירע שנחתו ביום טוב, ובמקרה שההוצאה מותרת מצד דיני יום טוב, אין חשש מצד עצם ההוצאה מרשות לרשות, אולם איסור תחומין יש גם ביום טוב, ולכן גם את האיסור מותר להוציא רק לתחום בעליהם, שכשם שהפסול לאדם לצאת מתחום מושבו, כך אסור גם להוציא חפץ מתחום בעליו.

דין חינוך במצוות תפילין

אם יש בבית הכנסת עוד כהנים ישא את כפיו, מדין חינוך, וכפשוטו הברייתא בסוכה שמדברת בילדים קטנים ממש פחות מ"ג. - וממילא אף בתפילין וציצית אף קטן ממש כבר משיועד חייב בחינוך.

והנה, בדעת הרמ"א צריך בירור, דהנה, המחבר בהלכות נשיאות כפים (סימן קכח סעיף ד) פסק כהתוס', וז"ל: 'קטן שלא הביא שתי שערות, אינו נושא את כפיו בפני עצמו כלל, אבל עם כהנים שהם גדולים, נושא ללמוד ולהתחנך'. ושם הרמ"א לא חלק עליו כבה"ל תפילין.

וביותר שבהלכות ציצית (סימן יז סעיף ג) שגם שם פסק המחבר כדרכו, וז"ל: 'קטן היודע להתעטף, אביו צריך ליקח לו ציצית לחנכו', והרמ"א לא רק שלא חלק עליו כשיטתו בהלכות תפילין לפסוק כהעיסור, אלא אף הוסיף לבאר את שיטתו, וז"ל: 'הגה: ודוקא כשיודע לעטוף שני ציציות לפניו ושנים לאחריו, ויודע לאחוז הציצית בידו בשעת ק"ש, מוכח שס"ל כוותיה דהמחבר בהל' ציצית ונשיאות כפיים.

וא"כ קשה עליו מאוד, שהרי פסק בהל' תפילין כבעל העיסור, וכל שיטתו דבעל העיסור זה מכח מה שאינו נושא את כפיו כלל כשהוא קטן, וא"כ אי ס"ל להרמ"א כשיטתו בהל' תפילין הוי ליה לחלוק על המחבר גם בהלכות ציצית ובהל' נשיאות כפיים. והוא לכא' תרתי דסתרי.

ומלבד זאת צריך לדעת מה זה ועל מה זה שפסק כבעל העיסור, ולא חש למה שכתב הבית יוסף עליו, דז"ל הבית יוסף: 'כתב העיסור וכו' והביא ראיה לדבריו, ואינה כדאי להוציא הברייתא מפשוטה דמשמע דקטן ממש קאמר. וכן נראה דעת כל הפוסקים שכתבו קטן סתם, דמשמע דבקטן ממש מיירי. עכ"ל. וכן הקשה עליו הב"ח למה פסק כדעתו שהיא דעה יחידאה.

ואולי יש לומר לבאר את דעת הרמ"א. שאה"נ הרמ"א נמי ס"ל בפי' הברייתא בסוכה כפשוטוה שמדברת בקטן ממש פחות מבן י"ג, וכהתוס' ורוב הפוסקים, - ודלא כבעל העיסור - , ולכן הסכים למחבר בהל' ציצית ובהל' נשיאות כפיים שקטנים מתחנכים למצוות אלו. וטעם מה שבהל' תפילין פסק שלא מתחנכים קטן במצווה זו, אין זה דס"ל כשיטת העיסור, אלא מטעמים אחרים, וכדנפיש.

דהנה, בסימן לו סעיף ב איתא: 'מצוותן להיותם עליו כל היום אבל מפני שצריכים גוף נקי שלא יפיה בהם ושלא יסיח דעתו מהם ואין כל אדם יכול ליהרר בהם נהגו שלא להניחם כל היום, ומ"מ צריך כל אדם ליהרר בהם להיותם עליו בשעת ק"ש ותפלה'. חזינן שאפי' 'מצוותן להיותם עליו כל היום' ואף כתב בפרי מגדים (סימן לו בא"א ס"ב), וז"ל: 'והנה מסופק אני אם מן התורה חייב כל היום בתפילין, או מן התורה די ברגע אחד שמינח ומדברנו כל היום, ובטלוה עכשיו שאין לנו גוף נקי כל היום וכו', ועיקרן של דברים דאם לא הניח יום אחד כלל לתפילין ביטל מצות עשה, ובהניח רגע עליו קיים המצוה, אבל מצוה מן המובחר מן התורה להיותם עליו כל היום, [ויש כמה דברים מן התורה כן], מ"מ מחמת חשש גוף נקי הורידו בהמשך הדורות אפילו מחלק ה'מצוה דאורייתא' [כלשון הפרי מגדים] עד למינימום.

וע"כ ס"ל להרמ"א, שאם הורידו מגדולים שהם 'בר חיובא' חלק מהמצווה דאורייתא (וביותר, דאפי' מי שיועד בעצמו שיש לו גוף נקי לא יניחו כל היום. מגן אברהם ס"ק ב), מחשש פגיעה בכבוד התפילין, ק"ו שאת מצוות החינוך לקטנים שאף כשיודעים לשמור גופם מצוותן היא רק 'חינוך מדרבנן' - הורידו מחמת הזהירות הגדולה שיש לנו בתפילין.

ובזה אולי יש ליישב את קושיית רבי עקיבא אייר (בגליון) על שיטת הרמ"א שרק בגיל י"ג חייב רק כשיודע לשמור תפילין, ומקשה וז"ל 'תמזה לי הא זה מדינא חייב בתפילין דלגבי דאורייתא חייש' שזא נשרו כדאיתא בנדה מ"ו ע"א. ועיי' שם מיישב דוחקו. ולדברינו אתי שפיר, דהרמ"א כתב 'ויש אומרים דהא קטן דוקא שהוא בן י"ג שנים ויום אחד, והיינו שמביא תחילה את דברי העיסור שהוא כותב במפורש שאין דין הברייתא 'תנו רבנן, קטן היודע וכו' לשמור תפילין אביו לוקח לו תפילין, מדין חינוך אלא להיפך שאף גדול כל שאינו יודע לשמור תפילין לא יניחם, וכפי שהביא העיסור מהמכילתא (שהואהו לעיל) ת"ל [בתפילין] 'ושמרת את החוקה הזאת' לא אמרתי אלא במי שיועד לשמור תפילין, אמנם מה שמסיים 'וכן נהגו, ואין לשנות'. אכן אין כוונתו אלאחר גיל י"ג שיהיה המשמעות שיהיה זה מדין חינוך (דכדכר ר' עקיבא אייר), אלא ר"ל שלא לתנן בתפילין קודם גיל י"ג אלא להעמידם על דין דאורייתא, ולא כתב 'כן נהגו' משום דס"ל כהעיסור אלא כדפירשנו לעיל, ולאחר גיל י"ג אה"נ לשיטתו חייבים כולם כדפירשנו לעיל.

המשך בעמ' ו'

הגמרא בסוכה (דף מב.): מביא ברייתא, 'תנו רבנן, קטן היודע לנענע חייב בלולב, להתעטף חייב בציצית, לשמור תפילין אביו לוקח לו תפילין, יודע לדבר אביו לומדו תורה וקריאת שמע וכו' היודע לשמור גופו אוכלין על גופו טהרות לשמור את ידיו אוכלין על ידיו טהרות היודע לישאל ברשות היחיד ספיקו טמא ברשות הרבים ספיקו טהור היודע לפרוס כפיו חולקין לו תרומה בבית הגרנות'.

משמע בבירור שילד, עוד כשהוא קטן, חייב בחינוך לתפילין ממתי שיועד לשמור עליהם. וכך אכן נקטו רוב הפוסקים. וכן פסק המחבר בשולחן ערוך (סימן לו סעיף ג), וז"ל: 'קטן היודע לשמור תפילין בטהרה שלא יישן ושלא יפיה בהם, הגה: ושלא ליכנס בהן לבית הכסא, חייב אביו לקנות לו תפילין לחנכו'.

אולם הרמ"א כותב על המחבר: 'הגה: ויש אומרים דהא קטן דוקא שהוא בן י"ג שנים ויום אחד (בעל העיסור), וכן נהגו ואין לשנות (דברי עצמו). ומפרשו המגן אברהם בחיבורו (בס"ק ד): 'דווקא, [אבל (הגהה מהר"ם בעט)] מקודם לכן אין מניחין. וכן ביארו הפרי מגדים וז"ל: 'אפילו אם ירצו'. והיינו שלא זו שהרמ"א חולק שאין 'קטן היודע לשמור תפילין אביו לוקח לו תפילין' ואין חיוב לקטן להניחם, אלא אף אסור לו להניחם, עד שיגדיל.

ולפום ריהטא נראה ששיטת הרמ"א הוא דעת בעל העיסור שהזכירו הבית יוסף, וז"ל: 'כתב העיסור (הל' תפילין ח"ו, דף סא ע"ג) מסתברא לן דהא קטן גדול בן י"ג שנה ויום אחד הוא והביא ראיה לדבריו, ושם הבית יוסף מסייג, 'ואינה כדאי להוציא הברייתא מפשוטה דמשמע דקטן ממש קאמר וכן נראה דעת כל הפוסקים שכתבו קטן סתם דמשמע דבקטן ממש מיירי, אולם הרמ"א כתב בספרו דרכי משה, וז"ל: 'והנהגה כדברי בעל העיסור שאין הקטנים מניחין תפילין עד שיהיו בר מצוה, דהיינו בן שלש עשרה שנים ויום אחד'.

וטעם שיטתו דבעל העיסור לא נתבאר בדברי הבית יוסף והדרכי משה, אולם הוא מבואר בספרו בהל' תפילין (שער ראשון חלק ז), שם מביא את דברי המכילתא (דברי שמעאל, פרשת בא, מסכתא דפסחא פ"ר ז), וז"ל: 'ושמרת את החוקה הזאת תמועדה' למה נאמר, לפי שנאמר 'והיה לך לאות על ידך' שומע אני אף הקטנים במצוות (טז): 'חרש שוטה מצות עשה ותפילין מצות עשה אם למדת על מוזהה שהיא נזהגת בקטנים כגדולים אף תפילין ינהגו בקטנים כגדולים, ת"ל 'ושמרת את החוקה הזאת' - לא אמרתי אלא במי שיועד לשמור תפילין, מכאן אמרו קטן היודע לשמור תפילין הרי הוא עושה לו תפילין. ומסתבר לן דהא 'קטן' - גדול בן י"ג שנה, מדרגסינן התם, 'קטן היודע לנענע חייב בלולב, והיודע לפרוש ידיו חולקין לו תרומה בבית הגרנות'. והוא דגדול הוא, מדקתני 'חולקין', ואי קטן ממש הוא, הא אמרינן במגילה (כד), 'קטן לא ישא את כפיו', וגרסינן ביבמות (טז): 'חרש שוטה וקטן אין חולקין להם תרומה בבית הגרנות וכו'. וכיון שיועד לשמור, מדאורייתא מייחייב, ומתניתין (ברכות כ.): דקתני 'קטנים פטורים מן התפילין', גדולים שאין יודעים לשמור קאמר. ואית דמפרשי שהגיע לחינוך הוא, וחייב מדרבנן, 'ושמרת את החוקה' אסמכתא בעלמא. עכ"ל בעל העיסור.

והנה שפתי דהעיסור ברור מללו, שבין בציצית ובין תפילין כל קטן פטור בהם, אף היודע להתעטף ולשמור את תפילין, והוכחתו מהסמיכות של ציצית ותפילין בברייתא לנשיאות כפיים ולנטילת תרומה, שלשיטתו בהם אין נושאים כפיים ולא נוטלים תרומה בגורן אלא גדולים, ולא קטנים בני כל גיל. ובתפילין אף מביא ממכילתא פסוק 'ושמרת את החוקה הזאת' שמדאורייתא אין שווה לקטן להניחם, כיון שאינו יודע לשמור. ואכן גם בהלכות ציצית פסק בעל העיסור (שער ג חלק א), וז"ל: 'בריש גמרא דערכין, "הכל" לאתויי קטן היודע להתעטף חייב בציצית', ומסתברא לן דהא קטן וגדול מדרגסינן התם בסוכה קטן היודע לשמור תפילין, כדפירשית בשער תפילין, ואפי' גדול - שיועד להתעטף חייב, שאינו יודע להתעטף פטור'.

והנה לעומתו מפרשים ואומרים התוס' בסוכה (מב: ד"ה היודע) - שזהו פסק המחבר - בדיק להיפך. שמהסמיכות של 'קטן היודע לדבר אביו לומדו תורה' לנשיאות כפיים, מוכיחים שאף קטן ממש נושא את כפיו ונוטל תרומה. ומה שהקשה העיסור מהא דאיתא ביבמות שקטן לא נוטל תרומה בגורן, מבארים שזה רק כשהוא בגיל שאינו יודע לישא כפיו. ומה שהקשה בעל העיסור ממגילה שקטן אין נושא את כפיו, מבארים שזה כשהקטן רוצה לישא כפיו כשהוא בפני עצמו, אבל אם הוא עם עוד גדולים נושא כפיו, וטעם החילוק הוא שאין זה כבוד הציבור שקטן כשהוא לבדו ישא את כפיו, אולם

השונה משקין לאחר קידוש האם יברך ברכה אחרונה

מע"כ הרה"ג רפ"מ גביון שליט"א.

הנני להעיר על דברי מע"כ בענין השונה שאר משקין לאחר קידוש, האם יברך ברכה אחרונה.

בראשית דבריו דן לגבי ברכה ראשונה האם יין של מצוה פטור שאר משקין, וכ' דלפי האמור דקיי"ל דכל יין פטור ממילא א"צ ברכה ראשונה על שאר משקין. וצ"ב כיון דהשאלה שדן בה הוא לגבי קידוש, ובנוגע קידוש הרי הביא דמודה הגרע"א דפוסר, א"כ בה לית מאן דפליג דפוסר. (אלא דבמיץ ענבים מספק"ל להגר"ש אלישיב זצ"ל האם פוסר שאר משקין, וכן מי שיצא י"ח קידוש ע"י אחר ושתה פחות ממלא לוגמיו מספק"ל להב"ח האם נפטר).

לענין ברכה אחרונה על יין הקידוש כתב מע"כ בשם הבו"ל "שטוב שיכון בברכת המזון לפטור את יין הקידוש או שישתה רק כמלוא לוגמיו שאז בודאי אינו מתחייב בברכה". יש להעיר שהב"ח ממשיך שם לפקפק בהעצה של שתיה כמלא לוגמיו כיון שיש פוסקים שמחייבים ברכה אחרונה ככזית של שתיה, ע"כ מסיק להנכון שיכין לפוטרו בבהמ"ז. ולרוב פוסקים יש עוד עצה של שתית יין תוך הסעודה, (וביא"ה יש לעשות כן בשבת ויו"ט כמבואר בשו"ע סי' תכ"ט ובמ"ב שם) שע"י שפטר יין הקידוש את היין תוך הסעודה, משתיין גם הוא לעסודה. כמבואר בשו"ע סי' רצ"ט ס"ח דכשפוסר ההבדלה את היין שבתוך המזון, גם א"צ לברך ב"א על כוס של הבדלה. [ועיי' בבב"ל סי' ר"ח ס"ד שכי' דהמחלוקת האם נפטר יין הקידוש בבהמ"ז הוא בששתה קודם הסעודה לבד].

לענין ברכה אחרונה על המשקין ששתה לאחר קידוש קודם הסעודה, שיש להסתפק האם יש לברך בנ"ר כיון שלולא הסעודה היו נפטרינן גם בברכה אחרונה של היין, מביא מע"כ דברי השו"ע הרב שמצריך ברכה אחרונה, דבהמ"ז פוסר רק יין הקידוש ולא את שאר המשקין, הגם שלולא בהמ"ז היו נפטרינן במעין ג' שעל היין.

וכן כתב הפמ"ג (קע"ד א"א סק"ט) וז"ל, "ויראה אף קבע על היין ושתה גם שאר משקין דמברך ברכת בנ"ר אשאר משקין, אע"ג דברכה אחרונה של יין פוסר שאר משקין מחמת חשיבות, אבל כאן בהמ"ז לא נתקן על יין אלא דפוסר דחמרא סעי' כ' משא"כ שאר משקין".

והנה כתב מע"כ דבאופן שיטתה מהמים גם תוך הסעודה יש מחלוקת בין דברי השו"ע הרב הנז' הביאור הלכה (סי' קע"ד ס"ו), והוא מכח מה שכתב הנסאור הלכה שהמ"א נסתפק במי ששותה שאר משקין לפני הסעודה וישתה גם תוך הסעודה האם יברך ברכה אחרונה על מה ששתה לפני הסעודה. ויש להעיר ע"ז בתורת, א' לא ביאר מספיק מ"ל שהשו"ע הרב ס"ל דבהמ"ז יברך, ה"א שאלה זו לא שייך כלל להשאלה הראשונה האם לברך בנ"ר כיון שדינו היה לפטר בברכת היין, אלא הוא שאלה גם בלי שום קשר ליין, מי שבירך שהכל ושתה משקין לפני הסעודה ושתה גם תוך הסעודה האם יברך ברכה אחרונה. וע"ז לא דיבר השו"ע הרב בס' ער"ב.

אמנם באמת דבריו נכונים מצד אחר, שכ"כ השו"ע הרב בס' קע"ד ס"ו דהשונה משקין לפני הסעודה צריך לברך בורא נפשות קודם הסעודה אפי' אם דעתו לשתות עוד תוך הסעודה. ודלא כספיקת המ"א הנ"ל.

אולם העיקר מה שבאת להעיר עליו הוא, דמש"כ דלספיקת המ"א שהביא הביאור הלכה האם השונה משקין לפני הסעודה וישתה גם תוך הסעודה צריך לברך בנ"ר לפני הסעודה א"כ גם בציור של מע"כ ששתה משקין אחר קידוש ושתה תוך הסעודה י"ל שלא יברך, - אינו נכון. דעי' בשעה"צ סי' קע"ד סק"ל דספיקת המ"א הוא רק מצד דלהפוסקים שהביא השו"ע שם דצריך לברך על שאר משקין תוך הסעודה, נמצא שהברכה שבירך על שאר משקין לפני הסעודה פטר גם את המשקין שישתה תוך הסעודה, ועיי' מיישך שייך להסעודה גם המשקין שלפני הסעודה. אולם כ"ז שייך רק היכא שבירך שהכל על המשקין, אבל בציור של מע"כ שלא בירך כלל על

המשך בעמ' ו'

תגובות והערות

תגובות והערות שהתקבלו במערכת

המשך מעמ' ה'

שיש יין קודם המשקין הרי הם כבר פטורו את המשקין שבתוך הסעודה והמשקין ששתה קודם הסעודה לא מעלין ולא מורידין, ולפי המג"א יהיה מחויב ברכה אחרונה.

אבל עדיין יש לברר כמה נקודות:

א. בסימן ר"ח בשער הציון (אות ע) כתב השו"ת יין פחות מריבועי, ושתה משקין לאחריו יותר מריבועי, [שבעצם ברכה ראשונה על המשקין אינו מברך מכיון שנפטרו מהיין, וברכה אחרונה על היין נמי אינו מברך כיון שהשיעור שמברכין עליו ברכה אחרונה הוא רביעיית], יש לעיין האם יעשה לענין ברכה אחרונה על המשקין דהלא יש דעות ססוברין דאפילו על רוב רביעיית [ואפשר דאפילו על כזית] צריך לברך באחרונה ברכת מעין שלש וממילא לא יוכל לברך בורא נפשות רבות על המשקין דכי משום שאין אינו יודעין לברר ההלכה יחויב על ידי זה לברך בורא נפשות רבות וצ"ל.

היוצא מדבריו בדרגה שמברך בפה"ג על היין והתחייב בברכה אחרונה על היין מיד נפטרו המשקין מברכה אחרונה על אף שלבסוף משום מה לא בירך ברכה אחרונה על היין והמשקין נותרו ללא ברכה אחרונה.

ואם כן לשיטתו הכא נמי ברגע שאדם מקדש על היין מיד נפטרו המים ששותה אחריו, שהרי אם רוצה יכול לאכול מיני מזונות ולברך אח"כ מעין שלש על היין ובאמת פוטר את המשקין, וא"כ אין יכול לברך ברכה אחרונה על המים שכבר נפטרו כשביירך על היין, על אף שברכת המזון אין פוטר את המשקים, ונותרים המשקין ללא ברכה אחרונה.

ב. יש מח' יסודית בין השולחן ערוך הרב והמשנה ברורה מה הטעם שיהיו פוטר כל מיני משקין לדעת המשנ"ב לפי שהמשקין טפלים ליין, ולדעת השו"ע ר"ל לפי שברכת המשקין טפלים לברכת היין, ויש בזה כמה וכמה נפק"מ.

כגון בניהול הנ"ל השו"ת יין בשיעור שספק אם מחויב ברכה אחרונה הנ"ל שתי משקין כשיעור המחייב ברכה אחרונה, דהמשנ"ב לשיטתו שהמשקין טפלים ליין א"כ כמו שעל היין אין מברך, גם על המשקין אין מברך, משא"כ לפי השו"ע ר"ל שרק ברכת המשקין טפלים לברכת היין א"כ באופן שלא יבירך על היין משום מה, מחויב ברכה אחרונה על המשקין.

ובניהול ד"ה יהיה נפק"מ נוספת בין שיטתם, דהשו"ת משקים כשיעור המחייב ברכה אחרונה לאחר קידוש קודם נטילת ידים, דלפי המשנ"ב הרי הוא פטור מברכה אחרונה שהרי המים טפלים ליין בעצם, וכמו ששו"ת כעת יין, משא"כ לפי השו"ע ר"ל שטפל רק לגבי הברכה וא"כ הכא שלא בירך ברכה אחרונה על היין אלא רק ברהמ"ז א"כ מחויב בברכה אחרונה.

וא"כ עדיין יש מח' אחרונים כששתה משקין לאחר קידוש גם כששותה משקין בתוך הסעודה.

אבל יש לציין שבספר זאת הברכה (דיבור לג') בענין יין פוטר כל מיני משקין הביא שהביאור הלכה (בסימן קע"ד ב"ה וכן) כתב שיש מח' ראשונים האם על יין של קידוש צריך לברך ברכה אחרונה, וכתב דמספק או שלא ישתה כמלוא לוגמיו או שיקוון בברכת המזון בפירוש לפטור את היין שהרי בהמ"ז פוטר את היין בדיעבד.

וכתב הגר"ח פ"פ שייבגר זצ"ל שבאופן זה אפי' לפי השו"ע ר"ל נפטור המשקין מכיון שכל הטעם שאין המשקין נפטרים, לפי שהברכת המזון אין יכול לפטור את המשקין שאינם קשורים לסעודה ורק היין קשור מדין שאין קידוש אלא במקום סעודה, אבל אם כיוון בפירוש לפטור, הרי זה כמו שביירך ברכת על הגפן על היין הפוטר את המשקין, שהרי בהמ"ז פוטר את המשקין בדיעבד.

ונמצא לפי זה שהעושה כצעת הביאור הלכה לפטור את היין בברכת המזון גם אם לא שותה יין בתוך הסעודה נפטור מברכה אחרונה על המשקין.

העולה לדינא:

א. המקדש על היין ואח"כ רוצה לשתות שאר משקין קודם הסעודה: אם שותה יין בתוך הסעודה כהמהדרין יכול לשתות ואין צריך ברכה אחרונה.

ב. אם אין לו יין לשתות בתוך הסעודה, אם מכיון בברכת המזון לפטור את יין הקידוש כמו ששייעץ הביאור הלכה אין צריך ברכה אחרונה.

ג. ואם אינו מכיון בבהמ"ז לפטור את יין הקידוש הרי זה מח' וספק ברכות להקל, ולכתחילה לא יכנס לספק זה.

המים, אלא נפטרו בהיין ששתה לפני זה, וברכת היין הוא שפטר את המשקין שבתוך הסעודה (אם צריכין ברכה), נמצא שמה שהוסיף לשתות מים לפני הסעודה לא הועיל לפטור להמים שבתוך הסעודה ואינו שייך כלל לסעודה, ובודאי יורה המ"א בפשיטות שצריכין לברך בכה"ג בנ"ר.

ומה שכן שייך בנ"ד הוא סברא אחרת, וכנראה זהו סברתו של מע"כ, דעצם מה ששתה מזה תוך הסעודה מקשר גם מה ששתה לפני זה להסעודה. אמנם המ"א לא ס"ל סברא זו, ובמשנה ברורה מצינו סברא זו בס' קע"ו סק"ב בשם הח"א (כלל מ"א) רק לענין מיני מזונות, ועיי"ש בח"א שגם הוא לא פסק כסברא זו אלא גבי מיני מזונות דבכל אופן נפטרינן בדיעבד בבהמ"ז, ע"כ הכי שיאכל מהם גם תוך הסעודה סומך ע"ז לפוטרים בבהמ"ז לכתחלה. אבל דבר שברכתו בורא נפשות מספקא ליה להח"א האם י"ל סברא זו, והמשנה ברורה לא הביא את ספיקו בזה, וגם במזונות משמע שלא פסק כהח"א, וכן כתב באג"מ באג"מ ח"ג סל"ג דלדינא יש לנהוג כהמ"א לברך ב"א לפני הסעודה היכא שלא היה צורך במה שאכל לפני הסעודה לפטור מה שיוסיף לאכול תוך הסעודה.

נמצא שלהלכה בין להשו"ע ר"ל בין להמ"ב יברך בנ"ר גם אם ישתה ממשקין אלו תוך הסעודה.

בכבוד רב,

דוב בער שמיט

תגובת הכותב הרה"ג פנחס מנחם גביות

לכבוד הרה"ג דב בער שמיט שליט"א

ראשית אודה לך על הארת העיניים במכתבך המחכים. היטבת להאיר את הסוגיא באופן עמוק ומקיף.

בנוגע למה שביארתי את המח' לגבי יין פוטר כל מיני משקים האם גם יין של מצוה או רק יין רשות, התכוונתי רק להציג את המח' באופן מפורט ולא שישתמע מכך שיש מח' לגבי יין של קידוש.

ומה שהערתם במי ששותה יין גם בתוך הסעודה נפטרים גם המשקים מברכה אחרונה, ודאי שהדברים נכונים וגם לפי שיטת השולחן ערוך הרב אינו מברך ברכה אחרונה על המשקים, ושגיאות מי יבין.

בדרך אגב יש לציין שהשו"ע (סימן תקכ"ט ס"א) כותב וחייב לבצוע על שתי נכרות, ולקבוע כל סעודה על היין, וכתב המשנ"ב (סק"א) היינו גם באמצע סעודה מלבד מה שקידש על היין מתחילה וכמו לענין שבת, וכנ"ל בסוף סימן ר"ג.

והנה בסוף סימן ר"ג כתב השו"ע (ס"ג) ירבה בבשר ויין ומגדנות כפי יכלותו. ובסימן רצ"א כתב המשנ"ב (ס"ק כ"א) וטוב להלך לברך על היין תוך הסעודה (תיקוני שבת) וכתב השו"ע (סק"א) לצאת בזה דעת הרמב"ם שסובר כן, והנה הרמב"ם כתב בהלכות שבת (פרק ו' הלכה ט') וצריך לקבוע כל סעודה משולשת על היין, וכתב הכסף משנה שאין הכוונה שיקדש גם בסעודה שלישית אלא שישתה יין בתוך הסעודה.

וצ"ע אמאי כתב המשנ"ב בסימן תקכ"ט: כנ"ל בסוף סימן ר"ג ושם לא מוזכר ענין יין תוך הסעודה, והיה לו לומר כנ"ל בסימן רצ"א ששם מבואר שטוב להלך לצאת דעת הרמב"ם לשתות יין בתוך הסעודה.

ועוד יש לציין שבסימן קע"ד כתב המשנה ברורה (סק"ח) ונראה לי פשוט דבמדינתנו שאין אנו רגילים לשתות יין בתוך הסעודה אפילו בשבת אינו פוטר אלא א"כ היה דעתו לזה מתחילה עכ"ל.

והטעם הוא כידוע שבזמן החפץ חיים היה יין דבר נדיר מאוד, וכמו שיש הטוענים שהחפץ חיים היה רגיל לקדש על הפת, אבל ודאי היכן שהיין מצוי ראוי להדר לשתות בתוך הסעודה.

ולגבי מה שכתבתי שאם לא שותה יין בתוך הסעודה ושתה משקים בתוך הסעודה שלפי המג"א יש ספק האם מחויב ברכה אחרונה מכיון שהמשקים פוטרים את המשקין שבתוך הסעודה, ודאי טעות הוא, כמו שהערתם שמכיון

מדאורייתא, וא"צ בדיקה אי יודע לשמור תפילין כל שהוא גדול.

ואולי יש להעמיס זה בכונת המציין (שכידוע ציונים אלו אינם מהרמ"א, שהרי במהדורה שהדפיס בחייו בקראקא שנת ש"ל אינם, וכן נראה מדברי המשנ"ב בשער הציון, ס' יסד אות ג, שכתב 'ומה שגרשם בפנים הגהות מרדכי אינו מהרמ"א', שציין 'הגה: וי"א דהאי קטן דוקא שהוא בן י"ג שנים ויום אחד {בעל העיטור} וכן נהגו, ואין לשנות {דברי עצמו}, שעל הרישא כתב בעל העיטור ועל הסיפא כתב 'דברי עצמו'.

ובזה יורא באור יקרות מה שכותב המג"א על דבריו, וז"ל: 'דווקא מקודם לכן אין מניחים'. היינו שדברי הרמ"א הם רק לומר שקודם לכן לא ינחו, אולם על אחר גיל י"ג לא דיבר הרמ"א, והיינו שלא ס"ל כהעיטור בזה, שהרי לא ס"ל כהעיטור בכל המקומות.

ואולי יש ליישב בדברינו אף את קושיית הפרי מגדים (א"א ס"ק ט) על הרמ"א, וז"ל: 'ואיני יודע אם הוא י"ג שנים איזה חיוב יש על אביו [לקנות לו תפילין], דאיש בפני עצמו הוא, ואם הוא עני, כל ישראל מצווין להחיותו, ולדרכינו אפשר ליישב, דס"ל להרמ"א שתקנת חז"ל המקורית היא, קטן היודע לשמור תפילין אביו לוקח לו תפילין, כשהוא קטן ממש, וכתוס' ודלא כהעיטור, ואף אמנם שבמשך הדורות ביטלו את הנחת התפילין של הקטן מחשש לכבוד התפילין, אולם את חיוב אביו להיות 'לוקח לו תפילין' אין טעם לבטל, ויש לציין שהתוספות בערכין (ב: ד"ה אביו) דקדקו את לשון התקנה אביו לוקח לו תפילין, וז"ל: 'וגבי ציצית לא נקט לישנא דלוקח דמסתמא טלית יש לו וגבי לולב נמי יכול לצאת בלולב של אביו אי נמי משום דתפילין דמיהן יקרים שייך בהו לקיחה'. חזינן שהיה תקנת חז"ל מיוחדת שיהיה האב לוקח תפילין.

ונראה שבדברינו יש גם כדאי להבין את דברי המגן אברהם (ס"ד) שכתב, 'ועכשיו נהגו להניח ב' או ג' חדשים קודם הזמן, והנה לדעת העיטור הרי מדאורייתא אסור להניח עד שיגדיל ממש. ולדברינו אתי שפיר לכאן, דאף דביטלו את החינוך בגיל שידע לשמור תפילין, אולם השאירו זאת מעט לפני הבר מצוה, ואולי אכן היו זה בכדי שאף שכהיום אנו מחמירים שהקטן לא יניח תפילין מ"מ ע"י שהקטן יניחם מעט קודם הבר מצוה ישאר ואף יהיה ברור חוב האב להיות 'לוקח לו תפילין'.

ועוד יותר יש לומר כמין חומר, דהנה בדין חינוך קטנים לקריאת שמע, ידוע דדעת רש"י דהאב אין צריך לחנך את בנו לקרוא ק"ש, וכפשוטו המשנה בברכות (כ): 'נשים ועבדים וקטנים פטורים מקריאת שמע, ופירש רש"י: 'קטנים, אפילו קטן שהגיע לחינוך לא הטילו על אביו לחנכו בקריאת שמע, לפי שאינו מצוי תמיד כשמגיע זמן קריאת שמע'. וכן נפסק בשו"ע (ס"ע ע סעיף ב) 'קטנים פטורים, לרבינו תם כשלא הגיעו לחינוך, ולרש"י אפילו הגיעו לחינוך, מפני שאינו מצוי אצלו בזמן ק"ש בערב וישן הוא בבוקר, וראוי לנהוג כר"ת. והיינו שעיקר ההלכה היא כרש"י ורק 'ראוי' לנהוג כר"ת.

וא"כ כהיום הזה שמניחים תפילין רק בקריאת שמע [וכפי שהבאנו לעיל מהמהמ"ב], והאב אינו חייב בחינוך בנו לקריאת שמע, שאינו מצוי תמיד, א"כ אין לו איך ומתי לחנך את בנו להניח תפילין, שהרי אינו נמצא עם בנו בשעת ק"ש, ובנו מעיקר דין חינוך אף אינו קורא ק"ש. וע"כ היום אין דין חינוך לתפילין. [ואע"פ דהאב כן חייב בחינוך בנו לתפילה, יתכן לומר שהעיקר של התפילין היום זה הקריאת שמע, שע"ז 'אמר עולא כל הקורא קריאת שמע בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו' (ברכות יד:). והתפילה היא רק טפילה לגבה. והא ראיא, שלא מניחים תפילין במנחה].